

פנינים יקרים
מפרד"ס התודה
על סדר פרשיות השבוע

עקב

מאוצר שיחותיו ומאמרו
של הרה"ג מו"ר המקובל
רבי בניהו יששכר שמואלו שליט"א

בהוצאת
ישיבת "נהד שלום" מקובלים
תכב"ץ - ירושלים
להשיג בטל: 02-6222560

לעילוי נשמת

מורנו ורבנו שר התורה ועמוד ההוראה
גאון ישראל ותפארתו
הרועה הנאמן פוסק הדור
ראש ממשלת התורה
מרון הראשל"צ הגאון כמוהר"ר

עובדיה יוסף

זצוקלה"ה זיע"א
נפטר ג' בחשון התשע"ד

ת.נ.צ.ב.ה.

חוברת זו הוקדשה
לעילוי נשמת

הרבנית
שולמית רחל בת מזל ע"ה

נפטרה ז"ך אלול התשע"ט

ת.ג.צ.ב.ה.

שיעור שבועי ממורנו ראש הישיבה שליט"א

פרשת עקב

התשפ"א

הלכות ברכת המזון

חייב אדם לברך מדאורייתא אחר אכילת מזון של לחם, שנאמר (דברים ת, י) "ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך על הארץ הטובה אשר נתן לך" (א).

עיונים והארות

דפנים דחיצוניות דווי"ן הכוללים. והרואה יראה את הסדר שסידר הרש"ש זיע"א בסידורו, שכתב להמשיך הח"ן בג"ה דת"י, חו"ב וחו"ג, דאח' ופנים דפנים דו"א דאצילות (ראצילות) ודו"א דבריאה דאצילות, ומשם יכוין להמשיך הארתם לנזק' קדישא דו"א דאצילות (ולנוק' דבריאה דאצילות), ומשם יכוין להמשיך הארת המוחין דאח' ופנים דפנים, לאו"א וווי"ן דבריאה, ומשם יכוין להמשיך המוחין דאח' ופנים דפנים ליצירה ועשיה.

וסדר זה הוא בארבע ברכות דברכת המזון, ברכה ראשונה הח"ן דמוחין הנ"ל, וברכה שניה בג"ה דמוחין הנ"ל, וברכה שלישית דת"י דחסדים דדעת דמוחין הנ"ל, וברכה רביעית דת"י דגבורות דדעת דמוחין הנ"ל.

והנה מקור לדברי הרש"ש מובא בספר טעמי המצוות פרשת עקב בסופו וז"ל: צריך לכוין כי ברכת המזון נגד ארבעה מוחין שאנחנו מאירים אל המלכות והם חו"ב חו"ג וכו' ע"ש, וכן מובן משער המצוות פרשת עקב שהעתקנו לשונו לעיל. וצריך המכוין לדעת כי המשכת המוחין דכוונת הברכה דברכת המזון היא מצוה בפני עצמה, כמו שכתוב בתורה "ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך". וכידוע ששלש ברכות ראשונות הן מדאורייתא וברכה רביעית היא מדרבנן, ואין לה שייכות עם המוחין הנמשכים לווי"ן הכוללים בברכת המזון. וצריך שני מיני עליות מ"ן, אחד דבחינת אותה המצוה עצמה מה שהיא, אם

[א] גמ' ברכות (מה:). וכ"כ הרמב"ם (פ"א מהלכות ברכות ה"א) מצות עשה מן התורה לברך אחר אכילת מזון שנאמר ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך, ואינו חייב מן התורה אלא אם כן שבע שנאמר ואכלת ושבעת וברכת. ומדברי סופרים, אפילו אכל כזית מברך אחריו. ונביא כאן הקדמה פרמית לברהמ"ז המלוקמת מדברי הרב האר"ז'ל בשער המצוות ומסידור הרש"ש זיע"א.

כתב הרב ז"ל בשער המצוות, כי בכרכת המזון צריך להראות שמחה יתירה בלב, וכמ"ש ביוהר תרומה על בעוה "ויאכל וישת ויטב לבו" דברך על מזוניה בשמחה ובטוב לבב. והטעם הוא, כי הנה ענין האכילה הוא בנוק' העליונה שאוכלת משפע הזכר, וע"י מה שאנחנו מכוונים באכילתנו, אנחנו ממשיכים לה השפע והמזון, וממה שאנחנו ממשיכים לה היא מחלקת אח"כ ונותנת מזון ואכילה אלינו, ולכן צריך לברך ברכת המזון בעין טובה ובשמחה יתירה, ליראות לפנינו כנדיבים בעין טובה ולא כצרי עין, ואז גם היא נותנת לנו מזונותינו בשמחה ובעין טובה. ע"כ.

וידוע הוא שבכל יום על ידי תפילתנו, אנחנו ממשיכים מוחין ונרנח"י לווי"ן הכוללים דכללות העולמות ועל ידם נתקן הפנימיות. והחיצוניות נתקן על ידי כוונת האכילה וברכותיהם, שבברכות שלפני האכילה אנחנו ממשיכים מוחין דאח' ופנים דאח' דחיצוניות דווי"ן הכוללים, וע"י ברכות שלאחר האכילה נמשך מוחין דאח' ופנים

א. אינו מברך ברכת המזון אלא על לחם שהוא מחמשת מיני דגן: חטים ושעורים וכוסמין, שבולת שועל ושיפון.¹

ב. מהתורה יש אומרים שאין חייבים בברכת המזון עד שיאכל כביצה שהוא שיעור ב' כזיתים, אמנם מדרבנן חייב לברך ברהמ"ז אפילו לא אכל אלא כזית.²

עיונים והארות

דאורייתא, וכן היא גם ברכת הנהנין, וגם נמשך בה החיץ בגיה דת"י דח"ב וח"ג, דו"ץ הכוללים דאח' ופנים דפנים, ומוחין דאח' נמשך כברכה ראשונה, א"כ צריך המכוין ליתן בדעתו לפני שמתחיל לברך ברהמ"ז:

א. שברכה זו בוז"ן הגדולים דאבי"ע דחיצוניות דאצילות.

ב. יכוין לכלול בה בירור והמשכת המוחין דאבי"ע דחיצוניות דכריאה.

ג. בירור והמשכת המוחין דאח' ופנים דפנים, דתח"ץ בגיה דת"י, דח"ב וח"ג דו"ץ הכוללים, דחיצוניות העולמות, אשר המוחין דפנימיות העולמות נמשכים ע"י תפילתנו, ומוחין דאח' ופנים דפנים, דו"ץ הכוללים דחיצוניות העולמות, נבררים ונמשכים על גבי רישא דו"א, בדיוק כסדר המטבע ברכה הידוע, דהיינו תשלום המוחין דקמנות עד מלך העולם. ולאחר מכן מוחין דגדלות וכניסתם לזו"ץ מתחלקים בארבע הברכות, דתח"ץ נמשך כברכה ראשונה, והבג"ה בשניה והדת"י דחסדים בשלישית, ודת"י דגבורות ברביעית.

[1] משנה בברכות (מד) פלוגתא דתנאי לר"ג מברכים ג' ברכות על כל ז' מינים, ולחכמים רק על מין לחם בלבד. וטעמם של חכמים מבואר בגמ' (שם) דהקרא "ואכלת ושבעת וברכת" קאי על הפסוק "ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם" ולא קאי על הפס' הקודם של ארץ חטה ושעורה, דס"ל דארץ הפסוק הענין, ע"י"ש.

ולחם ידוע שהוא רק מחמשת מיני דגן, וכמבואר במשנה בחלה (פ"א מ"א) ובפרה"מ להרמב"ם (שם) ובר"ש (שם) וכן איתא בגמ' מנחות (ע) ע"י"ש.

[2] גמ' בברכות (כ): דרש רב עזירא: אמר להם הקדוש ברוך הוא למלאכי השרת, וכי לא אשא

מדאורייתא או מדרבנן, ואחד לצורך המשכת המוחין דו"ץ הכוללים. וכמו שכתב הרב בדרוש א' דיום הכיפורים: דע כי כל ימות השנה, על ידי אכילתנו ושתיתנו הגופני שאנחנו מברכים עליהם כמה ברכות המוציא וברכת הנהנין כולם, הנה על ידי הברכות ההם אנחנו ממשכים לזו"ץ בחינת אכילה ושתיה וכו', א"כ נמצאת למד שהמשכת מוחין דחיצוניות לזו"ץ הכוללים, הוא על ידי קיום מצוות מעשיות, ופנימיותם על ידי תפילתנו וכנ"ל.

ולפי זה מובן עתה מה שסידר רבנו הרש"ש זיע"א בסידור, דתחילה כברכה הראשונה מביא כל המשכת המוחין דצ' ודל' ודמ' עם הנרנח"י בתיבת מלך העולם שהיא מצות עשה דאורייתא, ואח"כ בסיום ברכת הזון מתחיל להמשיך המוחין הכוללים קו ימין חח"ן. ובברכה שניה קו שמאל בג"ה, ובברכה שלישית דת"י דחסדים, ובברכה רביעית, אשר היא מדרבנן, מביא תחילה בתיבת מלך העולם, המשכת כל המוחין דרבנן בבחינת חח"ץ בג"ה דת"י עם הנרנח"י ע"ד ברכה ראשונה שהיא דאורייתא, וזה מלבד המשכת המוחין דדת"י דגבורות דו"ץ הכוללים יע"ש. ואם איתא דהכל הוא המשכת המוחין דו"ץ סתם ואינן שתי בחינות, איך מחלק המשכתם בארבע ברכות ומערב המוחין דמצוה דאורייתא שהיא ברכת הזון, עם ברכת הטוב והמטיב שהיא מצוה דרבנן. אלא ודאי כמו שכתבנו, דהמשכת המוחין ע"י המצוה הוא בפני עצמו ואין להם שייכות עם המשכת המוחין דו"ץ הכוללים דאותה תפילה, אשר בחינת מוחין דפנימיות הוא כדיבור, ובחינת מוחין דחיצוניות ע"י המעשה של אכילה וברכותיה.

והנה, מכיון שברכת המזון היא מצות עשה

ג. כיון שיש אומרים שאם אכל ולא שתה מים, אם הוא תאב לשתות אינו חייב לברך ברהמ"ז מן התורה, אלא רק מדרבנן, לפיכך אם אכל ולא שתה מים והוא תאב לשתות, ישתדל בכל כוחו להמציא מים, או להמתין עד שיביאו לו מים, וישתה כדי שיברך ברהמ"ז מן התורה, אליבא דכולי עלמא.וה.

ד. אם אכל פת ולא שתה מים משום דאינו תאב לשתות, או ששתה מים, דבכל זה הוא חייב בברהמ"ז מן התורה. ונסתפק אה"כ אם בירך ברהמ"ז או לאו, צריך לברך שלשה ברכות מפני שהם מן התורה, וספיקא לחומרא. אבל הטוב והמטיב שהיא מדרבנן, לא יברך מספק.וה. מיהו אם לא אכל כדי שביעה, דאינו חייב מן התורה בברהמ"ז, או אכל כדי שביעה אך היה צמא ולא שתה, דג"כ אינו חייב בברהמ"ז מן התורה, הרי זה לא יחזור לברך מן הספק, אפילו שלשה ברכות. כיון דאינו חייב לברך אלא מדרבנן. ואם אפשר לו לאכול מחדש ולברך, שפיר דמיו.וה.

ה. אותם שיורי מאכל הנשארים בעצמות ובקליפין של הפירות, אם יש בהם ניצוצי קדושה יתבררו על-ידי הברכה אחרונה שאומר האדם על שולחנו, אף על פי שסופם לזרקם לאשפה, לפיכך יזהר אדם שלא יסיר מעל השולחן עצמות וקליפין אלא עד אחר ברכת

עיונים והארות

ו) וכן מי ששבע, אבל היה צמא לשתות ולא שתה, והסתפק אם בירך, אינו חוזר לברך, כיון שיש ראשונים הסוברים שאם לא שתה, אינו חייב מן התורה, כמובא בב"י (פ"ו קצ"ז), וכן כתב הרמ"א (שם בסע"ד) וראה באליהו רבה (שם) דהיינו דוקא אם צמא. ואף שדעת מרן שלהלכה נקטינן שאף אם לא שתה חייב מן התורה, וכמובא בב"י שם, מ"מ ספק ברכות להקל, ולא יחזור לברך.

ועיין למו"ר מופת הדור (הליכות עולם ח"ב פרי חקת הלכה ד) שכתב דאע"פ שיש אומרים שאם אכל ולא שתה, והוא תאב לשתות, אינו חייב בברכת המזון אלא מדרבנן. אולם לענין הלכה דעת מרן הבית יוסף שאם אכל כדי שביעה, אף על פי שלא שתה, והוא תאב לשתות, חייב בברכת המזון מן התורה. ולכן אם אכל ולא שתה, ולאחר מכן נסתפק אם בירך ברכת המזון, חוזר ומברך, שספיקא דאורייתא לחומרא.

פנים לישראל שכתבתי להם בתורה ואכלת ושבעת וברכת והם מדקדקים על עצמם עד כזית ועד כביצה. וכתב החינוך (מצוה תל לשיטה זו) הרי ששיעורים אלה הם מדרבנן, והשביעה שחייבים לברך אחריה מן התורה, אין לה שיעור שזה לכל אדם, אלא כל אחד יודע שביעתו (וע"י בשו"ת הת"ס או"ח סי' מט שמצדד לומר שאפילו אם שבע בפחות מכזית חייב לברך מן התורה, אלא שמדרבנן לא יברך עד שיאכל כזית).

עוד כתב, ויש סוברים שאם אכל שיעור כביצה, זהו שיעור שביעה, שבכך מתיישבת דעתו של אדם, וחייב לברך מן התורה, ושיעור כזית הוא מדרבנן.

[ד] בא"ח (ש"א פרשת חוקת אות ח).

[ה] בא"ח (שם אות ט). ומו"ר מופת הדור כ' שטוב שיהררה הברכה בליבו.

[ו] כן פסק מו"ר האול"צ (ה"ב פרק י"ג בהערות לתשובה

המזון. ולכך אזהרה שמענו, שלא יוציא מעל השולחן להאכיל לבהמה היה ועוף הטמאים קודם ברכת המזון^[1].

1. מאחר שברכת המזון עושה תיקון גדול על השולחן כאמור, לכך הזהירו חז"ל לשייר האדם פת על שולחנו בעת ברכת המזון, ובווהר הקדוש החמירו בזה ואסמכוה אקרא ד"לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא"². ואם אכלו כל הפת קודם ברכת המזון ולא הרגישו עד שעת ברכת המזון, לא יביא פת שלימה ויניחו על השולחן, אלא יביאו פרוסה. ואם היה על השולחן פת שלימה מעת שבירך המוציא, לא יסירנה בעת ברכת המזון, ואדרבא עדיף טפי למעבד הכי, להשאיר ככר אחד שלם על השולחן מעת שבירך המוציא. ולא אסרו בפת שלימה, אלא רק אם יביאנה מחדש בעת ברכת המזון^[3].

2. צריך לזהר שלא ישאר כלי ריקן על השולחן בעת ברכת המזון, כגון כפות כוסות וקערות וכיוצא^[4].

3. קודם ברהמ"ז יסיר את הסכין מעל השולחן, בין בחול ובין בשבת ויו"ט^[5].

עינים והארות

לחול ומכל מקום מנהגן של ישראל תורה היא. ע"כ.

וכ"פ בשו"ע (סי' קפ סעי' ה) דנוהגים לכסות הסכין בשעת ברהמ"ז ונהגו שלא לכסות בשבת ויו"ט. ובהב"ט (שם סי' ק ד) כתב שהטעם הוא לדעה ראשונה שאין בונים מזבח בשבת וליכא רמו למזבח. ולטעם השני היות והמעשה היה בחול גזרו דוקא על יום חול. וכתב שם בשם הט"ז דבמדינתו אין נוהגים לחלק בין שבת לחול. וכ"כ המג"א (סי' ק ד) וכ"כ רבנו האריז"ל בשער רוח הקודש (דף י"ב ע"א) וז"ל: מי שהוא משורש קין צריך להזהר להסיר הסכין מעל השולחן בעת ברכת המזון לגמרי ולא יספיק לכסותו בלבד יען כי כלי הויזין הם בקין כנודע עכ"ל.

ויש מהאחרונים (ערוך השולחן שם) שכתבו שעכשיו אין נוהגים לכסות אף בחול. וכ"כ בהגהות מוהר"א אזולאי ז"ל מור וקנו של החיד"א והובאו דבריו בברכ"י (סי' ק"פ אות ד) וז"ל: עוד טעם אחר שנהגו לכסות הסכין בשעת ברכת המזון לפי שברכת יעקב היא ממל השמים ומשמני הארץ וכו' וברכת עשו היא על הרבך תהיה, לכן עתה בברכת המזון שמוכיר בברכת הארץ שהיא

[1] בא"ח (ש"א פרשת שלה-לך אות ב).

[2] בא"ח (שם אות ג). ועי' בה"ט (סי' קפ ס"ק ד) שכ' בשם ספר שולחן של ארבע דצריך לכסות הפת בשעת ברהמ"ז שלא יראה בושתו ובברכ"י כתב שהטעם הוא כדי שלא יפלו ממים אחרונים על הפת וימאס. ועי' מש"כ השערי תשובה שם.

[3] בא"ח (שם אות ד).

[4] בא"ח (שם אות ד).

כתב הב"י (סי' קפ ד"ה כתב הרוקח) בשם הרוקח וז"ל: מכסין הסכין בשעת ברכת המזון על שם לא תניף עליהם ברזל (דברים כז ה) במכילתא (פרשה יא אות ה) אינו דין שיניף המקצר על המאריך ושולחן כמזבח בשילחי חגיגה (כז). עכ"ל וכן כתב ה"ר דוד אבודרהם (עמ' שג) וכן כתוב בשבלי הלקט (סי' קנה). וכתוב עוד בשבלי הלקט מפי החבר רבי שמחה שמעתי טעם אחר פעם אחת היה אחד מברך ברכת המזון וכשהגיע לברכת בונה ירושלים ונזכר חורבן הבית לקח הסכין ותקעו בבטנו ועל כן נהגו לסלקו בשעת ברכה ושני טעמים אלו כתובים בארחות חיים (הל' ברהמ"ז אות ה) ונוהגים בשבתות וימים טובים שלא לכסות הסכין ולפי טעם רבי שמחה אין לחלק בין שבת

ט. האוכל סעודה של פת, צריך לברך ברכת המזון במקום שאכל וי"א. ומפינה לפינה באותו בית, אינו שינוי מקום, ואפי' כשאין רואה מקומו הראשון וי"ב. ואם יצא ממקומו והלך למקום אחר, אם היה הדבר במזיד, צריך לחזור למקומו הראשון, כדי לברך שם ברכת המזון. ואם בירך במקום שנזכר, יצא ידי חובה. ואם היה הדבר בשוגג רשאי לברך במקום שנזכר. והמחמיר לחזור למקומו הראשון ולברך שם, תבוא עליו ברכה וי"ג. י. הא דאמרנו דבשכח אם בירך שצריך לחזור ג' ברכות היינו דוקא אם אכל ושבע מהלחם ומדברים שמלפתים בהם את הפת, כגון בשר או ירקות או גבינה, שחייב בברהמ"ז מן התורה. אבל אם שבע מדברים שאין רגילות ללפת בהם את הפת, כגון אורז וכדומה, אינו חייב אלא מדרבנן, ואם מסופק אם בירך או לאו אינו חוזר ומברך וי"ד. יא. לפני שמברך ברכת המזון יטול מים אחרונים, וקודם לכן יאמר "מים אחרונים חובה", ויכוין לסלק ולדחות מעל השולחן הסטרא אחרא. ובעת נטילת מים אחרונים יחבר ארבע האצבעות לבד והאגודל לבד, וישפיל אצבעותיו כלפי מטה. וכן יזהר שיהיו מים אחרונים מעט ולא הרבה, כי המה חלק הסט"א. ויטול עד פרק השלישי, וראש פרק השלישי בכלל. וכשיטול, יאמר ג"כ בפיו השלש תיבות הנזכרים, ויש סוד בדבר. ויזהר ליטול ידיו לתוך כלי בדוקא וי"ה.

עיונים והארות

כבית שמאי אלא שלא הטריחוהו לכך. להלכה, נחלקו בראשונים: יש פוסקים (בה"ג ברכות פ"ו. תוס' ברכות נב: ד"ה בבוליה. רא"ש שם. או"ז סי' ריא ועוד. ובשו"ע שם דעה שניה) כבית שמאי, ואף על פי שבכל מקום הלכה כבית הלל, כאן הלכה כב"ש, לפי שאמרו מעשה בתלמיד שעשה כבית שמאי בשוכה ומצא ארנקי של זהב, משמע שכן צריך לעשות, מאידך דעת הרמב"ם (שם) והראב"ה (ברכות סי' קמב) ודעה ראשונה בשו"ע כבית הלל. וכתב המ"ז (פק"א ושו"ע הרב שם) שלכתחילה, כשאפשר לו לחזור למקומו, יחזור, אלא אם כן יש לו עיכוב, כגון שהולך בדרך ואין בני חבורה המתלווים עמו רוצים להמתין לו. וכתבו המ"ז ושו"ע הרב (שם) שמכיון שספק ברכות להקל לכן בדיעבד אף במזיד כשבירך במקום שנזכר לא יברך שנית.

[ד] שו"ת אול"צ (ח"ב פרק יג תשובה ו).

[10] בא"ח (ש"א פ"ה שלח לך אות ו-ח). לשון חכמים (ח"א סי' א' בסופו). ועיין בב"י (סי' קפא ד"ה ואין) שכתב

ברכת יעקב מכסין הסכין שהיא ברכת עשו כי לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים עוד מעט אחר שכל אותיות אל"ף ב"ית יש בברכת המזון חו"ן מאות פ' להודיענו שאין מלאך אף' שצף' קצף' זעף' רשף' נגף' שולט בכל סעודה שמברכין ברכת המזון בשעתה ובכוונה לכן מכסין הסכין לרמוז שאין הרבו של שטן שולט וכו' ולכולהו מעמי ניהא שאין מכסין הסכין בשבתות וימים טובים שהם רמוז לעולם הבא שבאותו זמן יתמתקו הקליפות ובלע המות לנצח ע"ב.

[יא] רמב"ם (שם פ"ד ה"א) ע"פ משנה בברכות (נא). וכ"פ השו"ע (סי' קפד סעי' א)

[יב] מג"א (סי' קפד ס"א) וכ"פ המ"ב (סי' א). עי"ש. [יג] משנה בברכות (נא): מי שאכל ושכח ולא בירך, בית שמאי אומרים יחזור למקומו ויברך, ובית הלל אומרים יברך במקום שנזכר. ובגמ' (נב): לא נחלקו אלא בשכח, אבל במזיד דברי הכל יחזור למקומו ויברך. וכתב הרא"ש (שם סי' ה) ואפילו בשוכה מודים בית הלל שטוב לעשות

יב. המברך ברכת המזון צריך לכתחלה להשמיע לאזניו. ובדיעבד אם בירך ולא השמיע לאזניו, יצא ידי חובה, ואין צריך לחזור ולאכול כדי שיברך ברכת המזון וישמיע לאזניו¹⁰⁰.

יג. יברך ברכת המזון באימה ויראה ובחשק גדול, ויחבוש ראשו בכובע שהולך בו לבית הכנסת, ויכסה גופו בכנר עליון שלובש בשעת התפילה¹⁰¹.

עיונים והארות

"זה חלק אדם רשע מאלהים", ויכוין "חלק אדם רשע" ר"ת אה"ר שהוא הספ"א, ועיין כף החיים. וכתבתי בסה"ק מקבציאל דהנהוג בזה יאמר דברים אלו בלחש והמשכיל יבין, עכ"ל.

ובכה"ח (סי' קנו ס"ק יח) כתב וז"ל: מצאתי כתוב מכתב יד הקודש חסין קדוש הרב משה זכותא זיע"א וז"ל: בשנת התק"ד בלילה אחד ואראה בחלומי סי' אחד כתוב לאמר שכל האומר הושיענו וכו' קודם ברכת המזון אינו רואה פני גיהנום ע"כ ואמרתיו בחלומי דהיינו הושיענו שאנו אומרים בכל יום אחר המזמור שבכל יום עם הושיענו קודם ברכת המזון עכ"ד. ובדברי מנחם בהגהותיו הטהורות שם (אות ה) כתב וז"ל: ונראה לי דיש לומר גם כן מימרא דרבי אלעזר אמר רבי חנינא תלמידי חכמים מרבים שלום וכו' לפי שיש בה ח' פעמים שלום עם תיבת שלום להתיש כחו של ס"מ ועוד לפי שיש בו זכרון חרבן ירושלים ובית המקדש כמ"ש אל תקרי בניך אלא בניך וכו' למען בית ה' אלהינו וכו'.

[100] הליכות עולם (שם הלכה ג). ומו"ר הבא"ח (ש"א פר' חוקת אות ז) כתב בברהמ"ז ישמיע לאזניו מה שמוציא בשפתיו, ואף על גב דמרן ז"ל ס"ל אם לא השמיע לאזניו יצא בדיעבד, צריך להחמיר דאם יש לו עוד פת יחזור ויאכל ויברך כראוי כדי שלא יכנס בספק ביטול מ"ע מן התורה, משום דיש אומרים אם לא השמיע לאזניו לא יצא ועיין בס"ל (סי' קפ"ה אות א').

[101] בזוהר הקדוש (תרומה קמח) כתב, כיון דנטיל בר נש כוס של ברכה, קודשא בריך הוא קאים על גביה, ואיהו אצטריך לאעטפא רישיה בחרדה, ולברכא על הכוס במותב תלתא, ע"כ.

וז"ל: ואין צריך ליטול אלא עד פרק שני של האצבעות כן כתב הרשב"א בתורת הבית (כ"ז ש"א סט) וטעמא לפי שאין מגיע למעלה משם לכלוך המאכל. ובספר שלהן של ארבע (לרבנו בחיי עמוד תסו) כתב שיש אומרים שצריך ליטול עד מקום שהאצבעות בליים. ולענין הלכה נקטינן כדברי הרשב"א עכ"ל. וכ"פ במו"שע (סי' קפא סעי' א), אין צריך ליטול [מים אחרונים] אלא עד פרק שני של אצבעות ע"כ.

אמנם, מו"ר האר"י ז"ל כתב בשער המצוות (פרשת עקב דף מה ע"א) שיטול מים אחרונים עד מקום שכלים האצבעות וז"ל: ואמנם מצאתי בקונטרס כוונה אחרת שונה קצת מן הכוונה הנזכרת וזו היא: כי בגודל הימני תכוין בארבע אותיות אהיה הפשוטות כי להיות שהגודל הוא המשובח והעיקרי שבכל האצבעות לכן בו נרמזו כל ארבע אותיות השם הנזכר. ואח"כ בארבע אצבעותיו האחרים תכוין בארבע אותיות אהיה במילוייהם כזה: אלף, הי, יוד, הי, ובמילוי מילוייהם בידו"ן כזה: אלף למד פי, הי יוד, יוד ויו דלת, הי יוד. גם תכוון בשם אהיה בפישוטו (ונם) במילוי (הרי) הם י"ד אותיות כנגד י"ד פרקין שיש בה' אצבעות ירך. וכדוגמה של כל הנזכר תכוין בשם אהיה דאלפין בשמאלך כזה: א. אהיה (פשוט). ב. אלף הא יוד הא (מלא) ג. אלף למד פא, הא יוד, יוד ואו דלת, הא יוד (מלא דמלא) והנה בזה תבין מה שאמרו רבותינו ז"ל "מים אחרונים חובה" כי חובה גימטריא אהי"ה והענין הוא כי בשם אהי"ה הוא שצריך לכוין בנמילת מים אחרונים עכ"ל.

עוד כתב הבא"ח (שם אות ט) וז"ל: כתבו האחרונים בשם המקובלים ז"ל, כשנוטל מים אחרונים יאמר

יד. יעצום עיניו, ויאסור ידיו זו על גב זו, ימנית על השמאלית, כיושב לפני המלך מלכו של עולם מלכות קדישא ויחיו.

עיונים והארות

בשו"ע (פי"א סעי' ה) ובאהרונים שם, וראה עוד בחיי אדם (כלל כב אות ח), ע"ש. וכן מן הראוי לברך ברכת המזון כשהוא לבוש לגמרי, ואעפ"י שכל הברכות מותר לברך כל שאין ליבו רואה את הערוה, ולא צריך שיהא לבוש לגמרי, מ"מ בברכת המזון יש להקפיד בזה יותר, ובעין מה שמצינו בתפילה שצריך להתלבש לגמרי, וכמבואר בשו"ע (שם) ובאהרונים שם, ע"ש.

[י"ח] כתב באורחות חיים (הלכות ברכת המזון אות נג) בשם בעל השולחן דמסתבר שברכת המזון דינה כדיון תפילת שמונה עשרה שאינו יכול לשאול מפני היראה ולהשיב מפני הכבוד וכן כשם שתפילה אין מתפללים אותה אלא במקום אחד ובעמידה כך ברכת המזון אין מברכין אותה אלא מיושב מה שאין כן ק"ש שיכול לאומרה כדרכו שיכול להלך ולקרוא.

ומור"ר הבן איש חי (ש"א פרשת חוקת אות ה) כתב שדיון ברכת המזון כדיון תפילת העמידה, אלא שזה מעומד וברכת המזון מיושב, ולכן אסור להתעסק באמצע ברכת המזון אפ"י בתשיש קל, כגון לנגב ידיו או להניף במניפה בקיץ וכדומה. וכנוכר בשולחן ערוך (פי"א סעי' ג) שכתב יניח ידיו על לבו כפותין הימנית על השמאלית ועומד כעבד לפני רבו באימה ביראה ובפחד ע"כ.

וכ"כ רבנו הרש"ש (בסידור היר"א ועוד) וז"ל: יכוין לקיים מצות לברך ברכת המזון ביראה ובאהבה ובכונה עצומה ובשמחה רבה ובטוב לבב, להמשיך שפע וברכה רבה מוחין וחיות ומזון לנוק' קדישא דו"א דאצילות, וממנה לנו ולכל העולמות הקדושים. ויעצום עיניו ויאסור ידיו זו על גבי זו ימנית על השמאלית, כיושב לפני המלך מלכותא קדישא דו"א דאצילות. ועיין בסידור רחובות הגהר (מהדרת תשע"ה, עמוד שנא הערה גה) וז"ל: מקורו משער המצוות (פרי עקב דף מה ע"ב) וז"ל: אמנם בברכת המזון אדרבה צריך להראות שמחה

ובשער מעמי המצות (פרשת עקב) כתב, צריך לזוהר שלא לומר ברכת המזון בלתי עטיפת הראש דהיינו כבובע שהולך בו לבית הכנסת כנוכר ברעיא מהימנא, ע"כ. ורבנו חיים פלאני בכף החיים (פי"א אות לה) כתב ללבוש בגד העליון גם כן וכמו שכתב הרב ראשית חכמה (שער הקדושה פרק טו). והחיי אדם (ח"א כב, ח) כתב, וישים כובע בראשו בדרך שהולך ברחוב ולא כבובע הקמן שתחת הכובע, ע"כ. ועיין בן איש חי (ש"א פרי וישלח אות י, ויתרו אות טו).

וכ"כ מור"ר האור לציון (ח"ב פי"ג תשובה ג) וז"ל: צריך לחבוש כובע כשמברך ברכת המזון, ולא די בכיפה שעל ראשו, ומן הראוי ללבוש גם חליפה בשעה שמברך. וכל שכן שאין ראוי לברך ברכת המזון בבגדי לילה (פיג'מה). ובדאי שאין ראוי לברך ברכת המזון כשאינו לבוש לגמרי, וכגון שלבוש בגופיה בלבד. והאוכלים בחוף הים יש להם להתלבש כראוי קודם שיברכו ברכת המזון. ובמקורות כתב, במג"א (פי"א קפ"ג ס"ק ה) הביא מש"כ הב"ה, שירא שמים לא יברך במצנפת, רק ישים הכובע על ראשו ויתעטף בכגד העליון. וחבישת הכובע על ראשו הוא מטעם עיטוף המזכר בגמ' שהיו מכסים ראשם בסודר למעלה מהכובע הרגיל. ואמנם החיוב הוא רק כשמומן בג' ומברך על הכוס, אבל ביחיד שאינו מוזמן על הכוס אין חיוב עיטוף, מ"מ יש לנהוג כן גם ביחיד. וכן ראוי להתעטף בבגד העליון, כדי דליהוי עליה אימתא דרביה, וכמ"ש השל"ה הובא במחצית השקל שם, וצריך שיכנים ידיו לשרוולים, ולא כמו שיש נוהגין להניח את הבגד העליון על הכתפיים בלבד.

והנה כל זה הוא מדין עיטוף או מדין אימה, ועכ"פ אינו חיוב גמור, שהרי להלכה לא בעינן עיטוף, וכמ"ש בב"י שם, אבל ודאי שאין מן הראוי לברך ברהמ"ז בבגדי לילה, וכמו שמצינו בתפילה שאין ראוי להתפלל בבגדים שאינם חשובים, כמבואר

מז. ברכה ראשונה של ברכת המזון היא ברכת הזון¹⁰¹, וברכה זו פותחת בברוך וחותמת בברוך¹⁰². ברכה שניה של ברכת המזון היא ברכת הארץ, וברכה זו אינה פותחת בברוך, אלא רק חותמת בברוך, כדין ברכה הסמוכה לחברתה, שהרי היא סמוכה לברכת הזון¹⁰³, וחתומת הברכה היא, על הארץ ועל המזון. ברכה שלישית של ברכת המזון היא ברכת בונה ירושלים. ואינה פותחת בברוך, מפני שהיא סמוכה לחברתה¹⁰⁴. והמברך עצמו עונה אמן אחר בונה ירושלים, מפני שהוא סוף סדר הברכות של תורה, שהטוב והמטיב תיקנו אחר זמן ביבנה¹⁰⁵.

מז. ברכה רביעית שבברכת המזון היא הטוב והמטיב, והיא מדרבנן¹⁰⁶. וברכה זו פותחת בברוך, ואינה חשובה ברכה הסמוכה לחברתה, לפי שאינה מסדר הברכות של ברכת

עינים והארות

[כב] איתא בגמ' ברכות (שם) אמר רב נחמן, משה תקן לישראל ברכת הזון בשעה שירד להם מן. יהושע תקן להם ברכת הארץ כיון שנכנסו לארץ. דוד ושלמה תקנו בונה ירושלים, דוד תקן על ישראל עמך ועל ירושלים עירך ושלמה תקן על הבית הגדול והקדוש. הטוב והמטיב, ביבנה תקנה כנגד הרוגי ביתר, דאמר רב מתנא אותה היום שניתנו הרוגי ביתר לקבורה תקנו ביבנה הטוב והמטיב. הטוב, שלא הסריחו. והמטיב, שניתנו לקבורה. ובתוס' (פס. ד"ה לומר) כתבו אנן הואיל ונתקנו על הסדר אין אנו פותחין בברוך כדין כל ברכה הסמוכה לחברתה.

[גכ] גמ' ברכות (מה) רמב"ם (שם פ"א ה"ז). שו"ע (סי' קפח סעי' א). כתב רבנו בחיי ז"ל בספרו שלחן של ארבע (שער א) בשם תלמוד ירושלמי כי צריך לומר בברכה זו שלש מלכויות שלש הטבות שלש גמולות, שלש מלכויות: מלך העולם, האל אבינו מלכנו, המלך הטוב, שלש הטבות: המלך הטוב והמטיב הוא מטיב, שלש גמולות הוא גמלינו, הוא גומלנו, הוא יגמלינו. ע"כ.

[דכ] בגמ' ברכות (מז) מבואר שיש אומרים רב ששת) שברכה זו אף היא מן התורה, שנאמר במקרא של ואכלת ושבעת וברכת: אשר נתן לך, זו הטוב והמטיב, ויש אומרים (רב יצחק בר שמואל בשם רב ורב נחמן בר יצחק) שאינה אלא מדרבנן, שבאותו יום שניתנו הרוגי ביתר לקבורה תיקנו

יתירה בליבו, וכמ"כ בזהר תרומה על בועז "ויאכל וישת וייטב אל לבו" דברוך על מזוניה בשמחה וטוב לבב וכו'.

וכתב מהר"ח פלאנז' ז"ל בספרו כה"ח (סי' כ"ה אות לו) וז"ל: דאף על גב דהזוהירו דיברך ברכת המזון בעינים סגורות היינו כשאין בידו כוס, הא לאו הכי שמברך על הכוס צריך שיתן עינו בכוס אלא אם אין לו כוס איכא אזהרה מהקדוש הרב שני לוחות הברית ואליה זוטא ואור חדש דיאמר ברכת המזון בספר בכל סעודה, וסוים השני לוחות הברית דהאומר ברכת המזון בכונה מזונותיו מצוין לו בכבוד כל ימיו והם דברי ספר החינוך פרשת עקב, עכ"ל.

[טז] ברייתא בברכות (מה) תנו רבנן, סדר ברכת המזון כך היא: ברכה ראשונה, ברכת הזון. שניה, ברכת הארץ. שלישית, בונה ירושלים. רביעית, הטוב והמטיב. וכ"כ הרמב"ם (פ"ב מהלכות ברכות ה"א). והטור (סי' קפז). וכתב הב"ח (שם אות א) אף על פי שהארץ היא המוציאה את המזון, והיה מהראוי להקדים ברכת הארץ לברכת הזון, מכל מקום הקדימו ברכת הזון, לפי שמשא רבנו תיקנה וברכת הארץ יהושע תיקנה.

[כ] כ"כ הטור (שם). וחותמת בברוך, לפי שהיא כמטבע ארוכה, שיש בה שבח לה' על שהוא זן את העולם ובקשה שלא יחסר לנו מזון לעולם.

[כא] טור (שם).

המזון, שהרי היא מתקנת חכמים, ואינה חותמת בברוך, לפי שבעיקרה ברכה קצרה היא וכו'.¹

יז. כל שלא אמר ארץ חמדה טובה ורחבה בברכת הארץ, לא יצא ידי חובתו וכו'.² וכן כל שלא הזכיר ברית ותורה ואפי' לא היסר אלא אחד מהם מחזירין אותו וכו'.³

עינים והארות

הארץ היא ברית מילה שנכרתו עליה שלש עשרה בריתות והתורה כולה נכרתו עליה שלש בריתות שנאמר אלה דברי הברית וגו' מלבד הברית אשר כרת אתם בחרב אתם נצבים וגו' לעברך בברית וגו'. וכ"פ השו"ע (שם סעי' ג) אם לא הזכיר בברכת הארץ ברית ותורה, אפי' אם לא היסר אלא אחד מהם, מחזירין אותו.

ועי' בספר ברכת ה' להגר"מ לוי זצ"ל (ח"ב פ"ה סעי' ה) שכתב דסדר, התורה כך הוא דאם גמר כל ברהמ"ז חוזר לראש. ואם גמר רק ברכה שניה, מזכיר ארץ חמדה וכו' בין ברכה שניה לשלישית. ואם התחיל ברכה שלישית חוזר לברכה שניה. ואם התחיל ברכה רביעית חוזר לראש ע"ש. ובמ"ב (פ"ק ה) כתב שבכל גוני חוזר לתחילת ברהמ"ז שכל שלשת הברכות בברכה אחת הויא. ומ"מ אם ניזכר קודם שהתחיל רחם אומר שם.

ועי' למו"ר הראש"לצ בילקו"י (פ"י רפז הלכה ו) שכתב דמאחר וי"א שאין הזכרתם בכרהמ"ז לעיכובא ואין זה אלא מדרבנן לפיכך אינו חוזר ומברך דספק ברכות להקל.

ובדין נשים, כתב הב"י (פ"י קפז ד"ה וכתב הכל בו) בשם הכל בו דלא יאמרו ברית ותורה דלאו בני ברית נינהו, וכ"פ הרמ"א (שם) ונשים לא יאמרו ברית ותורה, דנשים לאו בני ברית נינהו.

וכתב המ"ב (פ"קט) ומ"מ בימינו נהגו הנשים לומר ג"כ על בריתך שחתמת בבשרנו ועל תורתך שלמדתנו וכו' והכוונה על ברית הזכרים שחתמת בבשרנו וכן תורתך שלמדתנו על למוד הזכרים שבזכות התורה והברית נחלו ישראל את הארץ ועוד שגם הנשים צריכות ללמוד מצות שלהן לידע היאך לעשותן כמ"ש בסו"מ מ"ז. וכ"פ מרן החיד"א במתב"ר והביאו הכה"ח (פ"ק ס) ועי' בהערות איש מצליח (על דברי הרמ"א הערה 2) שכתבו בשם

ביבנה הטוב והמטיב, הטוב שלא הסריחו, והמטיב שניתנו לקבורה (רב מתנה שם בנמרא בע"ב), וכתב בתוס' ר"י החסיד (שם) ולפי שבאותה שעה שחרבה ביתר נגדעה קרן ישראל ואינה עתידה לחזור עד שיבוא בן דוד, סמכוה לברכת בונה ירושלים, כלומר שתחזור קרן ישראל למקומה כביאת בן דוד שהיא בבונה ירושלים. וכ"פ הרמב"ם (פ"א ה"ז ופ"ב ה"ב). והשו"ע (פ"י קפח סעי' א). [כה] תוס' (שם בע"ב ד"ה והמוב.) וכ"פ הטור (פ"י קפז) ובמ"ב (פ"ק ד) ע"ש.

[כז] גמ' ברכות (מה) תניא ר' אליעזר אומר כל שלא אמר ארץ חמדה טובה וברכה בברכת הארץ לא יצא יד"ה. וכן פסקו הרמב"ם (שם פ"ב ה"ג) וז"ל ברכת הארץ צריך לומר הודייה בתחלתה ובסופה וחותם בה על הארץ ועל המזון, וכל שלא אמר ארץ חמדה טובה ורחבה בברכת הארץ לא יצא ידי חובתו. והשו"ע (פ"י קפז סעי' ב). כתב וז"ל, בברכת הארץ, להרא"ש לא יאמר שהנחלת לאבותינו ארץ חמדה וכו' ברית ותורה, שהרי אומר על בריתך שחתמת בבשרנו ועל תורתך שלמדתנו ודי בפעם אחד, והרמב"ם חולק. וקו"ל יש ויש הלכה כו"ש.

ובפעם הדבר שצריך לומר ארץ חמדה טובה ורחבה, כתב שבלי הלקט (השלם קנז) לפי שראה יהושע את משה רבנו שחמד להיכנס לארץ וגם האבות חמדו להיכנס לשם ולהיקבר שם, וכיון שזכה הוא להיכנס לשם תיקן בברכת הארץ ארץ חמדה.

[כח] בגמ' (שם מה) אמר רבי אילעא אמר רבי יעקב בר אחא משום רבנו כל שלא אמר ברית ותורה בברכת הארץ לא יצא ידי חובתו. וכ"פ הרמב"ם (שם) וצריך להזכיר בה ברית ותורה ולהקדים ברית לתורה, שהברית הזאת שאומרים בברכת

יח. כל שלא הזכיר בבונה ירושלים מלכות בית דוד, מחזירין אותו וכו'.

יט. בשבת ויום טוב, יש הזכרה של מעין המאורע בברכת המזון. בשבת אומר בברכת רחם נא רצה והחליצנו וכו'. וביום טוב אומר בברכה זו יעלה ויבא, וגם בראש חודש ובחול המועד אומרים יעלה ויבא וכו'.

כ. חל שבת ביום טוב, או בראש חודש, או חול המועד, אומר רצה והחליצנו ואחר כך יעלה ויבא וכו'.

כא. שכח ולא הזכיר של שבת במקומה, ונזכר קודם שאמר ברכת הטוב והמטיב, אומר בשם ומלכות: בא"י אמ"ה שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה, לאות ולברית, בא"י מקדש השבת. וכן אם טעה ולא הזכיר של יום טוב, אומר: בא"י אמ"ה שנתן ימים טובים לעמו ישראל לששון ולשמחה את יום חג פלוני הזה ברוך מקדש ישראל והזמנים. וביום טוב שחל בשבת אומר: ברוך... שנתן שבתות למנוחה וימים טובים לעמו כו', ברוך מקדש השבת וישראל והזמנים וכו'.

עיונים והארות

ומ"מ בדיעבד אם החליף בודאי יצא. וכ"פ מו"ר הראש"ל צ"ב בילקו"י (סי' קפח הלכה ג).
 [2א] גמ' (שם מט.) ונחלקו הפוסקים האם אומר הברכות הללו בשם ומלכות או לא דדעת הרמב"ם (פ"ב מהלכות ברכות ה"ב, ע"ש בכ"מ ולח"מ) והר"ף והרשב"א ועוד, שאומר הברכה הזאת בין בפתיחתה ובין בחתימתה בשם ומלכות: בא"י אמ"ה שנתן וכו' בא"י מקדש וכו'. ואף על פי שכשמוזכרים במקומם, בברכת רחם, אין שם ברכה, בטעם הוא לפי שנכללו שם עם הברכה שמוזכרים בה, אבל כשמוזכרים בפני עצמם צריכים ברכה בשם ומלכות, ואינה בכלל ברכה הסמוכה לחברתה, שהרי אין זו קביעת ברכה, אלא באה במקרה, על ידי מעות. וכ"פ הטוש"ע (סי' קפח פט"ו) והבא"ח (ש"א פ"ה חקת אות כ). ומאידך הטור הביא בשם הראב"ד שאין בברכה זו שם ומלכות, לפי שאינה ברכה קבועה, וכתב הבי"ש שהוא יחיד בדבר זה.

הברכת ה' דמ"מ אשה שלא אמרה ברית ותורה אינה חוזרת.
 [2ב] בגמ' (שם) אמר רבי אילעא אמר רבי יעקב בר אהא משום רבנו וכל שלא אמר ומלכות בית דוד בבונה ירושלים לא יצא ידי חובתו וכ"פ השו"ע (סי' קפז פט"ד) אם לא הזכיר בבונה ירושלים מלכות בית דוד, מחזירין אותו. ובמ"ב (פ"ק) כתב בהטעם הוא שע"י דוד נתקדשה ירושלים וגם שאין נחמה גמורה אלא בחזרת מלכות בית דוד למקומה.
 [2ג] גמ' (ברכות מה.) וכ"פ ברמב"ם (פ"ב ה"ה) וכ"פ השו"ע (סי' קפח פט"ה) בשבת אומר בה "רצה והחליצנו", ובר"ח ויו"ט וחולו של מועד אומר "יעלה ויבא".
 [2ד] רמב"ם (שם). שו"ע (שם) וז"ל ואם חל אחד מהם בשבת אומר: רצה והחליצנו, ואח"כ: יעלה ויבא, ואינו מזכיר של שבת ביעלה ויבא, ולא של יום טוב וחוש"מ ור"ח ברצה והחליצנו. והטעם פשוט מפני ששבת הוא תדיר וקיי"ל בכל מקום תדיר ושאינו תדיר, תדיר קודם. וכתב המ"ב (פ"ק יג)

בב. וכל זה דוקא כשנזכר קודם שהתחיל "הטוב והמטיב", אבל אם לא נזכר עד שהתחיל ברכת "הטוב והמטיב", אפי' לא אמר עדין אלא רק תיבת ברוך, חוזר לראש ברכת המזון ולבו. וי"א שאם התחיל ברוך ולא אמר לעד האל יכול לסיים שנתן שבתות למנוחה ולגו. **בג.** אם טעה בסעודה שלישית של שבת ולא הזכיר רצה. אם נזכר קודם שאמר לעד האל יסיים ויאמר אשר נתן שבתות למנוחה וכו' ומסיים בשם ומלכות ואם נזכר אחרי זה יסיים ולא חוזר לראש ולדו.

עיונים והארות

במיני תרנימא, א"צ לחזור בשביל רצה והחליצנו, וכמ"ש בברכות (מס:): ובאור זרוע ח"א (פ"ה). וכן פסק האו"ז להלכה מה"ש שאינו חוזר. והתוס' והמרדכי (ברכות מס:): כ' שנסתפק ר"י אם חוזר בסעודה ג' בין דס"ל לר"ת שיכול להשלימן במיני תרנימא. וכ"כ הטור (בס"ס קפה) בשם אהיו ר' יחיאל. ע"ש. ופסק מרן השו"ע (סי' קפח ס"ה) שדין סעודה שלישית בשבת כדין ראש חודש שאינו חוזר. וכ' הב"ח שם, ויש להקשות שכאן פסק השו"ע שאינו חוזר, אלמא דתופס עיקר כר"ת שיוצא במיני תרנימא, ואילו לקמן בשו"ע (סי' רצא) מסיק שהעיקר כמ"ד דסעודה שלישית צריכה פת. וי"ל דלענין לעשותה בפת אוליגין לחומרא, ולענין לחזור בברהמ"ז אין להחזירו, לחומרא, דספק ברכות להקל שלא לברך, דשמא הוא עובר על לא תשא. ע"כ. וכ"כ המג"א והגר"א והגר"ז ושאר אחרונים. אולם הגר"ח בספר בן איש חי (ש"א פר' חקת אות ב) פסק, שאם טעה ולא הזכיר שבת בברהמ"ז של סעודה שלישית חוזר לראש ברהמ"ז, ושכן ראוי להורות, ואף על פי שיש בזה מחלוקת בפוסקים, ושורת הדין מהיבית דספק ברכות להקל, מ"מ כיון שע"פ הסוד אין הפרש בחיוב בין סעודה ג' לראש סעודות שבת, ושויים הם בחיובן, אורווי מורינן שחוזר. ע"כ. והנה אף על פי שגם הרמ"ע מפאנו בתשובה (סי' ט) כ' דסעודה שלישית היא עיקר ע"פ הסוד. ע"ש. מ"מ כבר הארכתי בס"ד בשו"ת יביע אומר ח"ב (תאו"ח סי' כה אות יב והלאה) שהכלל דספק ברכות להקל חל גם במקום שהמקובלים ס"ל שיש לברך ע"פ הסוד. וכן עיקר להלכה ולמעשה.

[ב2] בא"ח (ש"א פר' חקת ב). כן מבואר בגמ' (מס:): ונחלקו ראשונים בזה דעת הרמב"ם (שם) ורא"ש (שם) וטוש"ע (שם) שחוזר לראש כל הברכות כולן, היינו להתחלת ברכת הזון, שכל שלש הברכות חשובות כאחת, מאידך דעת הראב"ד (בהשגות שם) ורשב"א (שם) ועוד, שכל שלא סיים כל ברכת הטוב והמטיב חוזר לראש ברכת בונה ירושלים. ובספר חרדים (פ"י) לירושלמי ברכות (שם) כתב שלדעת הירושלמי אפילו אם גמר כל הברכות כולן, כל שלא הסיה דעתו לענין אחר, אומר הברכה שנתן שבתות למנוחה כו' ודיו, אלא שאם הסיה דעתו לענין אחר חוזר לראש ברכת המזון. [ג2] מו"ר מופת הדור בשו"ת יחיה דעת (ח"ב סי' ב). וכ"פ באול"צ (ח"ב פ"ג תשובה ח). ודע עוד דין אשה שווה לאיש בכל זה ודינה ככל האמור לעיל דאף היא חייבת בסעודת שבת. וכ"פ מו"ר מופת הדור ביבי"ע (ת"ו או"ח סי' כה אות ז).

[ד2] מו"ר מופת הדור בשו"ת יביע אומר (ת"ו או"ח סי' כה אות ז והלאה) הנה נחלקו הראשונים אי יש חיוב פת בסעודה שלישית ג"כ או לאו דו"א (שבלי הקלס סי' צג. והתשב"ז בס"י כה ועוד) דיוצאים יד"ח במיני תרנימא. ויש אומרים (רמב"ן בשם מ"ד) דיוצא יד"ח בפירות וכד'. וי"א דאף בסעודה שלישית החיוב הוא לאכול פת בדוקא. והטור ושו"ע (סי' רצא ס"ה) פסקו דבעינן פת בסעודה שלישית.

והנה דין הזכרת רצה והחליצנו לעיכובא בסעודה שלישית תלוי במחלוקת הנ"ל, שלפי דברי המצריכים פת, אם טעה ולא אמר רצה והחליצנו בברהמ"ז צריך לחזור, כדין סעודה ראשונה או שנייה, אבל לפ"ד האומרים שיוצאים בפירות או

כד. מי שאכל בשחרית של שבת פת כסנין לאחר קידושא רבה, והסעודה של שבת העקרית שהיא בפת ותבשיל של שבת, עשאה אחר כמה שעות, ובסעודה הזאת שכח להזכיר של שבת בברכת המזון, אינו צריך לחזור, ודינו כמו כל סעודה שלישית של שבת ולח.

כה. מעה ולא הזכיר של ראש חודש, ונזכר לאחר שכבר פתח בברכת הטוב והמטיב, אינו חוזר לראשולח.

כו. מי שאחר שבירך ברכת המזון נסתפק אם אמר רצה והחליצנו, אם לאו, אין צריך לחזור ולברך ולח.

כז. כשם שצריך לשבת בשעה שמברך ברכת המזון, כך צריך לשבת בשעה שמברך ברכת מעין שלשולח.

עינינים והארות

[17] גמ' (שם). רמב"ם (שם הי"ג) וכ"פ בטוש"ע (שם סעי' ז') שבשבת ויו"ט שהייב לאכול פת וממילא ברכת המזון היא חובה, חוזר לראש, אבל בראש חודש, שאם רוצה אינו אוכל פת כלל ולא יתחייב בברכת המזון, אין חיוב הזכרת מעין המאורע בו מעכב בדיעבד.

עוד כתבו הרמב"ם וטוש"ע (סי' קפח סעי' ז') חול המועד דינו בראש חודש, וכתב הא"ר (שם שבברכת אשר נתן וכו') אינו אומר: וימים טובים לעמו כו', אלא: אשר נתן מועדים וכו' (ועי' מ"ב ס"ק כ"ז ושער הציצין ס"ק י"ט). ואומר ברכה זו בלא שם ומלכות.

[18] חזון עובדיה (שבת ח"ב דיני סעודת שבת הלכה ז') וראה שו"ת יביע אומר (ח"ז סי' כח).

[19] שו"ע (סי' קפג סעי' ז') והובא בהליכות עולם (ח"ב פ"ר תקת הלכה ב).

ומיהו נראה שאם נזכר מיד כשסיים ברוך אתה ה' בונה ירושלים אמן, יאמר שם: ברוך אתה ה' אמי"ה אשר נתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית בא"י מקדש השבת. ואח"כ ימשיך ברכת הטוב והמטיב, ואין לומר בזה ספק ברכות להקל, כיון שבעל כרחו הוא עתיד לסיים ברכת הטוב והמטיב, וחיישינן גם לאידך גיסא לספק ברכות. וכן עיקר להלכה ולמעשה עכ"ל. והניף שוב ידו בספרו הבהיר חזו"ע על שבת (ח"ב הלכ' סעודה שלישית הלכה ג), שכל שלא התחיל הטוב והמטיב יכול לסיים ולומר אשר נתן שבתות וכו'. ומש"כ שמברך בשם ומלכות, כ"פ מרן היבוי"א (שם) והגר"מ לוי בספרו ברכת ה' (ח"ב פרק ה סעי' יט) ודלא כדברי הבה"ח שפסק (סי' קפח ס"ק מב) שמברך בלא שו"מ ומדין סב"ל עיי"ש.

[20] חזון עובדיה (שבת ח"ב דיני סעודה שלישית הלכה ד) ועיין שם בעינינים וירווח לך.

זוהר על הפרשה מעלת ושבת ספר הזוהר הקדוש

תיקוני זוהר חדש דף קיד ע"א

**וְהַמְשַׁכְּלִים יִזְהָרוּ בְּזוֹהַר הַרְקִיעַ וּמַצְדֵּי קַיִּי הַרְבִּים כְּפּוֹכְכִים
לְעוֹלָם וָעֶד (דניאל יב). וְהַמְשַׁכְּלִים, אֵלֶיךָ [א] רַבִּי**

שְׁמַעוֹן וְחִבְרֹוֹי הנה כתוב והמשכילים יזהרו וכו' ומפרש והמשכילים, אלה הם רבי

שמעון וחבריו שנקראים משכילים כי המשיכו את אור השכל של החכמה העליונה באמצעות

התפארת ביסוד, שמשם נמשכים הסודות, **יִזְהָרוּ בְּדַ אֶתְכַנְשׁוּ לְמַעַבְד**

הַאִי תְבוֹרָא דְאִיהוּ מְזִיחָרָא עֲלָאָה דְלֵעֲלָא יזחירו היינו

כשנתאספו לעשות חיבור זה של ספר הזוהר, שהוא מזוהר העליון של מעלה שהוא אור הבינה

המאיר דרך הדעת, **רַעוּתָא עֲלָאָה אֶתְגַּלְיָא, רְשׁוּתָא אֶתְיָהִיב**

לְרַבִּי שְׁמַעוֹן וְחִבְרֹוֹי, לְגַלְיָא בֵּיהּ רְזִין סְתִימִין עֲמִיקִין

שאו נתגלה רצון העליון של א"א, ועל ידי זה ניתנה רשות לרבי שמעון וחבריו, לגלות בספר

הזוהר סודות סתומים העמוקים, כי סודות התורה שהם באלהו"ת, אסור לגלותם, שלא יטעו

השומעים, כי נוגע בכתר מלכו של עולם, לכן היו צריכים רשות לגלותם, **וְלְכָל**

עינים והארות

והירות לה ולבניה – עם ישראל. זה מה שכתוב "גם
ציפור מצאה בית ודרור קן לה" ונאמר "וקראתם
דרור בארץ" המרמז על הנאולה השלמה.

ומוסיף הזוהר ואומר שזה החיבור – ספר הזוהר
הקדוש הוא כמו "תיבת נח" שכל נשמות הצדיקים
כלולים בו – "זה השער לה' צדיקים יבואו בו"
וכאשר יתגלה זה החיבור בעולם בדור האחרון,
רבים יתאספו ללמוד ולעסוק בו וכל אותם שיוכו
לחלק בספר הזוהר הקדוש, ינצלו מהמבול הנורא
שישטוף את הדור האחרון. ספר הזוהר הקדוש יהיה
כתיבת נח בעבורם להצילם – אשרי הזוכה.

[א] בעת שהתכנסו התנא האלקי רבי שמעון בר
יוחאי ויע"א והחבריא קדישא שעמו לחבר את ספר
הזוהר הקדוש ניתנה להם רשות מהשמים לגלות בו
סודות גדולים ועצומים והיה גלוי וידוע לפני בורא
עולם שיבוא זמן בדור שבו בן ישי בא שמצבו של
עם ישראל יהיה קשה ביותר ויהיו נודדים ממקום
למקום וכו' ולכן בשל כל זאת הסכים הקב"ה לעשות
את החיבור הזה ספר הזוהר הקדוש ע"י רבי שמעון
בר יוחאי וכינס בו ה"ת נשמות עליונות משיבה של
מעלה ונשמות הצדיקים שכולם יהיו כלולים בספר
הזוהר, וכל זאת כדי למצוא מנוחה לשכינה בגלות

נְשָׂמָתַיִן דְּמִתִּיבְתָא דְלֵעָלָא, (דף קיד ע"א) **וּמִתִּיבְתָא תְּתָאָה**
 וגם ניתנה רשות לגלות לכל הנשמות של הישיבה של מעלה שבגן עדן העליון מדור הנשמות,
 והם בסוד הבינה שהיא נקראת מתיבתא עלאה, ולכל הנשמות של הישיבה התחתונה שבגן עדן
 התחתון, **וְלִשְׁבַע טוּרֵיִן עֲלָאִין, דְּאֲנוּן תְּלַת אַפְּהֵן וְרַעֲיָא**
מְהִימְנָא וְאַהֲרֵן וְדוֹד וְשְׁלֵמָה ולנשמות של השבעה הרים העליונים, גדולי
 העולם, שהם השלשה אבות אברהם יצחק ויעקב שבחג"ת, והרועה הנאמן משה רבנו שבנצח,
 ואהרן הכהן שבהוד, ודוד המלך שבמלכות, ושלמה המלך שביסוד, שהם היו מרכבה לשבע
 ספירות, והם כמו אבות לשאר הנשמות, יש להם מעלה על כל שאר הנבראים, ובכל מקום
 שהם מתגלים, הספירות מתגלות על ידם, וסותמות שערי סודותיהם להם (ולפי שכאן עוסק
 בשבע ספירות המלכות, לכן מונה את שלמה ביסוד שלה, (ועיין בזהר ויקרא דף ד ע"א ברע"מ),
 ואינו מונה את יוסף לפי שהוא היה מושרש ביסוד דו"א ולא ביסוד דמלכות כנודע, אבל האבות
 היו מושרשים גם במלכות) הנה כל אלו הנשמות הן רוחניות ואינן מתלבשות בגוף אלא מושגות
 דרך השכל, **וְאַלְיָהוּ עֲמָהוּן** אבל אליהו הנביא הוא היה ממש עם רבי שמעון וחבריו
 מתלבש בגוף ונפש, והיה גלוי ונראה לעין כל, **וְלִכְל נְשָׂמָתַיִן דְּמִתִּיבְתָאֵן**
דְּאַזְלִין עֲרִטִילָאִין וממשיך ואומר שניתנה רשות גם לכל הנשמות של ישיבות רבות
 שבגן עדן, ההולכות ערומות בלי לבוש מאור השכינה, ר"ל לפי שאור השכינה מצד הגלות
 מחשכת קצת, לכן אין נשמות הצדיקים מתלבשות מאורה, (ואין הכוונה שאין להם לבוש כלל,
 כי לכל נשמה יש לבוש בגן עדן מאור השכינה שהוא אויר הגן, אלא שאין לבוש נשמתם
 שנעשה מאור השכינה מאיר כראוי מחמת חשך הגלות. וזו הכוונה בכל הלשונות של "ערטילאין
 הנזכרים לקמן), **וּמְלָאכִין דְּמִמְנָן עֲלֵיהוּ, וְאַזְלִין עֲרִטִילָאִין**
בְּגִינֵיהוּ וגם המלאכים הממונים עליהם, שהם משמשים את נשמות הצדיקים בגן עדן,
 וגם הם ממונים ללוות את הנשמות בעולם הזה, וגם הם הולכים בסיבתם בלי לבוש מאור
 השכינה, ור"ל לפי שאלה המלאכים כל הארתם היא מן הנשמות, לכן כשאין אור לבוש
 לנשמות, גם להם אין אור., **דְּאֲנוּן בְּתוּלוֹת אַחֲרֵיהּ רַעוּתֵיהּ**

דְּשִׁכְנִיתָא, דְּאִיְהִי עֲרִטִילָאָה מְנַהוּן וְאֲנֹן עֲרִטִילָאִין מְנַה

ומפרש שאלה המלאכים מושרשים בשכינה, והם בתולות ונערות של השכינה, שהשכינה משתלמת עמהם, אבל בגלות שהיא כביכול ערטילאה מן אלה המלאכים, כי בגלות השכינה מתלבשת במט"ט ואז היא ערטילאה מהן, והם ערטילאין ממנה, לפי שאין אורה מתפשט ומאיר בהם בגלות כראוי. **וְהָכִי אֲנֹן חִילִין דְּמַלְכָּא עֲרִטִילָאִין מְנַה** וכך הם החיילים שהם המלאכים של המלך שהוא התפארת, וחסרים מאור שהיו ראויים

לקבל ממנו, **דְּכְתִיב** כמו שכתוב (ישעיה לג ז) **הֲן אֲרָאֲלֶם צַעֲקוּ חֶזְהָ מְלֹאכֵי שְׁלוֹם מֵר יִבְכְּיוּן** הן אראלם שהם מלאכי השכינה צעקו חוצה הם צועקים על שנמנע מהם השפע והם חוצה מן ההיכלות, מלאכי שלום שהם מלאכי התפארת מר יבכיון כי הם באים לינק ממנו הרחמים העליונים להנהיג את העולם, ובגלות אינם יונקים ממנו אלא מר, ובוכים מחמת הדין הנשפע עליהם, ומנהיגים את העולם בדין ובכיה וחסרון.

וּבְגִין דָּא אֶסְתַּבְּם קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְשִׁכְנִיתָה לְמַעְבַּד תְּאִי תְּבוּרָא ובשביל אורך הגלות, הסכימו הקב"ה והשכינה לעשות חיבור

זה לתועלתם, ולתועלת הנשמות והמלאכים ובני ישראל החפצים בקרבת ה', **עַל יַד דְּהוּא דְּאֶתְגַּלִּיאַ** על ידי אותו שנתגלה על ידו יחוד רבי שמעון, ונשמת אחיה השלוני הנביא, שנתגלגל ברשב"י מטעם שהוא היה הראשון שנתנבא על מלכות ירבעם שהוא היה הגורם הראשון לגלות ישראל וגלות השכינה (מלכים א' יד'), ועליו מוטל לתקן זאת, ונשמת זכריה בן יהוידע (הנזכר דה"ב כד כ) שבא בסוד העיבור ברבי שמעון לפי שגם הוא היה הסיבה לחורבן בית המקדש בסיבת שפיכת דמו, ושניהם יחד עמדו ותקנו את הענין על ידי החיבור הזה לתיקון השכינה וישראל ולזכות לגאולה **וְכַנִּים בֵּיהַ עֲלָאִין וְתַתָּאִין** ואסף בו נשמות העליונות משיבה של מעלה, ונשמות התחתונות משיבה של מטה, שכולם סייעו לחבר את ספר הזוהר **לְאֶשְׁכָּחַא בֵּיהַ נִיּוּחָא לְשִׁכְנִיתָא בְּגִלּוּתָא, וְחִירוּ לָהּ וְלְבִנְהָא** כדי למצוא בו מנוחה לשכינה בגלות, ר"ל בכל עת שישראל עוסקים בו, חוזרים ומעוררים אותה התועלת ואותו האור הקודם שגלה רבי שמעון וחבריו בעת

חיבור הזוהר, וגם על ידי ספר הזוהר יש קצת חירות לה ולבניה, על ידי השפע הנמשך מן הבינה. **הָרָא הוּא דְכָתִיב** זהו שכתוב (תהלים פד ד) **גַּם צִפּוֹר מְצָאָה בַּיַּת** שהיא השכינה כשהיא ביחד עם בעלה ובניה וְדָרֹר קֵן לָהּ. **הֲהוּא דְאִתְמַר בַּהּ** (ויקרא כה י) **וְקִרְאתֶם דְרֹר בְּאֶרֶץ לְכָל יֹשְׁבֵיהָ** ומפרש זו שנאמר בה וקראתם דרור והיינו כשנמשך השפע מאימא עלאה שבה סוד החירות, בארץ אל השכינה הנקראת ארץ, לכל יושביה לכל בני ישראל היושבים וחוסים בצלה, וזה שכתוב "ודרור קן לה" דהיינו על ידי שפע הבינה שבה הדרור והחירות, מצאה השכינה קן לה עם בעלה ובניה.

ומה שכתוב **אֲשֶׁר שָׁתָה אֶפְרוּחֶיהָ, אֵלֶיךָ** הם הצדיקים בעלי משנה **דְּאִתְמַר בְּהוֹן** שנאמר בהם (דברים כב) **וְהָאֵם הַבִּינָה רַבְּעַת עַל הָאֶפְרוּחִים**. חיות הקודש מעולם היצירה **וְאֵנֹן מְאִרֵי דְגַדְפִּין דְּאִתְמַר בְּהוֹן** והם בעלי כנפיים שנאמר בהם (יחזקאל א) **וְאֶרְבַּע פְּנִים לְאַחַת וְאֶרְבַּע פְּנִים לְאַחַת לָהֶם**. **דְּאֵלֶיךָ אֵנֹן דְּמִמְנָן עַל מְאִרֵי מְתַנִּיתִין** שאלה הם אותם הממונים על בעלי המשנה בהם כנגד עולם היצירה הנקרא רוח ולכן **דְּרוּחֵיהוֹן פְּרָחִין מְנַהוֹן** הרוח שלהם פורחת מהם לעלות למעלה לקבל שפע.

ושואל למה כתוב **או על הביצים, שאין להם כנפיים אֵלֶיךָ אוֹפְנִים דְּמִמְנָן עַל מְאִרֵי מְקַרָא** הם רומזים לאופנים שבעשיה שממונים על בעלי מקרא. **דְּבְגִין הַאי חֲבוּרָא** כי בשביל זה החיבור יתגלה אור גדול בעולם ויגרום, **וְהָאֵם שְׁהָאֵם הַבִּינָה רַבְּעַת עַל הָאֶפְרוּחִים** בעלי משנה **או על הַבִּיצִים** בעלי מקרא שכולם נהנים מהאור של הזוה"ק. ומה שכתוב **לֹא תִקַּח הָאֵם עַל הַבְּנִים**, הן נשמות של בעלי קבלה **אֵלֶיךָ אֵנֹן דְּאִתְמַר בְּהוֹן** אלו הם שנאמר בהם **פְּנִים אֲתֶם לָהּ אֱלֹהֵיכֶם** והם למעלה למעלה שאין שם שליטת הגלות בשום אופן. **אֵלֶיךָ רַבִּי שְׁמַעוֹן וְחֲבֵרֹי וּמְאִרֵי מְתִיבְתָא דְעֵבְרֵי הַאי חֲבוּרָא** והם ג"כ רשב"י וחבריו וכן בעלי הישיבות שעושים זה החיבור.

וְהָאֵי חִבּוּרָא הָוָא כְּגוֹנָא דְתִבְתַּת נַח וזה החיבור של הזוה"ק הוא כמו תיבת נח ששרשה בבינה, באימא העליונה שמגינה על בניה **דְּאִתְכַנְשׁ** שנאספו בה **כָּל מִין וּמִין**, מהחיות והבהמות והעופות להנצל מימי המבול **הָכִי מִתְכַנְשִׁין בְּהָאֵי חִבּוּרָא כָּל נְשָׁמְתִין** כך ג"כ מתאספים לעסוק בזה החיבור כל הנשמות של הצדיקים **דְּצַדִּיקָא וְאַנְשֵׁי מְדוּתָא**, שהם הספירות העליונות שנשמות של צדיקים מושרשות בהם **דְּאִתְמַר בְּהוּן** שנאמר בהם (תהלים קיח) **זֶה הַשָּׁעַר לַה' צַדִּיקִים יָבֵאוּ בּוֹ, וְאַחֲרָיִן דְּלֹא צַדִּיקִים, אֵתְדִחִין מִתַּפָּן** ואחרים שאינם צדיקים אלא הם רשעים נדחים משם מהזוה"ק ומלהבין הסודות שבו. ואין להם חשק כלל להתעסק בו וזה ממש כמו תיבת נח שהיתה דוחה את הרשעים ואת הבהמות ואת החיות שקלקלו דרכם. **וְכֹד אִתְגַּלִּיא הָאֵי חִבּוּרָא בְּעֲלָמָא, סְגִיִּין מִתְכַנְשִׁין לְגַבְהַי** וכאשר יתגלה זה החיבור שהוא הזוה"ק בעולם הרבה מאד בני אדם יתאספו אליו לעסוק בו וללמוד בו **דְּאִתְמַר בְּהוּן** שנאמר בהם (דברים כט) **כִּי אֶת אֲשֶׁר יִשְׁנוּ פֶה וְגו', נִשְׁמוֹת שְׁנִמְצְאוֹת עִתָּה בְּעוֹלָם וְאֶת אֲשֶׁר אֵינְנוּ פֶה, אֵלָא שְׁעוּמְדוֹת לְרַדַּת לְזוּהַ עוֹלָם בְּהָאֵי חִבּוּרָא, עֲפָנּוּ הַיּוֹם** בזה החיבור כולם יתאספו להיות עמנו היום בלימוד ויהיה להם הגנה גדולה מהחיצונים וכוחות רעים. **וְעֲלִיָּהוּ אִתְמַר** ועליהם נאמר (דניאל יב) **וּמִצַּדִּיקֵי הָרַבִּים** שהם מצדיקים עצמם במעשיהם הטובים **כְּכּוֹכְבִים לְעוֹלָם וָעֶד, כְּאֲנוּן כּוֹכְבֵי דִי הוּן קְיָמִין לְעָלָם וְלְעָלְמֵי עֲלָמֵיא** פי' כאותם כוכבים שיהיו קיימים לעולם ולעולמי עולמים, **וְאִתְמַר בְּהוּן** ונאמר בהם **וְהָיָה זְרַעַךְ כְּכּוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם, דְּאִיְהוּ עֲמוּדָא דְּאִמְצָעִיתָא** שהשמים הם עמוד האמצעי שהוא בחי' הת"ת, **דְּאִיְהוּ שְׁעִלְיוֹ נִאֲמַר אֶתְהָ תִשְׁמַע הַשָּׁמַיִם, בְּחִי' הַת"ת וְלֹא כְּכּוֹכְבֵי מִשְׁמַיָּא דְּאִתְמַר בְּהוּן** ולא ככוכבים מאותם השמים של הס"א שנאמר בהם (ישעיה נא) **כִּי שָׁמַיִם כְּעֵשֶׂן נִמְלָחוּ, (תהלים קב) הַפֹּה יֵאבְדוּ וְאֶתְהָ תַעֲמַד.**

רעיא מהימנא נשא קב"ד ע"ב

וְהַמְשִׁכִּים יְבִינוּ, מִסְטָרָא דְבִינָה והמשכילים הם הצדיקים
 יבינו ויתבוננו מצד הבינה שהיא הנשמה שלהם שבאה מעולם הבינה דאצילות,
 דְּאִיהוּ אֵילָנָא דְחַיִּי, בְּגִינֵיהּ אֲתָמַר שהוא בינה דאצילות עיקר החיות
 והמוחין של אילן החיים שהוא פרצוף ז"א שנקרא "עץ החיים" בשבילם נאמר, (דניאל יב)
 וְהַמְשִׁכִּים יִזְהִירוּ בְּזוֹהַר הַרְקִיעַ ומפרש איך תאיר נשמתם באילן החיים
 בְּהַאי חֲבוּרָא דִּילָךְ דְּאִיהוּ סֵפֶר הַזֹּהַר בזה החיבור שלך, שעל ידו אתה
 מחבר כל העולמות והפרצופים העליונים והתחתונים שהוא ספר הזוהר הקדוש כי יש בו סודות
 גדולים מאד וע"י שלומדים בהם ומבינים אותם מתקשרים העולמות, מִן זוֹהַרָא דְאִימָא
 עֲלָאָה תְּשׁוּבָה והוא מן הזוהר והאור של אמא העליונה דאצילות שנקראת תשובה כי
 התשובה בעולם הבינה. בְּאֵלֵין לָא צְרִיךְ נִסְיוֹן באלו הסודות של הזוה"ק לא צריך
 נסיונות לעם ישראל לזכר אותם ע"י צער הגלות, אלא יזדככו ע"י לימוד זוה"ק, וּבְגִין
 דְּעֵתִידִין יִשְׂרָאֵל לְמַטְעַם מֵאֵילָנָא דְחַיִּי, דְּאִיהוּ הָאֵי סֵפֶר
 הַזֹּהַר והיות ועתידים בני ישראל כולם לטעום באחרית הימים מאילן החיים שהוא עץ החיים
 שהוא זה הספר הזוה"ק ע"י קדושתו והסודות שבו והשמחה שהוא גורם בעולמות העליונים היות
 והוא עיקר התורה הקדושה, בזכות זה, יִפְקֹז בֵּיהּ מִן גְּלוּתָא בְּרַחֲמֵי יִצְאוּ בו
 בלימוד הזוה"ק מן הגלות ברחמים גדולים בלא צרות וייסורים ומחלות ומלחמות. וְיִתְקַיֵּים
 בְּהוֹן ויתקיים בהם בעם ישראל, (דברים לב) הַזֹּהַר שֶׁהוּא שֵׁם הוֹי"ה ב"ה בְּרַדְדֵי גִּנְחָנוּ
 מן הגלות וְאֵין עִמּוֹ אֵל נֹכַח שהוא חלק לגויים ושום קטרוג מן העליונים והתחתונים.

תיקוני זוהר כ"ג ע"ב

אֲדַהְכִּי בתוך כך שרשב"י דורש את הסודות הגדולים הללו הָאֵל אֵלֵיהּ קָא
 נְחִית מֵעִילָא הרי רואים שאליהו הנביא זכור לטוב יורד מלמעלה כי
 בתחילת דבריו לעיל ראינו שרשב"י ביקש והשביע את אליהו ז"ל שסייע לו, בְּכַפָּה

חַיִּילַיִן דְּנִשְׁמָתַיִן וירד אליהו בכמה חיילות של נשמות שבאו לשמוע על הסודות של תיקון הנשמות, **וְכַמָּה מְלֵאכֵיָא סוּחַרְגֵיָה** ועוד כמה מלאכים סביבו של אליהו הנביא שבאו לכבודו, **וְשְׂכִינְתָא עֲלָאָה** והשכינה העליונה שהיא מלכות דאצילות. היא **עֲטָרָה עַל בְּלָחוּ** עטרה על הראש של כל אותן הנשמות, ופירושו, **בְּתַר בְּרִישׁ כָּל צַדִּיק** כתר בראש כל צדיק וצדיק של נשמות הצדיקים, **בְּהוּא זְמַנָּא קָלָא אֲתֵער בְּאֵילָנָא דְלַעִילָא בְּנִגּוּנָא** באותו זמן של הדרוש, אז קול נתעורר באילן של מעלה שהוא עץ החיים פרצוף ז"א בחי' הקול העליון בניגון מיוחד ושמח, **וְכַמָּה עוֹפִין דְּנִשְׁמָתַיִן שָׂרִיין תַּמָּן בְּעַנְפוֹי** וכמה עופות של נשמות שנולדו מזו"ן דאצילות שורים שם בענפי האילן, **הָדָא הוּא דְכְתִיב** וזה הוא מה שכתוב (דניאל ד ח) **רְבֵה אֵילָנָא וְתִקִּיף וְכוּ'** גדל האילן ונתחזק שהוא אילן העליון, **וַיִּמָּא** והקול אמר **הָכִי כֵךְ, רַבִּי רַבִּי** שהוא רשבי" **אַנְתָּ הוּא אֵילָנָא דְרְבֵה וְתִקִּיף בְּאוֹרֵייתָא** אתה הוא דוגמת האילן הגדול העליון והחזק בתורה הקדושה כלומר ע"י סודות התורה שגילית, **בְּעַנְפוֹי דִּילָךְ דְּאֵנוּן אַבְרַיִן קְדִישִׁין** בענפים שלך שהם האברים הקדושים שלך, **כַּמָּה עוֹפִין שָׂרִיין תַּמָּן** כמה עופות של נשמות שורות שם, **דְּנִשְׁמָתַיִן קְדִישִׁין בְּגוּוּנָא דְלַעִילָא, דְּאֲתַמַּר בֵּיהּ** והם של נשמות קדושות כדוגמת הנשמות של עולמות העליונים שנאמר בהן (שם ט) **וּבְעַנְפוֹהֵי יְדוּרָן צַפְרֵי שְׁמַיָּא** ובענפיו יקננו צפרי השמים שהם נשמות שיוצאות מז"א, **וְכַמָּה בְּנֵי נֶשְׂאָ לְתַתָּא** וכמה בני אדם למטה בעוה"ז **יְתַפְרְנְסוּן מֵהָאֵי** (דף כד ע"א) **תְּבוּרָא דִּילָךְ** יתפרנסו ויהיו ניוונים מזון רוחני המחיה אותם מהזוה"ק מזה החיבור המיוחד שלך, **כַּד יְתַגְלִי לְתַתָּא בְּדָרָא בְּתַרְאָה בְּסוּף יוֹמֵיָא** כאשר יתגלה למטה בעוה"ז בדור האחרון בסוף הימים בזמן משיח צדקנו, **וּבְגִינֵיהּ** ובזכות ספר הזוה"ק והלימוד בו יתקיים מש"כ (ויקרא כה י) **וּקְרָאתֶם דְרֹר בְּאֶרֶץ וְגוֹמֵר** ואז יבא משיח צדקנו ויגאלנו גאולת עולמים

תיקוני זוהר י"ז ע"א

כְּתִיב וְהַמְשָׁפִילִים יִזְהִירוּ כְּזֹהַר הַרְקִיעַ וּגְו'. אֵלֶיךָ אֲנֹנִן רַבִּי
שְׁמַעֲזֵן בֶּן יוֹחָאי וְחִבְרִיו וְכו' אלה הם רשב"י והחבריא קדישא
 שהם תלמידיו, שרשב"י השכיל לגלות להם לחבריא קדישא כל סודות התורה והם הבינו את
 הסודות לכן נקראו המשכילים. **דְּאִזְדְּהֵרוּ זְהִירוּ לְעֵילָא כְּזֹהַר הַרְקִיעַ**
 שהאירו אור גדול מאד למעלה בעולמות העליונים כאור הרקיע העליון. **מֵאֵי כְּזֹהַר**
 מזה הוא הפירוש כזוהר הרקיע. **אֵלָא כִּד עֲבָדוּ הָאֵי חִבְרָא** אלא כאשר
 עשו ותיקנו וחברו את זה החיבור ספר הזוה"ק שמחבר כל הפרצופים העליונים והתחתונים
אֲסַתְפְּמוּ עֲלֵיהּ לְעֵלָא וְקָרְאוּ לֵיהּ סֵפֶר הַזֹּהַר וְכו' הסכימו עליו
 מלמעלה בעולמות העליונים כל הפרצופים והספירות וקראו לספר הזה ספר הזוהר הקדוש, כי
 לפני כן קראו לו ספר הבהיר ואח"כ מן השמים קראו לו ספר הזוה"ק כי נמשכו הסודות מן
 זוהרא דאימא עילאה, מן האור העליון של אימא העליונה. **בְּהָוֵא זְמַנָּא**
דְּאִתְחַבְּרַת הָאֵי חִבְרָא רִשׁוּתָא אֲתִיְהִיב לְאֵלֵיהּ לְאֲסַפְּמָא
עֲמַהוּן בֵּיהּ באותו זמן שנתחבר זה החיבור של הזוה"ק רשות ניתנה לאליהו הנביא זכ"ל
 להסכים עמהם בזוה"ק. **וְכָל מָאֲרֵי מְתִיבְתָא דְלְעֵלָא** ולכל בעלי הישיבות
 של מעלה שהיא ישיבתו של הקב"ה **וְתִתָּא** ולמטה בישיבות של העולמות העליונים שהוא
 מלאך מ"ט **וְכָל חֵילֵין דְּמִלְאָכִין עֲלָאִין** וכל הצבאות של המלאכים העליונים
 דעולם היצירה **וְנִשְׁמַתִּין עֲלָאִין לְמַהוּי עֲמַהוּן בְּאֲסַפְּמוּתָא**
וְרַעוּתָא כְּחָרָא ולכל הנשמות העליונות שבעולם הבריאה להיות עמהם עם רשב"י

וְחִבְרִיו בַּהֲסַכְמָה אַחַת וְרַצוֹן אַחַד:

מאמרים על הפרשה

"וְהָיָה עֲקֵב תִּשְׁמְעוּן אֶת הַמְּשֻׁפָּטִים הָאֵלֶּה וּשְׁמִרְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם" (ו, יב)

כיצד להינצל מעקבתא דמשיחא

כידוע הדור שלנו הוא דור "עקבתא דמשיחא", וידועים דברי הנביאים, והאריכו בזה רבותינו בש"ס (סוטה מט; סנהדרין צו. והלאה), כמה קשה יהיה לעם ישראל בימי עקבתא דמשיחא. ואכן גם אנחנו רואים בעינינו בפעמי הנאולה המבצבצים ובאים, כמה מחלות קשות ובפרט המחלה הקשה, וכן תאונות הדרכים, ומחלות נפש ועוד. וכן רואים איך אויבינו קמים עלינו, החיזבאללה בלבנון, שיש לו אפשרות לזרוק כל יום אלף טילים על כל הארץ, ולצידם סוריה ואיראן והחמאס בעזה, וכן סביב כל ארץ ישראל ומה נעשה כנגד כל האיומים הקשים הללו.

ובל זה רק בבחינת גשמיות גופנית. ומה עם הרוחניות? מה עם הנשמות של רוב עם ישראל? היכן מחנכים אותם? מה עם התאוות הקשות והמראות והמחשבות האסורות, האינטרנט והפלאפונים האסורים, שכל אלו משחיתים את הילדים והמבוגרים, וגורמים לתאוות גדולות ומותרות, וכל כלי המשחית להשחית הנשמה.

והדרך להינצל מזה היא לנהוג כפי הסדר שגילה לנו רשב"י בזהר הקדוש (ה"ג קב"ד ע"ב), בהאי חיבורא דילך דאיהו ספר הזוהר וכו' יפקון ביה מן גלותא ברחמי. [ותרגום – בחיבור שלך שהוא ספר הזוהר, יצאו בו מן הגלות ברחמים.] שעל ידי לימוד הזוהר הקדוש נצא מן הגלות, ולא ננצל בו במידת הדין, אלא במידת הרחמים.

נינצל מימי "עקב" – עקבתא דמשיחא, על ידי "תשמעון" – תורת שמעון, הוא רשב"י

וזוה מרומז בפסוק הראשון של פרשתנו, "והיה עקב תשמעון", שהנה עתה בימי עקבתא דמשיחא שולטת מידת הדין, הוא שם "אלהים", כי עתה אנחנו בסוף הימים ב"עקב", בעקבתא דמשיחא, לכן המחלות והאסונות מתחדשים יום יום רחמנא ליצלן. ומה עלינו לעשות כדי שלא תהיה מידת הדין מתוחה עלינו, ונזכה למידת הרחמים? הנה כנודע שם "אלהים" הוא בחינת דין, ושם הוי"ה ב"ה בחינת רחמים, על זה אומר הפסוק, "והיה", אותיות הוי"ה ב"ה, "עקב", כלומר, אם אתה רוצה ששם הוי"ה, ישלומ ב"עקב" – ב"עקבתא" דמשיחא, "תשמעון", נטריקון "תורת שמעון", כלומר, תעסקו בקביעות

בתורתו של ר' שמעון, הוא רבי שמעון בר יוחאי, בזוהר הקדוש, ובוה תזכו למידת הרהמים.

גם "עקב" אותיות "קבע", כלומר שיש ללמוד בקביעות בכל יום ויום בזוהר היומי. לכן גם ר"ת "עקב", עשה קביעות בזוהר הקדוש. גם עק"ב גי' פעמיים "אלהים", שעל ידי לימוד הזוהר הקדוש, ממתקים את הדינים. כי לימוד הזוהר הוא נשמת התורה, ועל ידו נצא מן הגלות ברחמים.

ע"י שמחה וענוה זוכים ללימוד הזוהר שעל ידו נזכה לבית המקדש ולתורה וגדולה

זאת ועוד "והיה" הוא לשון שמחה, כדאיתא בפסיקתא זוטרתיא (דברים ואתחנן דף יא): "והיה" לשון שמחה בכל מקום. "עקב" רומז לענוה, כמו שנאמר (משלי כב, ד), "עקב" ענוה יראת ה'. ללמדנו שהזוכים למידות השמחה והענוה, "תשמעון", בזה יזכו לתורת "שמעון" שהוא הזוהר הקדוש.

עוד יש לפרש "תשמעון" לשון הבנה, פי' תזכו להבנה טובה בזוהר, כי "שמע" פירושו הבן.

"את המשפטים האלה" – גימט' "הר, שדה, בית", כי אברהם קרא למקום המקדש "הר", ויצחק קרא אותו "שדה", ויעקב קראו "בית". דהיינו על ידי תורת רשב"י הנרמז בתיבת "תשמעון", נזכה לבנין בית מקדשינו, הנרמז בתיבות "את המשפטים האלה".

על כן אם נקיים "את המשפטים" העולה בגימט' "נעשה ונשמע", ונקיים את כל אשר כתבנו, נזכה ל"תשמעון" העולה בגימט' "תורה וגדולה במקום אחד" בדיוק.

צו השעה ללמוד זוהר

לכן זה הדבר שאנחנו צריכים עתה, והוא "צו השעה", שכל אחד ללא יוצא מן הכלל, ילמד בכל יום כחצי שעה עשרים דקות בזוהר הקדוש, שמבטיח לנו רשב"י שבזכות זה נזכה לנאולה ברחמים. ועוד, שהזוהר הקדוש הוא נשמת התורה (הקדמת מהרח"ו לשערים), ולכן הוא הלימוד המרומם מעל כל לימוד, כי העיקר הוא הנשמה, ובלא זה, התורה שאנחנו לומדים אין בה כח לעלות מעלה.

ובכן אמר אליהו זכור לטוב לרשב"י (תיקוני הזוהר דף כ"ג סוע"ב), וכמה בני נשא יתפרנסון מהאי חיבורא דילך כדי יתגלי לתתאי בדרא בתראה בסוף יומייה ובגיניה וקראתם דרור בארץ. [תרגום, כמה בני אדם יתפרנסו מחיבורך כשהוא יתגלה לתחתונים בדרור אחרון בסוף הימים, ובזכותו וקראתם דרור בארץ]. כי לימוד זה הוא המזון הרוחני לעם ישראל בימים אלו.

וכמו שכתב רשב"י בתיקוני זוהר חדש (ח"ב דף נ"ח ע"ב), שכל ספר הזוהר הקדוש ישמש לדור אחרון שבעקביים – בעקבתא דמשיחא "תיבת נח" להנצל מכל המבול השוטף בחוץ. ושם כתוב, כי כללתי בחיבור זה את אבות העולם, משה רבנו, וכל הצדיקים והתנאים, וכל צבאות השמים, ואלהיה הנביא, ומלך מלכי המלכים הקב"ה – כולם יחד השתתפו בחיבור הזה, כי הוא יהיה הצלה של הדור ומי שיעסוק בו ינצל מכל הצרות. עד כאן.

בפרט עתה שאנחנו נמצאים ארבעים יום קודם בריאת העולם, שהרי ביום כ"ה אלול נברא העולם, וארבעים יום אלו הם התחלת ימים הנוראים, וצריך להתעורר בתשובה. וידוע שבימים אלו כדאי מאוד ללמוד "תיקוני זוהר", ויש לזה סדר שעל ידי לימוד כל יום עשרים דקות, גומרים בהם את כל תיקוני זוהר, וכמה דבר גדול הוא. ובכח זה בע"ה ננצל אנחנו וכל ישראל אחינו מהצרות הקשות בהם אנחנו נמצאים.

מי שומע כל זאת ולא יקח את עצמו לידיים בימים אלו, ויעסוק בזוהר הקדוש בכל יום עשרים דקות או חצי שעה, ולימוד זה יזכך את נשמתנו, יאיר לנו את הדרך ונוכל להבין טוב הלימוד שלנו, ויבטל מעלינו את כל המחלות האסונות והצרות וכו'.

החובה ללמוד תיקוני זוהר ארבעים יום מר"ח אלול עד יוה"כ

יעויין בסוף הקדמת בעל כסא מלך, ובעוד כמה ספרים קדושים, שהלהיבו מאוד ללמוד את תיקוני זוהר בארבעים יום שמר"ח אלול עד יום הכיפורים. ואולי יש להסמיק זאת על הכתוב בתיקוני זוהר (תקן ו' דף כ"ב ע"א) ויפתח נח את חלון התיבה אשר עשה (בראשית ה, ו), ודא יום הכיפורים, דתיבת נח היא אמא עילאה, חלון דילה הוא עמודא דאמציעתא, דביה אור ותורה, אור ואיהו אור הגנוז. עד כאן. וכתב לבאר בביאור הגר"א (בביאורי הגר"א על התיקונים), שביום הכיפורים נפתחים חלונות התיבה היא התשובה – אמא עילאה, וזהו שכתוב (שם לפני כן) "מקץ ארבעים יום", הם ארבעים יום הידועים שמראש חדש אלול. וברעיא מהימנא איתא על תיקוני זוהר דאיהו כגוונא דתיבת נח וכו' כידוע.

הטעם שנתפשט לימוד התיקונים בימי התשובה יותר מן הזוהר

ו**כתב** מו"ר הבן איש חי (בהקדמתו לספרו בניהו), מודעת זאת בכל הארץ, מזמן אשר הציץ זורח אור יקרות של שני המאורות, ספר התיקונים וספר הזוהר, קיימו וקבלו היהודים קהל עדת ישראל להחזיק בלימוד הקדוש של ספר תיקונים והזוהר, יחיד ורבים מנער ועד זקן. והגם דאין לאל ידם להשיג ולהבין סוד אמרות טהורות שבספרים הקדושים האלו, אף על פי כן שותים בצמא את דבריהם ומתלהבים בקריאתם מאוד מאוד.

ברם אם החזיקו במקום אחד בלימוד זוהר הקדוש מאה אנשים, הנה בלימוד התיקונים מהזיקים אלף אנשים, כמעט רוב בעלי בתים מחזיקים בלימוד התיקונים, וזה דרכן ומנהגם בכל שנה ושנה. והמעם שנתפשט לימוד התיקונים בימי התשובה יותר מן הזוהר, כי כל אדם אשר יחטא הוא פוגם יותר בעשיה באבי"ע שבה, וידוע כי השבעים תיקונים שעשה ר' שמעון בר יוחאי זיע"א כיון שנדרשים יותר בדרך המספר, על כן לימודם מתקן בעולם עשיה יותר ששם הוא סוד המספר והחשבון. לכן בימי התשובה הכל רגילים בספר התיקונים.

לימוד הזוהר הקדוש מכניע הקליפות ומבטל גזירות קשות

עוד נראה את גודל מעלת לימוד הזוהר הקדוש, בהקדים דברי הרב בני יששכר (מאמרי השבתות מאמר א' אות י') שעם ישראל הוא כבשה אחת בין שבעים זאבים, הם שבעים אומות העולם. מצד אחד ישנו ישמעאל הכולל איתו ל"ה אומות, ומצד שני ישנו עשו הוא אדום הכולל עימו ל"ה אומות, ואילו עם ישראל נמצא באמצע. כמו שנאמר בכרית בין הבתרים (בראשית טו, ז), "ויקח לו את כל אלה ויבחר אתם בתוך", כלומר שבעים אומות הם אל"ה מול אל"ה, דהיינו ל"ה אומות השייכים לישמעאל נמצאים מצד ימין של הקדושה ושר ישמעאל על גביהם, הרי 36 גי' אל"ה, ומצד שמאל הקדושה גם כן, ל"ה אומות עשיו הוא אדום, ושרם של עשו על גביהם, הרי אל"ה מול אל"ה, ואברהם לקח אותם וחילק אותם לשני חלקים, ועם ישראל פנימיים בקדושה באמצע, שהם יכולים לשלוט עליהם ולהכניע אותם.

ובתב המגלה עמוקות (סוף פרשת לך לך): יום המנוחה של עם ישראל הוא השבת, ואילו יום המנוחה של ישמעאל, הוא יום ששי – הנה ישמעאל הוא מימין הקודש, ואילו יום המנוחה של אדום הוא יום ראשון – בשמאל הקודש, נמצא מצד אחד ישמעאל ומצד שני עשו, וישראל באמצע ביום שבת קודש. וזה שכתוב "ונקדשתי בתוך בני ישראל" (ויקרא כב, לב) בתוך דוקא, באמצע, כי שם קדושת השבת מבטלת את קליפות עשו וישמעאל.

ועל כן אמרו רבותינו (מדרש שכל טוב בשלה פי"ז סי' א'), אלמלא שמרו ישראל שבת ראשונה, שהיא שורש לכל השבתות, מיד היו נגאלים. כי על ידי קדושת שבת, מכניעים את קליפות עשו וישמעאל.

ובתב בעל מלא הרועים בספרו קהילות יעקב (יאליש, ערך זר, ובהנה שם) קליפת עשיו נקראת עור"ב, וקליפת ישמעאל נקראת זרוז"ר, וכששומרים ישראל את השבת, מכניעים את ב' הקליפות – זרוז"ר ועור"ב, שהן נימט' שב"ת, שזה כנגד זה ברא אלהים, שבת בקדושה והם כנגד בקליפה.

ובן הקידוש בליל שבת מתחלק לשני חלקים, מצד אחד ל"ה התיבות הראשונות, ויכולו השמים והארץ וכו' עד ברכת הגפן, ואח"כ ברכת מקדש השבת יש בה עוד ל"ה תיבות. ל"ה תיבות הראשונות, הן כנגד ישמעאל שמהצד האחד, ול"ה התיבות שאחר ברכת הגפן, הן כנגד אדום שמהצד השני, וברכת הגפן שבאמצע, היא כנגד עם ישראל, ולכן נאמר (תהלים פ, ט) "גפן ממצרים תסיע", "גפן" היא ברכת הגפן שכנגד עם ישראל, "ממצרים תסיע" שאינם מקבלים שום הרכבה ושום חיבור לשום אומה.

שב"ת גי' 702, ורמז בזה שגם אותיות התורה הם כ"ב אותיות, ועוד חמש אותיות מנצפ"ך. ובכל אות מאיר שם הוי"ה ב"ה, הרי שהם כ"ז אותיות כפול 26 של הויה, יוצא 702 שעולה בגימט' שב"ת. לפי שעל ידי קדושת השבת, מתגלים ז"ך אותיות התורה. ולכן גם אז מכניעים את קליפות זרוז"ר ועור"ב שגם הן עולים בגימט' שב"ת.

ולכן יש מצות תוספת שבת, שצריך להוסיף לפני השבת ביום ששי, ולקבל שבת עוד קודם שהגיעה השבת, כדי לבטל קליפת ישמעאל, כי כאמור ישמעאל הוא ביום שישי. וכן יש מצוה להמשיך את קדושת שבת למוצאי שבת שהוא יום ראשון כדי לבטל קליפת אדום. ועל כן המכבד את השבת ומוסיף מהול על הקודש, הוא מכניע את קליפות עשוי וישמעאל מצד זה ומצד זה על ידי תוספת קדושת שבת.

וכתוב בזוהר הקדוש (ח"ג דף קמ"ד ע"ב) כי רשב"י הוא בחי' שבת, כי הוא השביעי, וכשם שהשבת לה' קודש, אף רשב"י לה' קודש. וכמך לזה "שמעון בר יוחאי" עולה בגימט' "שבת" וגם עולה גימט' "ורפאתיו".

לאור כל האמור, אדם הלומד בזוהר הקדוש, מכניע את קליפות זרוז"ר ועור"ב, אדום וישמעאל, ומבטל כל גזירות קשות מן העולם ומקרב הנאולה.

ולכן אם נקבע ללמוד בזוהר הקדוש בכל יום ויום כולל בשבתות ובחגים בלא הפסקה, נזכה לבטל כל גזירות קשות ורעות ואת כל המחלות ותאונות הדרכים, ונתקדש בקדושה עליונה, ואז נזכה להבטחה "בדא יפקון מגלותא ברחמי".

המלאך הנברא מלימוד הקבלה אינו נפרד מהאדם לעולם

בהקדמת התיקונים (דף י"ד ע"ב) כתוב, הלכה איחי קבלה. והטעם שהקבלה נקראת הלכה, כי היא לבדה "הולכת" עם האדם לבית עולמו. וזה רמזו בדברי חז"ל (מגילה כח:): תנא דבי אליהו, כל השונה הלכות מובטח לו שהוא בן העולם הבא, שנאמר (חבקוק ג, ו) "הליכות עולם לו", אל תקרי הליכות אלא הלכות וכו'. וצריך ביאור, כיון שדורשים את הפסוק אחרת מכתובתו, מדוע לא כתבה התורה כך את הפסוק מעיקרא "הלכות עולם לו"? ללמדך, שדוקא על ידי הקבלה הנקראת "הלכות", עמה הולך האדם

אל בית עולמו. וזאת משום, שעל ידי לימודה בכל מקום שהאדם הולך, ביתו עמו לצותא ולכבוד ולתפארת, כי המלאך הנברא מלימוד הקבלה, לעולם אינו נפרד מהאדם, נוסף על מתן שכרו. אבל לימוד הפשט, שכרו אתו ופעולתו לפניו. (כסא מלך בהקדמת תיקוני זוהר דף י"ד ע"ב).

ספר הזוהר הוא עיקר כל ספרי מוסר

מובא בספר סור מרע ועשה טוב (דף ט"ז ע"ב) וזה לשונו: תדבק נפשך בספרי יראים, שתראה בכל עת חיובך לבורא כל עולמים, ובפרט בספר הזוהר שהוא עיקר כל ספרי המוסר, והוא ילהיב ליבך בשלהבת אש לעבודה התמימה. ספר הזוהר הוא המפתח והוא הסוגר. עד כאן לשונו.

ובספר יסוד ושורש העבודה (שער ו' פ"ג) כתב וזה לשונו: אין אדם יכול לבוא אל קצת השגת גדולתו ורוממותו יתברך שמו מכל לימודו, כמו מלימוד חכמת הקבלה, וביחוד מלימוד ספר הזוהר הקדוש והתיקונים, חכמת אדם תאיר פניו וכו'.

מורנו רבי חיים ויטאל (בהקדמה לשער ההקדמות) כתב דברים חוצבי להבות אש אודות לימוד סודות התורה והזוהר, עיין שם באורך. והנה בודאי כל אדם יכול לעסוק בחלק הנגלה שבזוהר, כמו שהוא עוסק בשאר מדרשי חז"ל. אלא אפילו בחלק סתרי התורה שבזוהר, יכול כל אדם לעסוק בו, אפילו בעיון, כמו שהוא עוסק בנגלות התורה בעיון. ומי שאינו יכול לעסוק בנגלות התורה בעיון, לפחות יעסוק בבקיות בספר הזוהר. ודברי מהרח"ו הנזכרים, הם חוץ ממה שרגילים כלל ישראל לגרוס את לשון הזוהר ואת ספר תיקוני הזוהר תמיד, ובפרט בחודש אלול, וזה מקדש ומטהר את נפש האדם ומלהיבו לעבודת השם יתברך, שזהו כל תכלית לימוד וגירסת הזוהר הקדוש, אך ורק להתקרב להקב"ה ולזכות וליר"ש.

הזוהר מסוגל לנשמה לכל נפש ישראל קטן וגדול

ובהנהגות ישראל מרבי צבי הירש הורביץ (מבאקשעוויץ אות ה') כתב, גם צריך כל אדם להרגיל את עצמו לומר בכל יום זוהר הקדוש קודם התפילה. וכל חודש אלול עד אחר הימים טובים יגמור את ספר תיקוני הזוהר הקדוש. ואל יאמר הסריס, הן אני עין יבש ומי אנוכי לגשת אל הקודש פנימה בספרי קבלה, כי כבר הסכימו כל הצדיקים ובראשם הצדיק המפורסם המנוח מורנו הרב צבי ז"ל מזידיטשוב בספרו סור מרע בכמה ראיות מוכחות, כי זהו מעצת היצר ושקר בימינו. ואף שאינו מבין הכל, מכל מקום לשון הזוהר הקדוש מסוגל לנשמה, והוא דבר השווה לכל נפש ישראל קטן וגדול שם הוא, כל אחד לפי הבנתו ושורש נשמתו.

גם מי שאינו מבין את פנימיות הזוהר היטב, ע"י הלימוד בו יזדכך ויאיר

את נשמתו

ובהקדמת בית דין אמסטרדם לדפוס הזוהר (שנת תקס"ד) כתבו, ומי יכול שיה נודל קדושת הזוהר ותועלתו, אשר דבריו צפונים ונסתרים כלפידים בוערים מאירים ומזהירים. פתח עינים מקור החיים, חיי הנפשות, תוכו רצוף אהבה, דבריו מלהיבים את הלבבות לאהבה וליראה את השם הנכבד והנורא. ואף מי שאינו מבין פנימיות דבריו כל כך, הטועמו ולומד לשונו, דבריו המה מסוגלים לנשמה להאירה ולזככה כנודע.

**מכתב מרבני ארץ ישראל באייר תרפ"א לגמור את הזוהר אלף פעמים
לבטל הצרות**

ונביא מכתב פלאי שכתבו רבני ארץ ישראל באייר תרפ"א (מובא בספר אור הזוהר עמ' 390) כבר ידוע לכבודם מעלת לימוד הזוהר הקדוש, אשר הוא מבטל כל מיני פורעניות וגזירות קשות ורעות ומותנא וחרבא ובְּזָה מעלמא. והשנה שעברה כבר עוררנו במודעות "תיקון לגאולה האמיתית מטעם רבנים הגאונים מארי דארעא קדישא", אשר היא נעתקה למטה, לשקוד על לימוד הזוהר, לגמור בארץ ובחוצה לארץ אלף סיומים. וכפי הרשימות אשר קבלנו, לא נגמר רק לערך שש מאות סיומים. על כן אנחנו רבני וגאוני ארץ הקדושה, מבקשים מכל בר ישראל אשר ידו משגת ללמוד עוד פעם, בכדי לגמור האלף סיומים בכ"ה אלול הבא עלינו לטובה, כפי שיעור הראשון יותר או פחות עם בני חברתו של אשתקד סיום זוהר אחד לעילוי מזל עם ישראל, ולבטל כל אותן הצרות העליונות והתחתונות. ויפר עצת אויבינו ויקלקל מחשבותם ולא תעשינה ידיהם תושיה, וישראל ישכון לבטח ונראה בנחמת ציון. אמן כן יהי רצון.

**חיוב ת"ח ללמוד קבלה, שלימוד שעה קבלה עדיף על חודש או שנה של
לימוד פשט**

בספר כסא מלך (תקן ל') כתב וזו לשונו: כמה גדול חיוב על תלמידי חכמים ללמוד קבלה, ועונשם כמה גדול אם אינם לומדים קבלה, וגורם אורך גלותא, כי הם מעכבים הגאולה רחמנא ליצלן. כי יעשה בשעה אחת בלימוד הקבלה מה שלא נעשה בלימוד חודש ימים בפשטי התורה, כי גדול כוחה לקרב הגאולה.

עוד שם בכסא מלך (תיקון מ"ג אות ס') כתב כי לימוד הזוהר הקדוש בגירסא בונה עולמות, וכל שכן אם יזכה ללמוד ולהבין אפילו פירוש מאמר אחד, יעשה בו תיקון למעלה בשעה אחת מה שלא יעשה בלימוד הפשט שנה תמימה. ומובטח לו שהוא בן עולם הבא מבני היכלא דמלכא ויהיה מרואי פני המלך היושבים ראשונה במלכותא דרקיעא.

בגלל חשבת הדור, זקוקים לאור הזוהר להאירו

ומה שיש השואלים וכי אפשר דרא? אדרבה, היא הנותנת, הן בדורות הראשונים היו להם נשמות קדושות ממקומות גבוהים לכן יכלו לטהר את נשמתם בפשטי התורה, אולם עכשיו בעקבתא דמשיחא, שהנשמות נמוכות, וגם שיש את התנכרות החיצונים רחמנא ליצלן, אי אפשר לטהר את נשמתם, רק בסמים יקרים, דהיינו על ידי לימוד הזוהר הקדוש. כי לשון הזוהר מסוגל לזה אפילו בפמפוט לחוד, ובוה יהיה נשמר מכל רע, מהיצר הרע וממקרים רעים בעולם הזה החומרי, וגם בעולם הבא הרוחני, כנודע מדברי הזוהר הקדוש (ה"ג פנחס דף ר"ט ע"א) לגבי חיבור הזוהר הקדוש וזה לשונו, בוצינא קדישא דנהיר חכמתיה בכל דרין דהוו אבתריה. [תרגום, נר הקדוש שמאירה חכמתו בכל הדורות הבאים אחריו]. הנה לנו, שעד ביאת הגואל, אור תורה של רשב"י מאיר באור רב להחיות נפשות ישראל.

וכבר אמר רבי פנחס מקרויץ זצ"ל (נפת צופים קמ"ד - מדרש פנחס) שצריך ללמוד הרבה מספר הזוהר, כי מחמת חשכות הגלות, צריך להאיר באור גדול, ואין מספיק שאר הלימוד, אפילו שהוא מתמיד בלימודו בשאר השיעורים. וכן הוא בזוהר שאמר רשב"י (תיקוני זוהר דף כ"ד ע"א) שהזוהר יגן בדרא דמלכא משיחא, ע"ש.

איך לא יקבע האדם שיעור בכל יום בזוהר הקדוש ובתיקונים

דברים חוצבים להבות אש כתב בספר יסוד ושורש העבודה (שער הששי, שער הניצוץ): לימוד הקבלה הוא שיוודע לאדם גדולתו ורוממותו של יוצרנו ובוראנו יתברך שמו ויתעלה, ואין אדם יכול לבוא אל קצת השגת גדולתו ורוממותו יתברך שמו מכל לימודו כמו מלימוד חכמת הקבלה, בייחוד מלימוד ספר הזוהר הקדוש והתיקונים, חכמת אדם תאיר פניו, מריבוי העולמות העליונים הקדושים לאין קץ וסוף ותכלית. גם בראותו בשאר ספרי המקובלים, ובייחוד בכתבי האר"י ז"ל, מהשתלשלות העולמות, מרום המעלות עד עולם התחתון הזה. ובראותו גם כן אף קצת פרטי סדר הנהגתם, מעולם התחתון עד רום המעלות לאין קץ ותכלית, מזה ישיג האדם קצת גדולתו ורוממותו של יוצרנו ובוראנו ברוך הוא וברוך שמו. וזה עיקר כוונת בריאת האדם בעולם הזה השפל והשמם, לחקור ולהשיג גדולת ורוממות יוצרו ובוראו יתברך שמו ויתעלה.

גם מלימוד חכמת הקבלה ישיג האדם קצת מעלת תורתנו הקדושה והתמימה, כי בראות האדם בספרי המקובלים, וביחוד בזוהר הקדוש ובתיקונים, מפירושים נפלאים ונוראים של תורתנו הקדושה. ואיך נטמן ברמז סודות גדולים ונוראים, לפעמים בתיבה א' ולפעמים באות א'. גם בראותו רזין עליונים וסודות נפלאים ונוראים הנסתרים בציור האותיות, וביותר בטעמים ובנקודות ובתנין. מכל זה ישיג האדם קצת גדול מעלת תורתנו

הקדושה. ועל ידי זה תבוא בליבו אהבת הבורא יתברך שמו, ותשוקתו גדלה עד למאוד מאוד. כי מהשנת תורתנו הקדושה, יבוא האדם גם כן לקצת השגה של הבורא יתברך שמו ויתעלה, כי אורייתא וקודשא בריך הוא חד הוא, כנזכר בזוהר הקדוש במקומות הרבה. וימצא האדם קצת מזה במאמרים הנזכרים לעיל. ומהראוי להאריך בזה מאוד, אך פרץ עלי פרץ גדר, לקצר בכל היותר אפשרי. ולכן מפליג הזוהר הקדוש והתיקונים בכמה מקומות גודל מעלת לימוד הקבלה לאין תכלית וכו'.

אחי רועי, אם כל כך גדלה לשמים שיאו ומעלתו, וכמה תקיף חילא דהאי אילנא רברבי של לימוד ספר הזוהר הקדוש, ושורש בארץ גזעו לשלח רצוצים חופשי מן הגלות המר, ואיך לא יתלהב לב האדם להאיר ואווננו לשמוע לקבוע שיעור קבוע בכל יום בזוהר הקדוש ובתיקונים ושאר ספרי המקובלים כו'.

שתי עדויות מפי כמוה"ר מרדכי שרעבי וחכם שלום הדאיה זצוק"ל על מה שראו בחלום במעלת לימוד תורת הקבלה

ואספר לך ידידי כמה פועל לימוד הזוהר הקדוש וסודות התורה, גם כשהאדם אינו מביין רק קורא בגירסא בלבד, אשר שמעתי מפי מו"ר הגאון הגדול המקובל האלקי ראש ישיבתנו מוה"ר מרדכי שרעבי זצוק"ל, שסיפר לנו כאשר למדנו באחד ממוצאי שבתות בלימוד הספר הקדוש "ראשית חכמה", שראה לרבי יצחק כהן זצ"ל בחלום. רבי יצחק זה היה אחד מחכמי הכורדים בשכונתנו, והיה חסיד וצדיק ירא שמים וגרים באורייתא תדירא. [ובנו שהכרנו, היה גם כן תלמיד חכם גדול שלמד בישיבת "פורת יוסף", והיו רבני הישיבה אוהבים אותו, והיה נותן שיעורים בנמרא בשפה ברורה בבתי כנסיות שבשכונתנו]. ורבי יצחק הגיע בסוף ימיו ללמוד אצל מורנו ורבנו, והיה יושב בשיעורים של עץ חיים ושער הכוונות, אבל מכיון שלא עסק בתורת הח"ן, ורק עתה בעת זקנותו בא, היה רק שומע, ורגיל על לשונו לומר "עוד קצת ואני אתחיל להביין". כך ישב שנתים וחצי, עד שנפטר לחיי העולם הבא. והנה בא בחלום אל מו"ר, והרב שאל אותו בחלום, רבי יצחק מה המצב למעלה? ענה לו, כבוד הרב, דע לך שכל מה שזכיתי ללמוד כל ימי חיי ולסגל תורה ומצוות ומעשים טובים, לא עזר לי בשמים כמו השנתיים וחצי שישבתי לשמוע את תורת הסוד בלי להביין. אין לתאר ולשער מעלת הלימוד הזה כאן בעולם העליון. וזה מה שעזר לי יותר מכל מה שעשיתי כל ימי חיי. אחר כך שאל אותו הרב, מתי תבוא הגאולה? אמר לו קרוב ולא קרוב. כלומר אם ילמדו את הזוהר הקדוש ואת סודות התורה, הגאולה קרובה מאוד ותהיה ברחמים.

הרי לפניך חביבי עד כמה לימוד הזוהר הקדוש מרומם מכל לימוד, והוא שיעור לו בעולם העליון. ואם לא די לך בזה, אביא לפניך מה ששמעתי מהרב הגדול רבי יעקב

הראיה שליט"א ששמע כזאת מפי אבותיו, שזקנו החכם השלם המקובל האלהי כמוה"ר שלום הראיה זצוק"ל שהיה ראש מקובלי "בית אל", אמר לו חמיו הרה"ג הדיין המצויין ראב"ד חלב כמוה"ר יצחק לבטון זצ"ל בסוף ימיו, שכל ימיו הוא למד רק גנלה, ועל כן חפצו ללמוד גם תורת הסוד, ושאל לו מה נלמד? אמר לו הטוב ביותר שנלמד "עץ חיים". וכך היה, במשך שנתיים יום יום עסקו כל היום כולו בספר הקדוש "עץ חיים", ולאחר שנתיים עשו סיום, עם סעודה חשובה והיו שמחים מאד. לאחר תקופה קצרה נפטר רבי יצחק לבטון זצ"ל לחיי העולם הבא, ובא בחלום לחכם שלום הראיה זצ"ל ואמר לו, דע לך, כי כל מה שלמדתי כל ימי חיי, והייתי דיין, ועסקתי יומם ולילה בתורה, לא עזר לי בשמים ליכות לגן עדן כמו השנתיים ימים שלמדנו יחד תורת הקבלה בספר הקדוש "עץ חיים". ואין לך לשער ולתאר מה עושה ופועל לימוד זה בעולמות העליונים, אם לאדם עצמו הלומד, ואם על כללות עם ישראל. לכן בבקשה ממך תזכה את כל החכמים וכל החברים ותשדל אותם לעסוק בתורת הח"ן בסודות התורה בזה"ק, כי אפילו בנירסא בעלמא בונה עולמות ועושה פירות ופירי פירות. וגם מו"ר הגאון המקובל כה"ר עובדיה הראיה זצוק"ל הביא מעשה זה בספרו "ישכיל עבדי".

לכן אתה קורא נכבד שראית גודל המעלה של לימוד הקבלה, בבקשה תזכה את נשמתך ואת כל בני ביתך בזכות הגדולה הזאת, שבזכות לימוד זה ננצל מכל מיני מחלות אסונות ויסורים, וכמו שהבאנו לעיל, שלימוד הזוהר הקדוש הוא ה"תיבת נח" של מינו, שכל הרוצה להנצל מהמבול של הצרות, יכנס לתיבה זו וינצל. והעיקר, שנזכה לצאת במהרה מהגלות ברחמים רבים.

יהי רצון מלפני אבינו שבשמים, שזכותו של רשב"י יגן עלינו ועל כל ישראל אחינו, להצילנו מכל צרה וצוקה, נגע ומחלה, ונזכה לאקמא שכינתא מעפרא ולביאת הגואל במהרה בימינו אמן.

"וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמָעוּן אֶת הַמְּשֻׁפָּטִים הָאֵלֶּה וּשְׁמַרְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם" (ו, יב)

"עקב" קביעות עתים לתורה

אין והיה אלא לשון שמחה (פסיקתא זוטרתיא דברים דף יא): גם "והיה" אותיות "הויה", ללמדנו, שאם האדם רוצה לזכות ששמחה גדולה תשרה עליו, וכן אם יחפוץ ששם הויה יאיר עליו, הדבר הראשון שעליו לעשות הוא "עקב", אותיות "קבע", עליו לקבוע עתים לתורה. וכידוע שהשאלה הראשונה ששואלים את האדם ביום הדין היא, האם "קבעת" עיתים לתורה (שבת לא.), ולכן אמר התנא (אבות א, טו), עשה תורתך "קבע", דייקא. ולכן, אפילו אם יש לאדם עסק גדול מאד, שמרויח ממנו ממון רב, יעזוב את העסק בכל יום בזמן קבוע, וילך ללמוד תורה. ולא סתם ללמוד, אלא ילמד ויחזור וילמד כמה

שיכול, כי על ידי זה יבין היטב אשר הוא לומד, ולא ישכח את הלימוד, כמו שנאמר (יהושע א, ח) "והגית בו יומם ולילה". וזהו שכתוב, קבעת "עיתים" לתורה, לא נכתב "עת" אלא עיתים, לפי שצריך לחזור מאה ואחד פעמים, כמו שאמר רבנו האר"י (שער המצוות ריש פרשת ואתחנן) שיש קליפה הנקראת "מס" שהיא משכחת את הלימוד, ו"מס" עולה 100, לכן אמרו שצריך לחזור 101 פעמים, כדי שיתגבר על הקליפה הזו של ה"מס", ולא ישכח את לימודו. וזהו שאמרו (פסחים נ, ג), אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו, "לכאן" בגימט' 101, ובוה יזכה ל"תלמודו בידו".

ומי שלומד תורה בקבע, חשוב כאילו קיים את עשרת הדברות, כי בעשרת הדברות ישנן "קבע" תיבות. וכמו שאמרו המפרשים, שעשרת הדברות רמוזות באותיות השם "יעקב", י' היא עשרת הדברות, ו"עקב" שיש בה עק"ב תיבות. לכן הלומד "קבע" מקיים את "יעקב" דהיינו את עשרת הדברות. גם עשרת הדברות כתובים על "לחת הברית", והנה "לחת" גימט' "רחל לאה בלהה זלפה", ואם ניקח את האות י' ושל "י" דברות] ונכתוב אותה מלאה כך: יו"ד, עולה בגימט' עשרים, ואותיות המילה "עשרים" הן בגימט' "כתר", הם "כתר" אותיות שיש בעשרת הדברות.

הגמ' בברכות (דף לה:) אומרת, אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן משום רבי יהודה ברבי אלעאי, בוא וראה שלא כדורות הראשונים דורות האחרונים, דורות הראשונים עשו תורתן "קבע" ומלאכתן עראי, זו וזו נתקיימה בידן. דורות האחרונים שעשו מלאכתן קבע ותורתן עראי, זו וזו לא נתקיימה בידן.

לכן צריך האדם שישנה תמיד באהבת התורה, שיהיה "משתגע" על התורה, ולא יעזוב אותה אפילו יום אחד. כמו שהזהיר רבי שמעון בן לקיש (ירושלמי סוף מסכת ברכות), אם תעזבני יום, יומים אעזבך, משל לשני אנשים שהלכו בדרך יחד, האחד היה מציפורי והאחד מטבריה, כשפרשו האחד מן השני להגיע אל ביתם, אף שזה הלך רק מיל אחד וזה הלך רק מיל, נמצאו רחוקים אחד מן השני שני מיל. כך המפר את קביעות התורה יום אחד, אינו רחוק מה' רק יום אחד, אלא עתה רחוק הוא מרחק יומיים, וככל שמבטל את קביעותו יותר, כך מתרחק עוד יותר מהבורא.

איך התורה מתקיימת אלא במי שחושב את עצמו שהוא עתה "מת"

מעשה היה בר' אפרים זלמן מרגליות שזכה לתורה וגדולה במקום אחד. אשתו הרבנית היתה אשת חיל ומנהלת עסקים גדולים באבנים טובות, והוא היה שקוע בתורה. תמיד בבוא לפניה עסקה גדולה, היתה שואלת בעצת הרב, אך גם אז היתה מדברת עימו רק לכמה דקות בודדות, ורק בעת שהרב היה אוכל, ובשום אופן לא היתה מפריעה לרב בעת לימודו. פעם אחת נודמנה לפניה עסקה גדולה עד מאד, והסוחר היה דחוק בזמן

וחפץ ללכת לדרכו. והיות והרבנית היתה נבוכה האם לקיים את העסקה או לאו רצתה להתייעץ עם בעלה, על כן שלחה לקרא לבעלה הנמצא בבית המדרש שיבוא לכמה רגעים וכו'. הגאון ביקש את סליחתה, ואמר שאין באפשרותו לבטל את קביעות תורתו, ולכן העסקה התבטלה. כאשר חזר הרב לביתו ראה את הרבנית עצובה. אמר לה, כאשר נקראתי לבוא, עלה בדעתי הן אמרו חז"ל (ברכות סג:) שאין דברי תורה מתקיימים אלא במי שממית עצמו עליה, פירוש, אין התורה מתקיימת אלא במי שחושב את עצמו עתה כמת, לכן אמרתי לעצמי 'אילו הייתי מת, וכי הייתי יכול לבוא!'

מעשה ביהודי שהתעשר בזכות קביעות עתים לתורה

מספר מורנו ורבנו מרן ראש הישיבה רבי עזרא עמיה זצוק"ל, שהיה יהודי אחד מחאלב ושמו רבי שלמה, והוא היה אוהב את התורה בכל נפשו, ודרכו היה לקום בנין החמה, ומיד אחר התפילה היה יושב ולומד תורה שעה שעתיים עד שעה עשר. מגיע לביתו, נוטל ידיים, אוכל פת שחרית ולאחר מכן פותח את חנותו בשעה אחת עשרה. אשתו לא הבינה את הנהגתו, כיצד יתכן לפתוח חנות בשעה כ"כ מאוחרת. מלאכתו היתה לייעץ באבנים טובים ומרגליות, אל חנותו הקטנה היו באים להתייעץ לפני רכישת פנינים ומרגליות, שהיה מבין בהם, זו שמה ישפה, וכך ערכה, זו שמה אחלמה וכך מחירה, ועל פיו היו קונים ומוכרים ומרוויחים, כי שמו נודע בשערים שאיש ישר ונאמן הוא, ועליו היו סומכים. יום אחד האריך בלימודו ועד שהגיע לחנותו היתה השעה שתים עשרה. כשהגיע לחנות ראה ערבי אחד מחברון יושב ליד פתח החנות. שאל אותו מה אתה עושה פה? אמר לו, אדוני, אני רוצה לדבר אתך דבר סתר, פתח את החנות ואדבר אתך, הן שמעתי שאתה אדם נאמן, ולכן פניתי דוק אליך. פתח את החנות ונכנסו לפניו. הערבי חבש לראשו מין תרבוש, ובתוכו היו עוד תשעה תרכושים אחד בתוך השני. הסיר הערבי את התרבוש, והחל לספור אחת שנים וכו'. בין תרכוש תשע לעשר היתה מונחת מרגלית שהאירה את כל החנות. אמר הערבי, אמור נא לי את ערכה ושוויה? הסתכל, הפך לפה ולפה, התבונן היטב, ואמר, שמע זו אבן טובה כזו שווה מינימום 100,000, אל תמכור אותה פחות ממחיר זה. ואם אתה רוצה, אני מכיר בעיר את חובבי המרגליות אבדוק אצלם אם בחפצם לקנותה, אמור נא לי איפה אתה נמצא, ואשוב אליך בעוד יום או יומים. השיבו הערבי, אני נמצא במלון פלוני, כבר שבוע ימים, ועל כן אמתין לך עד שתביא קונה שיקנה המרגלית ב- 100,000. לקח הערבי את המרגלית, שם אותה בתוך התרכוש במקום הסתר המיוחד לה, ונפרדו לשלום. והיות והיהודי היה עסוק בתורה, יצא מלבו ענין הערבי והמרגלית שלו. הלך ולמד ושכח לגמרי מהערבי. בערב שב אל ביתו ובבוקר קם כדרכו והנה אחר קביעות לימודו, היה שקוע

בשאלה שהתעוררה לו בלימוד חוק לישראל, וכל ראשו לבו ומעיניו היו נתונים בלימוד התורה. כשהגיע הזמן לפתוח את החנות, היתה השעה עשר וחצי בערך. לקח את מפתחות החנות וצעד לעברה. הדרך אל החנות היתה עוברת בסמוך למלון שבו שהה הערבי, והנה הוא רואה הרבה אנשים נמצאים סביב בית המלון, וישאל מה קרה? על שום מה האסיפה? השיבו לו, במלון זה היה ערבי אחד מפלסטיני ששהה שבוע במלון, אכל ושתה ולא שילם ופתאום מת. לכן המשטרה הורתה שימכרו את הבגדים והחפצים שלו, ובוזה ישיבו את התשלום למלון. עמד קצין אחד והחל צועק מי קונה בגד זה וכו', ומי שאמר את הסכום הגבוה ביותר קנה. הגיעו לנעלים מכרו אותן, וכו', וכשהגיעו לכובע התרבוש שלו, אמר היהודי, אני קונה במחיר פלוני, איש אחר שהיה שם אמר אני קונה במחיר פלוני יותר ממה שהציע. היהודי הוסיף עוד מעט וקנה את התרבוש. קם הקצין ושם את התרבוש על הראש של היהודי, וכולם צחקו. אמר היהודי בליבו 'צוחק מי שצוחק אחרון'. הלך לחנות, פתח את התרבוש, והנה המרגלית נשארה שם והאירה את כל החנות, הלך ומכר אותה ב-100,000, ונתעשר, והכל בזכות שקבע עיתים לתורה בלי שום פשרות!

וזה מה שאמר התנא באבות (פ"ג מ"ה) "כל המקבל עליו עול תורה", דהיינו שאפי' נתנים לו כל ממון שבעולם אינו מבטל את הקביעות של הלימוד, "פורקין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ", דהיינו זוכה שמלאכתו נעשית על ידי אחרים. וזו כוונת הפסוק (שמות לה, ב) "ששת ימים תעשה מלאכה", כלומר שמלאכתו נעשית על ידי אחרים.

סגולה למחשבות זרות

ואדהכי יש להזכיר מה שידוע, מקובל מהקדמונים שלימוד ה'מהרש"א' הוא סגולה למחשבות זרות, וכן מקובל שלימוד הספר 'פני יהושע' מסוגל להביא לאדם שמחה וחדוותא דליבא.

אשרי האדם הזוכה ללמוד תורה בטלית ותפילין

כתב רבנו האר"י ז"ל (הקדמת מהר"ו לס' שער ההקדמות ב"י עש"ן), יש דברים שהאדם לא יוכל להשיגם, אלא אם כן יעסוק בתורה עם טלית ותפילין. ולכן יש לאדם להשתדל בכל כוחו לעסוק בתורה בכל יום עם טלית ותפילין. מסופר על רבי אריה לייב בעל השאגת אריה, שהיה רב בעיר וולאז'ין. פעם נסע בדרך והיה יושב תחת אוהל העגלה, כשהוא מעוטר בטלית ובתפילין, ולמד שם. וגם העגלון כך היה לבוש בתפילין והתפלל. כשנסעו בדרך ליד יער אחד, יצאו מתוך היער חמישה גזלנים וכלי זיין בידם, העמידו את הסוסים ואמרו לעגלון, תן לנו את המעות הנמצאות בידך. בעל השאגת אריה אשר העמיק בלימוד לא שמע ולא ראה אותם, עד שהתחיל העגלון לצעוק, רבי אוי נא

לנו, כי בסכנה גדולה אנהנו. הגאון היטה את ראשו חוץ לאוהל העגלה והביט עליהם לראות מי המה. כשראו אותו הגזלנים מיד נפלה עליהם אימה ופחד וברחו כולם לתוך היער.

לאחר שחלפה הסכנה, פנה העגלון לרבי אריה לייב ושאל אותו, רבי הגד לי, מפני מה ייראו מפניכם יותר ממני, הלא לפי ראות עינם ראו כי אני איש צעיר לימים בעל כוח וגבורה יותר מכם, שהרי אתם נראים זקנים. ענה לו הגאון, דע לך, לא מפני הכח הגופני שלי ברחו, אלא מפני התפילין שבראשי ברחו, כמו שכתוב (דברים כה, י) "וראו כל עמי הארץ, כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך", ותניא (ברכות ו). רבי אליעזר הגדול אומר, אלו תפילין שבראש, לכן כאשר ראו את אור קדושת התפילין שלי ברחו.

שאל העגלון, ילמדנו רבנו דעת, הן הלא גם אני הייתי לבוש בתפילין על ראשי, ולמה לא יראו מפני סגולת תפילין שלי? ענה לו הגאון, דע כי הלא חז"ל (הג"ל ברכות) אמרו "אלו תפילין שבראש", ולא אמרו תפילין שעל הראש, כי קדושת מצות תפילין צריכה להיות בפנימיות הראש, האדם צריך להניח את התפילין כדין ובכוונה של מצוה. אמנם אצלך היו התפילין רק על הראש כמצות אנשים מלומדה, בלי שום כוונת המצוה, ולכן, לא יראו הגזלנים ממך.

וכמו שכתוב בגליא רזא (הביאו בספר ישמח אב ח"ג, היררי ויצא עמ' ק"ט, נדפס תש"ד) שיעקב אבינו הלך להפגש עם עשו אחיו הנית תפילין ויצא לקראתו, ויש בתפילין שבע זיינין כל אות אחת היתה מורידה ראש אחד של קליפת עשו.

"וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן אֶת הַמְּשַׁפְּטִים הָאֵלֶּה וְשִׁמְרֵתֶם וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם וְשָׁמַר ה' אֱלֹהֶיךָ לְךָ אֶת הַבְּרִית וְאֶת הַחֶסֶד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם" (ו, יב)

בעקבתא דמשיחא הקב"ה יזכור לנו זכות אבות

כתב בס' ילקוט ראובני (כאן), "והיה עקב תשמעון", אלו דקדוקי מצוות, "ושמר ה' אלהיך לך את הברית", זו בריתו של אברהם אבינו, "ואת החסד" זה חסדו של יעקב, שנאמר (בראשית לב, יא) "קמנתי מכל החסדים ומכל האמת", "אשר נשבע לאבותיך", זה יצחק, שנאמר (בראשית כב, טז) "ויואמר בי נשבעתי נאם ה' כי יען אשר עשיתי".

רמז נוסף יש כאן, שכן בתיבות יעקב רמוז סוד "יב"ק" ר"ת יעננו ביום קראנו, וסוד יב"ק הוא סוד עמוק ומי ימצאנו, בסוד ג' שמות הוי"ה אהי"ה אדנ"י שעולים יב"ק (עיי' שה"כ ועוד) וזה מה שמצאנו שנאמר אצל אברהם אבינו (בראשית כו, ה) "עקב אשר שמע אברהם בקולי", וזהו מה שנאמר כאן "והיה עקב תשמעון".

"וְאֶהְבֶּךָ וְיִבְרַכְךָ וְהִרְבֶּךָ וּבִרְךָ פְּרִי בִטְנְךָ וּפְרֵי אֲדָמְתְךָ דְגַנְךָ וְתִירוֹשֶׁךָ וְיִצְהָרְךָ שְׁגַר אֶלְפִיד וְעִשְׂתֵּרֶת עֲאֲנָךְ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְתָּיִךְ לָתֵת לָךְ" (י, יג)

הברכות בזכות האבות

"וְאֶהְבֶּךָ", בזכות אברהם. "וּבִרְכְךָ" בזכות יצחק. "וְהִרְבֶּךָ" בזכות יעקב. "וּבִרְךָ פְּרִי בִטְנְךָ", שלא תלד לבהלה. "דְגַנְךָ וְתִירוֹשֶׁךָ" אלו הן יסודי בית, וכן דוד אמר "ולחם לבב אנוש יסעד". "על האדמה", מכאן שאין הברכה מצויה אלא בארץ.

"וּבִרְךָ פְּרִי בִטְנְךָ וּפְרֵי אֲדָמְתְךָ" (י, יג)

לעתיד יוציאו העצים בגדים לאדם

בברכה כאן נסמכו פרי הבטן לפרי האדמה. ויש לכאור זאת, שמכיון שישראל יתברכו בפריה ורביה, ככתוב "וּבִרְךָ פְּרִי בִטְנְךָ" הרי שיזדקקו לפרנסה יתירה, כדי לזון את בני ביתם, לכך סמך כאן את ברכת פרי האדמה, שפרנסתם תהיה בשפע, יאכלו ויותירו ולא יצטרכו לידי מתנות בשר ודם ולא להלואתם, אלא כל אחד יהיה מזונו מוכן ומזומן לו בשדהו. כמו שכתוב (שבת ל:): שלעתיד העצים יוציאו גלוסקאות ובגדי משי, ולא יצטרכו לזרוע ולרדוף אחר הפרנסה. כתינוק הסמוך על אמו, ומזונו מוכן לו בכל עת, כך יהיה לעתיד לבוא, שיהנו ויתענגו מטובו יתברך, שישפיע להם שפע ממעון קדשו.

"לֹא יִהְיֶה כָךְ עֵקֶר וְעֵקֶרָה וּבְבִהֲמֹתֶיךָ" (י, יד)

כשביתך אינו עקר מתלמידים, תזכה שתפילתך לא תהיה עקרה אלא תענה

בבכורות (דף מד:) אמר רבי יהושע בן לוי, "לא יהיה", שלא יהיה ביתך "עקור" מן התלמידים [על פי השיטה מקובצת בגליון הגמ' (שם)]. "ועקרה", שלא תהיה תפילתך "עקורה" מלפני המקום. "ובבהמתך", אימתי שאתה משים עצמך כבהמה.

ואפשר לבאר עוד על פי מה שאמרו ז"ל (בבא מציעא פה.) על הפסוק (ירמיה טו, יט), אם תוציא יקר מזולל כפי תהיה, שהמלמד בן חברו תורה הקב"ה גזור גזירה והוא מבטלה. וזה שאמר "לא יהיה כך", שלא יהיה ביתך עקור מן התלמידים, אלא תזכה להרביץ תורה, ומזה ימשך שלא תהיה תפילתך עקורה, שאפילו הקב"ה גזר גזירה, יש בכוחו לבטלה.

"כִּי לֹא עַל הַלֶּחֶם לִבְדּוֹ יַחְיֶה הָאָדָם כִּי עַל כָּל מוֹצֵא פִי ה' יַחְיֶה הָאָדָם" (ח, א)

חיות הנשמה היא לא על ידי האוכל

אֵיטא בספר הבהיר (סימן קפ"ד) שמי שמת מרעב מחמת שלא שמר את לחמו, ולכן הלחם התעפש והתקלקל, כשיגיע לשמים, דנים אותו על שמת באשמתו, והוא סיננר על עצמו. וזה לשון ספר הבהיר, נבהל והשיב, ומה הייתי יכול לעשות, אחר שלא היה לי פת, וממה הייתי יכול לחיות? אומרים לו, אם היית עמל ויגע בתורה, לא היית משיב כסילות ועזות כזאת, שמתוך תשובת דבריך, ניכר שלא עמלת ולא יגעת בתורה. והלא כתוב בתורה "כי לא על הלחם לבודו יחיה האדם, כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם" (דברים ת, ג), היה לך לדרוש ולחקור ולשאול מה הדבר אשר יחיה האדם בו, ומאי ניהו מוצא פי ה', הוי אומר יחיה בתורה דהיינו מוצא פי ה', מכאן אמרו (אבות פ"ב מ"ה), ולא עם הארץ חסיד, אם עליו אינו גומל חסד איך אפשר להקרא חסיד. עד כאן. דהיינו "מוצא פי השם" הוא התורה, ושאינו לומד תורה, אינו "חסיד", משום שאם עם עצמו אינו עושה חסד, שאינו דואג לצרכיו הרוחניים, כיצד יתכן שהוא חסיד.

ומהר"ח¹ (ספר הליקוטים פרשת עקב סימן ת ד"ה ועם זה יתורץ, וד"ה כי לא על) כתב, ודע כי חיות הנשמה, הוא לא על ידי מאכל, כי על כל מוצא "פי השם" יחיה האדם, וזה הברכה המוציאה בפה, מוציא ניצוצי קדושה מן הטומאה, ונבררת על ידי "פי השם" בלעיסת הל"ב שנים, שהם ל"ב אלה"ם, ל"ב נתיבות.

"כִּי לֹא עַל הַלֶּחֶם לִבְדּוֹ יַחְיֶה הָאָדָם כִּי עַל כָּל מוֹצֵא פִי ה' יַחְיֶה הָאָדָם" (ח, א)

(א)

משעת האכילה יתנהג כאוכל לפני המלך

בילקוט ראובני (עקב ד"ה לא יהא) כותב, שלא יהא אדם נרגזן ובלעז, אלא כמאן דאכיל קמיה מלכא. (והוא בווהר חדש ח"ב דף מ"ו ע"א) וזאת כדי להידיבק במידת החסד והקדושה, ולא במדת פחד ודין, ובזה תישאר ברכה במעוהו. הנה בעשו כתיב (בראשית כה, ל) "הלעיטני נא", מאי טעמא, בגין חימא בישא וחיוא בישא דשריא במעהא, ולא עוד אלא דמקרי רשע, דכתיב (משלי יג, כה) "ובטן רשעים תחסר".

"שִׁמְלַתְךָ לֹא בְלִתָּה מֵעֲלִיד" (ח, ד)

מהיכן היו ישראל לבושים ארבעים שנה

כתב רבנו בחיי (כאן) וזה לשונו, הנה זה היה נס גדול בשינוי טבעו של עולם, כי הבגדים הם בלין בהתמדת הלבישה בדרך הטבע, וכאן כאנשי המדבר נשאר בחידושם תמיד ואין הזמן והזיעה שולטין עליהם לכולתם.

ובך אמרו חז"ל במדרש שוחר טוב (תהלים מזמור כ"ג פס' ד'), שאל רבי אלעזר את רבי שמעון, מהיכן היו ישראל לבושין ארבעים שנה? אמר לו ממה שהלבישום מלאכי השרת, שנאמר (יתחזקאל מו, י) "ואלבישך רקמה". מהי רקמה, רבי סימאי אומר פורפירא. אמר לו ולא היו בליין? אמר לו ולא קרית מעולם שמלתך לא בלתה מעליך? אמרו לו והיו הקטנים גדלים עמהם, אמר צא ולמד מן החומט (החלזון) הזה, שלבושו גדל עמו. אמר לו ולא היו צריכין תכבוסת? אמר לו הענן היה שף ומנהצן. אמר לו, ולא היו נשרפין? אמר לו צא ולמד מן הסיטין [פירוש "סיטין" בגדים, שהבגד שיעור זרת נקרא סיט] סלמנדרא הללו, שאינן מתנהצין אלא באור. ולא היו עושיין מאכולת? אמר לו במיתתן לא עשו, בחייהם לא כל שכין. אמר לו, ולא היו מסריחין מריח הזיעה שלא היו מחליפין בגדיהם? אמר לו הבאר היה מעלה להם מיני דשאים שהיה ריחן נודף מסוף העולם ועד סופו, והיו מנענעין בהם, שנאמר (תהלים כג, ב) "בנאות דשא ירביצני". בא שלמה המלך עליו השלום ופירש (שיר השירים ה, יא) "וריה שלמותיך כריח לבנון", עד כאן מהמדרש.

והביאור בכך הוא מכיון שהקב"ה עשה עמהם נס לשומרם, והנס היה על ידי שם של ע"ב [הוא הוי"ה במילוי יודיין], ושם זה נמצא בעת שהקב"ה רוצה להראות אלהותו ותקפו, שבאותה שעה מושיט את ידו על העכו"ם ומעבירם מן העולם, והבן זה.

היעב"ץ ואביו הגאון בעל חכם צבי הלכו לבבוש אחד יותר מחמישים שנה

אמנם מצאנו בגדים שנשמרו שנים רבות, שהנה נמצא כת"י של הגאון רבי יעקב עמדין (נדפס בקובץ כרם שלמה חלק ק"י דף ל"ה) וזה לשונו, ואני היה לי מלבוש מבגד צמר, נצבע פעמים רבות בכמה מיני צבע, שירשתיו מאבי ז"ל, ונתכסינו בה יותר מחמישים שנה, והלכתי בו שנים רבות בתמידות כל יום. גם במסע דרכים רחוקים הייתי לבוש בו, ובכל זאת לא בלה ולא נפסד ברוב הימים אחר שעשיתי לי מלבוש חדש, כי היה תלוי במגוד כל השנה, רק בתשעה באב לבדו לבשתיו לזכר, אך אף על פי כן לא בלה, ואלמלא שמרתיו יותר בניעור מאבק שעלה עליו מבלי השגחה מרוב ימים ונושנו, עדיין היה קיים. עד כאן.

אבל הפלא והנס הגדול שהיה בבגדים שהלכו עימם במדבר סיני, ש"שמלתך לא בלתה מעליך" אלא נשארה בשלימותה וטובתה. גם שגדלה השמלה עמהם, כי אי אפשר שיוציאו ממצרים כל כך הרבה שמלות שיצטרכו גם בעתיד לכל הקטנים אחר שיגדלו.

ומכל מקום בא וראה כמה נפלאים דברי הגאון יעב"ץ, וכמה צנועים היו מעשיו ומלבושיו ומלבושי אביו הגאון בעל חכם צבי זצ"ל, שהלכו האב ובנו יחד במלבוש אחד יותר מחמישים שנה, והם היו קרוב לזמננו [כמאתים וחמישים שנה].

"בְּאִשֶּׁר יִיָּסֵר אִישׁ אֶת בְּנוֹ ה' אֱלֹהֶיךָ מִיִּסְרֶךָ" (ח, ה)

משל נפלא מהגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל

הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל (הובא באהל משה ח"ד פ"ג) ביאר במשל את דברי דוד המלך בתהלים (כג, ד) "גם כי אלך בניא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי, שבטך ומשענתך המה ינחמוני". משל לאב שטייל עם בנו ביער עבות, קודם כניסתם ליער, הזהיר האב את הבן באזהרה חמורה, לבל יפרד ממנו אפילו לרגע קט. את אזהרתו נימק האב בכך שהמשוטט ביער בלי להכיר את הדרך מסכן את חייו.

בתחילה שמע הילד להוראת אביו, ואכן לא זוה ידו מתוך יד אביו. אולם לאחר זמן מה, הבחין הילד בדבר מה שמשך את תשומת לבו, נשמט מאביו ופנה לצידו הדרך. האב, שלא הרגיש שהילד עזבו, המשיך בדרכו, וכאשר רצה הבן לחזור אל אביו לא הצליח למוצאו.

נבהל הילד מאד והחל לבכות ולחפש את אביו כמעבה היער, תוך כדי חיפושו הלך והסתבך ותעה יותר ויותר בסבך היער. השמש שקעה והלילה ירד על היער, השיכה מבעיתה השתלטה על המקום, מכל עבר נשמעו צרחותיהם של עופות לילה, וממרחק לא רב נשמעו קולות זאבים אריות ודובים המשחרים לטרף. הילד האובד נתקף בפחד נורא, ובנגעושים עזים לאביו. לפתע חש הילד כאב עז בלחיו, היתה זאת סטירת לחי שנחתה עליו מיד אלמונית. עוד לפני שהספיק להשמיע זעקת כאב מפיו, הבחין שהסוטר הוא אביו. במקום לזעוק ולבכות על כאבו, השמיע הילד קריאות שמחה וגיל, "אבא אבא כמה מאושר אני לחזור אליך".

מצבו של האדם החוטא, דומה לזה של הילד האובד. כל אימת שחוטא הוא, הרי הוא מתרחק מאביו שבשמים והינו שרוי בצער. אולם כאשר הוא מתייסר ונענש ונוכח כי אביו שבשמים הוא המיסרו על שסטה מן הדרך, הוא מתמלא שמחה על המכות שהוא מקבל, כי בד בבד עם ההכרה בעונשו, הוא נוכח לדעת כי בן אהוב הוא אצל אביו, הדואג לו עוד ושומר עליו.

לפיכך, גם כי ילך היהודי בניא צלמות, לא ירא מן הרע, כי הן שבטו המיסר של הקב"ה והן משענתו המה לו לנחמה, "שבטך ומשענתך המה ינחמוני" (תהלים כג, ד).

"וְאָכַלְתָּ וְשִׁבַּעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ עַל הָאָרֶץ הַטְּבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ" (ת, י)

אם תיזהר במאה ברכות בכל יום בכוונה תהיה בריא

בספר עלינו לשבח (כאן) כתב, שכאשר היה אצל האדמו"ר מביאלה, סיפר לו הרב שפעם אחת נכנס אצל סבו יהודי אחד שחלה לא עליכם במחלת השחפת, ובימים ההם לא היתה לה תרופה, ועל כן בכה מאד על מר גורלו. לפתע פנה אליו הרבי ואמר לו, אתה רוצה להיות בריא, יש לי עיצה, תיזהר במאה ברכות בכל יום בכוונה, ותהיה בריא. לכשהסכים, אמר לו הרב, עמוד על רגליך ותקבל עליך לעשות כן, וכך היה. הרב הביא יין שרף חזק, ואמר לו, בבקשה ממך תשתה את זה ותברך בכוונה גדולה. ואף שידוע שיין שרף מזיק מאד למחלה זו, האמין באמונת חכמים ובירך בכוונה ונעשה בריא, וכל זה היות וקיבל עליו לברך ברכת המזון וכל המאה ברכות בכל יום בכוונה גדולה.

הרה"ג ר' שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל היה אומר (שומר אמת עמ' כ"ה אות י'), שבעת צרה ליעקב, צריך להתחזק מאד במאה ברכות. ע"ש. ולפי דבריו למדנו שמי שיכול להתחזק ומתרפה, הרי הוא שופך דמים, ועובר על "לא תעמוד על דם רעך" (ויקרא יט, מז). ועל זה דרשו רבותינו בגמרא (מנחות מג:): על הפסוק (דברים י, יב) שבהמשך פרשתנו, ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך, אל תקרי מה אלא מאה. דהיינו שהקב"ה נתן לנו חיים, ומה מבקש מאתנו, מאה ברכות, ואנחנו נסרב לו?!

בכה הברכות לפתוח שערי ברכה ולסתום המקטרגים

הגאון ר' שמשון פינקוס זצ"ל (הובאה שיחתו בספר ברכת איתן, שושן אחרי הפתיחה) היה אומר, כאשר דוד המלך ראה שמלאך המוות משתולל רחמנא ליצלן ויש עידנא דריתחא נוראה, וצריכים לעצור את המגיפה מיד, מה עשה? פעולת ההצלה המהירה ביותר היא אמירת מאה ברכות בכוונה בכל יום (במדבר רבה פרשה י"ח ס"י י"א), שעל ידיהן מגיעים לקירבה וחיבה לאבינו שבשמים, והיינו שבכוחם של הברכות לפתוח שערי ברכה ולסתום פה המקטרגים.

ולבן בשעה שישראל צדיקים [הוי אומר משלימים למנין צדי"ק] ומברכין את מאה הברכות בכל יום כהוגן, מיד באותה שעה מתמלאים כולם בכל טוב.

מעלת הזהירות בברכות הנהנין

ידוע מה שכתב רש"י בריש פרשתנו "עקב תשמעון", אלו מצוות שאדם דש בעקביו. דהיינו אם תהיו זהירים גם במצוות שאדם דש בעקביו תזכו לברכות הכתובות בפרשתנו. אחד הדברים "שאדם דש בעקביו" הוא הזהירות בברכות הנהנין בברכה

ראשונה ואחרונה. "תשמעו" מלשון לקבל ולהבין את חומר הדבר, לקבל ללכת בדרך זו לברך היטב ולהזהר שלא לאבד שום ברכה.

והעיד רבנו חיים ויטאל בשער רוח הקודש (דף י"א ע"א) בשם רבנו האר"י ז"ל, כי עיקר השגת האדם אל רוח הקודש תלויה בכוונתו וזהירותו בכל ברכות הנהנין, לפי שעל ידי הברכות מתבטל כח אותן הקליפות הנאחזות במאכלים החמריים ומתדבקים באדם האוכל אותם, ועל ידי הברכות שעליהם הנאמרות בכוונה, מסיר מהם הקליפות ההם ומזכך החומר שלו ונעשה זך ומוכן לקבל קדושה, ועל ידי כך הוא מוריד שפע לעולם, והקדוש ברוך הוא רושם את המכוון בכרכתו בספר הזיכרונות. מה גם שהמברך בכוונה נעשה שותף למעשה בראשית. ומשום כך יש דמיון בין לעיסת האדם בשיניו למעשה בראשית, שהרי יש לאדם ל"ב שינים, ובמעשה בראשית כתוב גם ל"ב פעמים אלה"ם, ללמדנו שמי שמברך את הברכות, נעשה שותף למעשה בראשית. וסיים רבנו חיים ויטאל שהאר"י ז"ל הזהירו מאד על כך.

אם ילמד האדם הלכות ברכות אזי בנקל ינצל מאיסור ברכה לבטלה

היות וברכות הנהנין יש להן חשיבות מיוחדת העומדת ברומו של עולם, ומה גם שעל ידי הברכה על הפרי, נתקנת הנשמה המגולגלת באותו הפרי, כמו שביום הכיפורים ביקשנו מהשם יתברך שימחול ויסלח "על המא"ם שאנחנו חייבים עליהם גלגול בדומם וצומח וחי בלתי מדבר וחי מדבר". ועוד אמרו רבותינו (ילקוט שמעוני תהלים רמז תרצ"ו, ועיין ברכות לה.) שכל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה כאילו נהנה בקדשי שמים. על כן מן הראוי שכל אדם יהיה בקי בהלכות ברכות ואם ילמד האדם הלכות ברכות אזי בנקל ינצל מאיסור ברכה לבטלה.

הנשמה המגולגלת בפרי באה אל תיקונה על ידי הברכה

מו"ר רבי יהודה פתיה זצ"ל בס' מנחת יהודה (הרוחות מספרות) הביא מעשה באישה שמצאה תמר ובטעות ברכה עליו בורא פרי האדמה, במקום בורא פרי העץ, וכשעלתה על יצועה ראתה בחלומה זקן אחד שהודה לה על שנאלה את נפשו, אף על פי שעדיין לא הגיע לתיקונו, ותיקין והנה חלום. כשסיפרה לרבי יהודה זיע"א את המעשה והחלום, פתר את חלומה ואמר לה, אם היית מברכת את הברכה הראויה, הנשמה המגולגלת בפרי היתה באה אל תיקונה.

ובספר המידות (ערך פחד אות יד) וכן בספר כף החיים (סי' רב ס"ק מז) כתוב שמי שאינו נזהר בכרכת הנהנין, בכרכה הראשונה שקודם האכילה, ובברכה אחרונה שבסוף האכילה, פחדים באים עליו.

לחלק את הברכה לשלשה חלקים

ומרן ראש הישיבה ר' יהודה צדקה זצ"ל היה רגיל בכל הזדמנות להזכיר את החשיבות המיוחדת של הברכות, ונשא קל וחומר, ומה כשאדם קונה חליפה, בודק וממשש האם החליפה מתאימה לו, על אחת כמה וכמה שצריך האדם לבדוק את עצמו, כיצד היתה ברכתו, הטובה היא או לא, האם ברכתו נשמעה מילה במילה מבלי להשמיט אותיות או לא, ועוד ועוד. ומשום כך היה מציע לחלק הברכה שמברך לשלשה חלקים: ברוך אתה ה', אלהינו מלך העולם, שהכל נהיה בדברו וכדו', ועל ידי כך ברכתו תעשה בכוונה טובה.

והרב בעל קול ששון זצ"ל היה אומר על הפסוק (תהלים קמה, א) "ארוממך אלהי המלך, ואברכה שמך לעולם ועד". תחילה "ארוממך", יחשוב ברוממותו יתברך, ואחר כך "ואברכה" יברך הברכה.

ובתב בס' חיי אדם (כלל ה' סימן י"ד) שלא יתחיל אדם לברך עד שידע בלבו מהי הברכה שהוא צריך לברך, כגון אם צריך לברך ברכת בורא פרי העץ לא יאמר במקומו בורא פרי האדמה.

סך כל הברכות הנאמרות על ידי האדם בשבעים שנותיו, מגיע לכדי שני מליון וחצי

הגאון מו"ר הרב בן ציון אבא שאול זצ"ל עשה חשבון, שסך כל הברכות הנאמרות על ידי האדם בשבעים שנותיו, מגיע לכדי שני מליון וחצי ברכות!!! כשיבוא האדם לבית דין של מעלה, לאחר מאה ועשרים שנותיו עלי אדמות, יתברר לו שמכל הסך העצום של הברכות נשארו לו רק כמה מאות. ובבואו לבית דין של מעלה יבואו עימו קרונות ענקיים ובהם כל מיליוני הברכות שאמר בימי חייו, אך כשיתחילו לבדוק את ברכתיו, ימצא שרק כמה מאות ברכות נאמרו בכוונה הראויה, בשמחה ובדבקות. לכמות כזו של ברכות לא היו צריכים להביא קרונות, די היה בכמה שקיות ניילון.

האם כל תחנוניה של החיטה אינם משכנעים אותך לברך במתינות?

בספר "טובך יביעו" מובא מעשה על הרבנית מבעלו ע"ה, שכאשר ראתה פעם יהודי אחד נוטל פרוסת עוגה ומברך עליה במהירות וללא כוונה, ניגשה אליו, הוכיחה אותו ואמרה לו: הבה נעשה חשבון פשוט, העוגה הזו נעשתה מחיטים, וכשזרעו את החיטה בשדה ביקשה החיטה מהבורא יתברך שתוכל לצמות, ואכן הקב"ה אמר לחיטה גדלו! (בראשית רבה פ' בראשית אות ו', וכן הוא בזה"ק השמטות ח"א דף רנ"א ע"א) ולאחר שגדלה, נשאה תפילה שכאשר יקצרו אותה שלא תיפול ברות עם יתר החיטים הנזולות.

וכאשר זרו ומחנו אותה היא המשיכה להתחנן לפני בוראה שלא תיפול בפסולת. ולאחר שנעשתה קמת שפכה לבה שתגיע לידיו של יהודי שיפריש חלה, וכך התפללה והתפללה שתזכה להגיע לפיו של יהודי שיברך עליה בכוונה, ואז תזכה אף היא לגרום נחת רוח לאלהיה ולהגיע אל תיקונה.

סיימה הרבנית את דבריה, האם כל התפילות הללו של החיטה שוות בענין כקליפת השום? האם תחנוניה אינם משכנעים אותך שלא לחטוף את הברכה?

מעייין שיבש לאחר שבעליו לא הקפיד לברך שהכל ובורא נפשות על המים

מסופר כי במרוקו היה יהודי אחד בעל פונדק דרכים החונה באמצע המדבר, ולו מעיין מים חיים הנובעים ליד הפונדק ומתיקות מימיו היתה נודעת בשערים. על כן, כל עוברי הדרכים היו חוננים אצלו לפוש מן הדרך ולהחליף כוח, והיו אוכלים אצלו ושותים מן המים הקרים הבאים על נפש עייפה, וגם קונים צידה לדרך. וכך יהודי זה היה מתפרנס בכבוד.

יום אחד חברו של היהודי, קיבל ירושה, וחיפש מקום טוב להשקיע את כספו, וביודעו שהפונדק מניב רווחים יפים, חמד לקנות את המקום, על כן הציע לבעל הפונדק לקנות את הפונדק בכל מחיר אשר יושת עליו, גם אם רב הוא. בעל הפונדק שהיה ירא שמים, ראה בכך הזדמנות לעזוב את מלאכתו ולשבת להנות בתורה כאשר היה בחפצו משכבר הימים, ועל כן הסכים למכור לו את הפונדק.

ימים חלפו, והפונדק הפסיק להניב רווחים, האנשים הפסיקו לפוקדו, המעיין יבש, והכנסות אין, ועל כן נגרם לחברו הפסד גדול. בצר לו הלך האיש אל בעל האור החיים הקדוש ר' חיים בן עטר זיע"א לשאול ממנו עצה וברכה וסיפר לו קורותיו. שאל אותו האור החיים, האם כשאתה אוכל אתה מברך לפני ואחרי? ענה לו, האמת לא! שאל אותו מה שמך? ענה ששון. אמר לו ששון, אם תקבל עליך לברך כל ברכה בכוונה על כל דבר ודבר לפני ואחרי שאתה אוכל, תראה איזה שפע יהיה לך, ואיזו ברכה תבוא עליך. בעל הפונדק הקודם הוא צדיק, והיה מברך ולומד בפונדק, אתה לא הלכת בדרכיו ולכן המעיין אינו מוכן לתת מים, הן אתה שותה מהמעיין בלי ברכה, וכיצד יתן לך תנובתו? תתחיל לברך, תקבל! כנאמר (ישעיה יב, ג) "ושאבתם מים בששון, בששון ראשי תיבות "בברכות שתים שהכל ובורא נפשות, כשתשאב מים בששון הן ברכות "שהכל ונפשות", אז יהיה לך "מעין של ישועה".

ישמע חכם ויוסיף לקח, כמה חשוב לדקדק בברכות.

במה נכון להיזהר בברכות

יקח את הפרי המשובח בשביל הברכה, כי צריך לברך תחילה על הפירות המשובחים. וכן צריך לדעת דיני קדימה בברכות, ורבותינו (ברכות מא:): נתנו סימן בפסוק שבפרשתנו (ה, ה) "ארץ" חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון "ארץ" זית שמן ודבש. הפרי הקרוב יותר למילה "ארץ" הוא הקודם בברכה, דהיינו סדר קדימת הברכות הוא: חמטה, זית, שעורה, תמר [הוא "דבש"] גפן, תאנה ורמון.

עוד סימן אחר יש, לפי מספר הגרעינים שיש בפרי. דהיינו בתחילה מברכים מזונות, כסימן שנתנו לקדימה בברכות "מגע אש", שהוא ראשי תיבות, מזונות, גפן, עץ, אדמה שהכל. אחר כך יש להקדים את הזית לפי שלו גרעין אחד בלבד, ולכן הוא הקודם. אומנם גם לתמר יש גרעין אחד, אך הזית ויש בו חריץ, לכן הוא נראה כמו שני גרעינים, על כן הוא שני. אחר כך מברכים על הענבים, הזית ובכל ענב ישנם שנים שלושה גרעינים. ואחריו התאנה, שלה הרבה גרעינים, והאחרון חביב הוא הרמון שכולו גרעינים.

בנוסף צריך לבדוק היטב את הפירות, שחס ושלום לא יכשל באיסור תולעים, ולא תהיה תחתיו מצוה הבאה בעבירה, וידוע עון התולעים כי רב הוא שעל כל אכילת תולעת הייבים בחמשה לאוין.

כמו כן יש לאחוז את הפרי ביד ימין.

ועל ידי זה בעזרת השם תהיה ברכה ושפע גדול, ה' יזכנו לשנה פוריה בגשמי ברכה, פירות טובים, בנים צדיקים, אתרוג מהודר, ולביאת גואל צדק ובנין בית המקדש, במהרה בימינו. אמן.

"וְאָכַלְתָּ וְשִׁבַּעְתָּ וּבֵרַכְתָּ" (ה, י)

במעלת ברהמ"ז

ברכת המזון אף מדרבנן היא שוחד לפני הבורא שישא פנים לעם ישראל איתא בגמרא (ברכות כ:): דרש רב עזירא, זמנין אמר לה משמיה דרבי אמי, זמנין אמר לה משמיה דרבי אסי. אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם, כתוב בתורתך "אשר לא ישא פנים ולא יקח שחד", והלא אתה נושא פנים לישראל, דכתיב (במדבר ו, כו) "ישא ה' פניו אליך"? אמר להם, וכי לא ישא פנים לישראל שכתבתי להם בתורה "ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך", והם מדקדקים על עצמם עד כזית ועד כביצה, עד כאן דברי הגמרא. דהיינו השם ציוה לברך ברכת המזון רק כאשר האדם "שבע" מאכילתו, ואילו עם ישראל הוסיפו כבר שאכל האדם כזית וכביצה

מברך ברכת המזון, וכיון שישראל "נושאים פנים" לקדוש ברוך הוא, אף הקדוש ברוך הוא נושא פנים לעם ישראל. הרי לפנינו כמה רמה ונישאת ברכת המזון, אף כשאנו חייב בה מן התורה, עד שזה מעורר נשיאת פנים לפני השי"ת. ובזכות זה יהיה לאדם נשיאת חן בעיני כל רואיו.

דין ברכת המזון כדין תפילת שמונה עשרה

כתב מו"ר בעל בן איש חי (ש"א פרשת חקת סעיף ה') שדין ברכת המזון כדין תפילת העמידה, אלא שזה מעומד וברכת המזון מיושב, ולכן אסור להתעסק באמצע ברכת המזון אפי' בתשמיש קל, כגון לנגב ידיו או להניף במניפה בקיץ וכדומה.

בספר חסידים (סימן מ"ו) כתב, מעשה באדם שמת ונתגלה בחלום לאחד מקרוביו, ואמר לו 'בכל יום דנין אותי על שלא הייתי מדקדק לברך ברכת המוציא וברכת הפירות וברכת המזון ככוונת הלב ואומרים לי להנאתך נתכוונת'.

לכן צריך להשתדל בכל כוחו לברך בכוונה גדולה ועצומה, ואף שלאחר האכילה האדם נעשה יותר מגושם, כי התענג בתענוגות העולם הזה, מה עוד שהאכילה מכבידה עליו וקשה לברך בכוונה, בכל אופן יעזור כגבר הלציו לברך את בוראו.

אוכלים כדי לברך

וכמו שהמשגיח מ"מיר" ר' ירוחם ליבוביץ זצ"ל, באחת משיחותיו דיבר בהתלהבות גדולה על ברכת המזון ואמר כי יש שחושבים שברכת המזון היא תוצאה של הארוחה, כיון שהם אכלו ושבעו לאחר שהיו רעבים, עתה שהם נהנים ושבעים, צריך לברך את ה' יתברך. מי שחושב כך, אמר הרב, דומה בעיני לעגלה הפוכה שגלגליה כלפי מעלה. אמנם אין ספק שהברכה היא תוצאה מהאכילה, אבל אין מברכים כיון שאוכלים, אלא אוכלים כדי לברך.

אמרו תלמידיו כי אצל מרן המשגיח זמן האכילה היה חמש דקות, והברכה רבע שעה. ואילו אצלנו האכילה היא ברמ"ח איברים ושס"ה גידים ונמשכת כחצי שעה, ואילו ברכת המזון נעשית אחת למעלה ושבע למטה, ובקושי עורכת חמש דקות.

הגרי"ז מבריסק האכיל פת לרב שך כדי לזכות לברכת האורח

בספר טובך יביעו (ח"ב עמ' רפ"ח) מסופר על מרן הגאון הרב שך זצ"ל שפעם ביקר אצל מרן הגרי"ז מבריסק זצ"ל, והרב מבריסק שמח בו מאד בבואו, ולכן דחק בו שיאכל פת, כדי שיוכל לברך ברכת המזון ולומר הרחמן וברכת האורח לבעל הבית.

הסגולה הטובה ביותר

חז"ל הפליגו בסגולת ברכת המזון בכוונה מתוך הסידור, שזו הסגולה הטובה ביותר לכל דבר, לשמירה מכל צרה, להצלחה ולפרנסה טובה.

שהנה מובא בירושלמי (ברכות פ"ו ה"א), בשם רבי שמעון בן לקיש, אם אכלת וברכת, כל הטובות והברכות שבעולם. יבואו אליך.

המהרש"א (נזיר סו: בהידושי אנדות ד"ה גדול העונה) כתב, שיהודי המברך ברכת המזון כראוי, אלו הברכות שמברך, הן נעשין מליצי יושר וסגורים טובים להמליץ עליו בשמים, שישפיעו עליו שפע טובה וברכה, ופרנסה בקלות ובריוח. וכך מובא בזוהר הקדוש (זוהר חדש ח"ב דף מה ע"ב), אמר רבי יודאי גדול כח ברכת המזון שמוסיף כח ברכה בפמליא של מעלה. כי למעלה בשמים יש משמינים שמקטרגים על האדם שחטא, ושלא לתת לו פרנסה בקלות, ובזכות ברכת המזון בכוונה מצליח להתגבר עליהם, וזוכה לפרנסה טובה.

כתב בספר סדר היום (בחיוג מאה ברכות), כשהאדם שם אל לבו ומתבונן בברכות שמברך, לומר אותן כראוי, הבל פיו של אותן הברכות, עולה ובוקע כל האוירים, עד שמגיע לפני כסא כבודו, והקדוש ברוך הוא מתעטר בו ושמה שמחה גדולה באותו שבה העולה מאת האדם, והקדוש ברוך הוא פותח את ידיו ומשביע לו ברצון שפע פרנסה.

המברך ברכת המזון בכוונה כאילו קיים כל התורה כולה

בספר בית ועד לחכמים מובא (פרשת עקב) כי "כל המברך ברכת המזון כתקונה, כאילו קיים כל התורה כולה".

חשיבות ברכת המזון היא גדולה ועצומה, ולפי גדול מעלתה ועוצמתה ורוב השכר הטמון בה, כך היצר הרע מנסה בכל כוחו להכשיל ושיזלזלו בה כאילו זה דבר קל ולא חשוב במיוחד. ובאמת עיקר ההצלחה של האדם בעולם הזה תלויה במצות ברכת המזון, וזה ממשיך את כל השפע לאדם. הזוהר הקדוש אומר שכדאי לאכול כל המעדנים שבעולם, רק בכדי לברך ברכת המזון בשמחה, כי ברכת המזון ממשיכה על האדם ברכות עצומות מעולם העליון.

כל הזהיר בברכת המזון, מזונותיו מצויים לו כל ימיו בכבוד

החיד"א בניצוצי אורות (על הזוהר ח"ב ויקהל עמ' ריה, נדפס וילנא תרנ"ה, והוא גליון הערותיו על הזוהר) אומר, המברך ברכת המזון בשמחה. ובקול רם, זוהי סגולה לעשירות. וביסס זאת על דברי הזוהר שם, ורמז זאת בפסוק (משלי י, כב) "ברכת ה' היא תעשיר". היינו כשמברך את ברכת המזון בקול ובנעימה בשמחה, זה מסוגל לעשירות.

ובכמו שכתב בספר החינוך (מצוה ת"ל ד"ה בשבת ויום טוב) כך מקובל אני מרבתי ישמרם אל, שכל הזהיר בברכת המזון, מזונותיו מצויין לו בכבוד כל ימיו.

מעשה ביהודי שהתקשה במציאת פרנסה, הלך למרן הגר"ח זוננפלד וצוק"ל, וייעץ לו שיברך ברכת המזון בכוונה מתוך הסידור. אחר ימים שב אותו יהודי ואמר לרב, 'אף שבזמן האחרון התחלתי לברך מתוך הסידור, עדיין לא זכיתי לישועה'. אמר לו הגר"ח, 'תמשיך ותראה ישועה בקרוב'. ובאמת זמן קצר אחר כך הגיעה לו ישועה גדולה מאד, וזכה בפרנסה בשפע.

זה בדוק ומנוסה מי שאומר ברכת המזון בנעימה ושמחה, שלא יהיה לו דוחק פרנסה, ומובטח לו, שיהיו מזונותיו בריוח.

כל הזהיר בברכת המזון, אין מלאך של אף, שצף וקצף יכול לשלוט בו
כתב בספר חסידים (סימן תת"כ), כשמברכים ברכת המזון לקב"ה, צריך לברך בקול רם ובנעימה, שהקול מעורר הכוונה.

מובא בוזהר הקדוש (ראה זוהר חדש ח"ב דפים מה ע"ב, מו סוע"א, מ"ח ע"ב), מי שמברך בשמחה ובעין טובה, כך יתנו לו מן השמים שפע טובה וברכה, בשמחה ובעין טובה. ומי שלא מברך בכוונה, השטן עומד להשטין עליו, ופחדים שונים באים עליו.

בספר הרוקח (סוף סימן של"ז) ומביאו האליה רבה (סי' קפה אות א') שבברכת המזון יש את כל אותיות הא' ב', חוץ מהאות ה' להודיע שכל הזהיר בברכת המזון בכוונה, אין מלאך של אף, שצף, וקצף, שולט בו. והטעם, כי בכל סעודה כשמברכים ברכת המזון בשמחה ובכוונה, הם מגרשים את המלאך הרע, שבסופי המילים אף' שצף' קצף', ואין לו שליטה על האדם הזה, וכיון שמגרשים את "האות" ה', היא נחסרת מברכת המזון.

עדות מפעימה מיהודי שניצל מהשואה בזכות הכוונה בברכת המזון
 יהודי שזכה להינצל מהשואה האיומה, להגיע לארץ ישראל ולהקים בית יהודי לתפארה, אמר כי זכה לכל זאת בזכות הקפדתו לברך ברכת המזון בכוונה. וכך הוא מספר: כשהייתי ילד בן שתים עשרה, הגיע לתלמוד תורה שלנו הגאון רבי מאיר שפירא מלובלין מייסד הדף היומי, ואמר לנו, ילדים יקרים, האם אתם יודעים איזו אות אינה מופיעה בברכת המזון? וענה, שהאות פ"א סופית (ף) אינה מופיעה בברכת המזון, מפני שכל מי שמברך ברכת המזון בכוונה, לא שולטים בו המלאכים הרעים, ששם מסתתרים באות ה' – אף, שצף, קצף, ומזונותיו מצויים לו בריוח ובכבוד כל ימיו. הרב אמר לנו, שכל ילד שיקבל על עצמו, לברך את ברכת המזון בכוונה, מרוויח הבטחה שהשטן לא ישלוט עליו, וגם פרנסה תהיה לו כל החיים. אז קיבלתי על עצמי לברך תמיד ברכת המזון מתוך הסידור בכוונה, ועמדתי בזה.

עברו כמה שנים והשוואה פרצה. יום אחד מצאתי את עצמי ניצב בשערי אושוויץ, במסדר הידוע מול הצורר הנאצי ימ"ש, שמסמן את ההולכים לצד ימין, לחיים, לצאת לעבודה, ואת ההולכים לצד שמאל למוות, אל המשרפות. באותה שעה זכרתי את הבטחתו של הרב, ונשאתי תפילה, "ריבונו של עולם, יש לי הבטחה, שמי שמברך ברכת המזון בכוונה, לא יהיה לשטן שליטה עליו, אני הקפדתי בזה, על כן אני מתחנן לפניך ריבונו של עולם, אנא תציל אותי". תוך כדי תפילה מראה לי הצורר ימ"ש, עם האצבע לצד ימין לחיים. לאחר מכן כל אחד היה צריך לומר בפני הקצין באיזה תחום הוא מומחה, כדי לשבץ אותו לעבודה. ואני לא היה לי מקצוע, והייתי שוב בסכנה גדולה, נשאתי תפילה נרגשת לבורא העולם, "ריבונו של עולם, תציל אותי!!" תוך כדי שאני מתפלל, האיש שעמד מאחורי בתור, לוחש לי, "תאמר לקצין שאתה טבח, ואני העוזר שלך". כך מצאתי את עצמי כטבח במטבח באושוויץ, בשעה שהאחרים נמקו ברעב, אני הייתי במטבח והיה לי תמיד אוכל. ראיתי בחוש את קיום ההבטחה (ספר החינוך מצוה ת"ל ד"ה בשבת ויום טוב) הזהיר בברכת המזון מזונותיו יהיו מצויין לו כל ימיו.

אחרי מספר חודשים הגיע קצין רשע למטבח, שלא מצאתי הן בעיניו, ועל כן חיפש דרך להתפטר ממני. יום אחד הוא נתן לי פטיש קטן, וציוה עלי שאחפור בור בגודל שני מטר תוך שעתיים. אם אצלית, אוכל לחזור למטבח, ואם לא, רע יהיה גורלי. עיני חשכו, ואל ה' נשאתי עיני, הן אני משתדל לברך ברכת המזון בכוונה, ויש את ההבטחה שמזונותיו מצויין לו כל ימיו, אנא תושיע אותי! לפתע עברו במקום חיילים וראו את עבודתי הקשה, ריחמו עלי והתחילו לזרוק עלי הרבה ירקות והלכו להם, אחר כך עברה משאית עם חיילים פולנים מורעבים, וביקשו ממני את הירקות, אמרתי להם שיחפרו איתי את הבור, ויקבלו את הירקות, וכך במשך זמן קצר, הבור היה מוכן. קראתי לקצין הנאצי והראתי לו את הבור חפור. הקצין היה המום, והחזיר אותי לעבודה במטבח. ברוך ה', מסיים היהודי, ניצלתי מהתנפת הנאצית ועליתי לארץ ישראל התחתנת וזכיתי לבנים ובנות יראי ה' ועוד לחתן אותם, וכל ימי לא היה חסר לי פרנסה ובכבוד, והכל בזכות ברכת המזון.

זוכה לכל הברכות הכתובות בתורה

מובא בזוהר הקדוש (זוהר חדש ח"ב דף מה ע"ב) גדול כח ברכת המזון שמוסיף ברכה במעשה ידיו של האדם. שעל ידי זה שערי פרנסה ושערי סיעתא דשמיא, נפתחים לאדם, וזוכה לכל הברכות הכתובות בתורה. והרבה עשירים גדולים סיפרו כי זכו בעשירות, בזכות שהקפידו לברך ברכת המזון בשמחה בקול ובנעימה מתוך הסידור.

המדרש תלפיות (הובא בספר אמונה שלימה, נקר ריש פרשת עקב) אומר, צריך לכוין בברכת המזון את פירוש המילים, ולדקדק באמירת הברכות שלא יבלעם, ויברך בשמחה ובמתינות מתוך הסידור, כי הכתב מעורר הכוונה, ואז תהיינה נשפעות עליו כל הברכות שבעולם.

סגולה לזרע של קיימא ולבנים צדיקים לברך ברכת המזון מתוך הכתב בספר עמוד אש (עמ' קסא ספר תולדות הרב מבריסק) מסופר על אשה שבאה אל המהרי"ל דיסקין זיע"א, ובכתה על כך שלא זכתה לבנים. ייעץ לה הרב שתקבל עליה לברך ברכת המזון מתוך הסידור, ואכן צייתה לדבריו, ונפקדה בזרע של קיימא.

כמו כן באו אברכים שלא זכו לזרע של קיימא, להתייעץ עם מרן הסטייפלר בעל ה"קהילות יעקב" ועם מרן הגרא"מ שך זצוק"ל והיו מציעים להם לקבל על עצמם לברך ברכת המזון מתוך הסידור, ואכן רבים ששמעו לעצתם נפקדו במהרה.

כך גם אל הרב הקדוש רבי שלמה מזויעל זצוק"ל הגיע אברך וביקש ברכה שיוכה לבנים צדיקים. ייעץ לו הצדיק, להקפיד לברך ברכת המזון בקול מתוך הסידור.

מרן הסטייפלר זצוק"ל היה אומר, שילדים הגדלים בבית שהאמא מברכת ברכת המזון בקול מתוך הסידור, יש להם הנגה ושמירה מיוחדת ברוחניות ובגשמיות.

עוד הגיע יהודי אל הרב הקדוש הישמח ישראל מאלכסנדר, להתייעץ בעניין בנו, שאינו רוצה לברך ברכת המזון, ייעץ לו הרב, תברך אתה בקול מתוך הסידור, ותראה אז שגם בנך ירצה לברך.

זוכה להחזיר בתשובה

האדרמו"ר מקוצק אומר שעל ידי ברכת המזון אחד, יכולים להתקרב מאד אל הקב"ה ולזכות ליראת שמים. ועוד שיכול לקרב רחוקים על ידי ברכת המזון, כמו שמצינו אצל אברהם אבינו שאמרו חז"ל (פסטה י): שהיו באים עוברי דרכים לביתו של אברהם אבינו, והיה מאכיל ומשקה אותם, וכאשר היו רוצים להודות לו על האוכל שנתן להם, היה אומר להם אברהם אבינו, תודו להקב"ה שהכל שלו והוא ברא את האוכל, והיו מתחילים להודות ומברכים ברכת המזון, ומכוח ברכת המזון היו מתחזקים באמונה בהקב"ה ומתניירים. קל וחומר כאשר יהודי מברך ברכת המזון, אף שיהיה רחוק מהקב"ה, יכול ברגע אחד להתקרב על ידי ברכת המזון.

הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א בספרו טובך יביעו (הובא בספר אמונה שלמה נקר, פרשת עקב) מספר, מעשה בתלמיד חכם שהיה מעיין בספריה בכתבי יד עתיקים, וכיון שידע שמלאכתו תערוך זמן רב, לקח עמו לחם מביתו, ואכל שם בספריה. לכשסיים,

ברך ברכת המזון כדרכו קצת בהרמת קול. הספרנית שמעה אותו מברך "שלא נבוש, ולא נכלם, ולא נכשל, לעולם ועד", והיות ובילדותה גדלה בבית דתי, שאלה אותו, מדוע הוסיף "ולא נכשל" מה שלא מופיע בסידורים? ענה לה, כך הוא מנהגי מבית אבי, ובטוח אני שיש לכך מקורות נאמנים, ובלי נדר אחפש את המקור, והבטיח נאמנה לכשימצא את מקור הנוסח ישלחו לה. ואכן כשהגיע לביתו, מצא נוסח זה עם התוספת "ולא נכשל" באיזה סידור, צילם עבודה, והדגיש בעיגול בעט אדום את המילים "ולא נכשל" ושלה לה. כעבור מספר שנים קיבל בביתו הזמנה לחתונה עם בקשה אישית לבוא להשתתף בחתונה, ואף שלא הכיר את המשפחה הגיע לאולם. מיד כשנכנס הגיע לקראתו הכלה, ואמרה לו, תדע לך, שאתה המחותן הראשי בחתונה שלי! לתמיהתו סיפרה לו שבאותה תקופה שעבדה בספרייה, היתה במצב קשה מבחינה רוחנית, ועמדה להתחתן עם גוי למרות התנגדות בני משפחתה, ואז בדיוק הגיע בדואר מכתבך, עם ההדגשה בעט אדום על המילים "ולא נכשל". הרגשתי שזו קריאה ישירה מן השמים אליי, שלא אכשל, הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו שולח לי מסר, אל תעשי זאת! החלטתי באותו רגע לנתק את הקשר עם אותו גוי, ומאז התחלתי להתקרב, עד שחזרתי בתשובה, והיום אני זוכה ומתחתנת עם בן תורה, והכל רק בזכותך.

רואים בחוש, כיצד על ידי ברכת המזון אחד כראוי, בת ישראל ניצלה משמד, ונבנה בית נאמן בישראל על אדני התורה.

ברכת המזון בכוונה מסירה את כל המחלות

עוד כתב בספר אמונה שלמה (שם) בשם ספר מצוות זמניות, שחייב כל אדם לברך ולהודות לאלהינו, על כל מה שברא להחיותנו, וזו המצוה הגדולה והחזקה ביותר מכל המצוות. וכמו שמובא במדרש (בתי מדרשות ח"ב מדרש אלפא ביתא ד"ה והקדוש ברוך הוא), אמר הקב"ה לעם ישראל אמרתי לכם תאכלו ותשבעו ותברכו את שמי אחר כל מאכל ומשתה, ואני אסיר מקרבכם מחלה רעה שנאמר (שמות כג, כה) "ועבדתם את ה' אלהיכם, וברך את לחמך ואת מימך, והסרתי מחלה מקרבך". וכך הצדיק רבי מנחם מנדל מרימינוב זיע"א אומר על הפסוק (שם) כי כשמברכים ברכת המזון בכוונה ומקיימים "וברך את לחמך ומימך", זו סגולה שיתקיים בו "הסרתי מחלה מקרבך". והצדיק בעל המאור ושמש אומר, כשיהודי מברך ברכת המזון בכוונה, המאכלים שאוכל נהפכים לרפואה, ומרפאים את כל מחלותיו. ובספר ערוך השולחן כתב, שצריך לברך ברכת המזון בנחת מילה במילה כמו מונה מרגליות, ובאותו חשק שיושב לאכול בעת היותו רעב והמאכל רעב לחיכו, כך ממש ישב ויברך בקול ובשמחה. ועוד מובא בספרים הקדושים כי כל הזהיר בברכת המזון, זוכה לאריכות ימים ושנים. עד כאן.

מִרְזַן הַגֵּרָא"מ שֶׁךְ זְצוּק"ל הִיָּה מִיַּעֲזֵן לְכֹל הַבָּאִים אֵלָיו לְקַבֵּל עַל עֲצָמָם לְבִרְךְ בְּרַכַּת הַמְּזוּן בְּכוּוּנָה, שֶׁזּוֹ סִגְוֵלָה נִפְלְאָה וּבְדוּקָה, לְהִינְצֵל מִכָּל מִיָּנִי צָרוֹת וְיִסּוּרִים. וְכִמוֹ שֶׁמִּסּוֹפֵר שְׁבוּמֵן מִלַּחַמַּת הַמִּפְרִץ נִגְשׂ אֶבְרַךְ אֶל מִרְזַן הַגֵּרָא"מ שֶׁךְ זְצוּק"ל, וְשָׁאֵל מֵה כְּדָאֵי לְקַבֵּל עַל עֲצָמוֹ עַל מִנַּת לְהִינְצֵל? אָמַר לוֹ, תְּקַבֵּל עַל עֲצָמְךָ לְבִרְךְ בְּרַכָּה רֵאשׁוֹנָה מִבְּרַכַּת הַמְּזוּן, מִתּוֹךְ הַסִּידוּר! (וְע"ע בְּהַגְדָּה שֶׁל פֶּסַח הֶרֶב שֶׁךְ הוֹצֵאת הֶרֶב וְוֹלָד).

וּפְעָם אַחַת הִגִּיעַ תְּלִמִיד חֶכֶם אֶל מִרְזַן הַגֵּרָא"מ שֶׁךְ זְצוּק"ל, וְרָאָהּוּ שֶׁמֶה כְּשִׁבִירֶךְ בְּרַכַּת הַמְּזוּן מִתּוֹךְ הַסִּידוּר, מִיָּלָה בְּמִיָּלָה כְּמוֹנָה מְעוֹת, כְּרַבַּע שְׂעָה, וְכִשְׁסָיִים, פָּנָיו נִהָרוּ מִשִּׂמְחָה. שָׁאֵלוֹ מְדוּעַ הֶרֶב כֵּה שִׂמְחָה? אָמַר לוֹ מִרְזַן, שֶׁמִּבְּרַכִּים בְּרַכַּת הַמְּזוּן כֹּהֲלַכְתָּה, נִיתֵן לְזִכּוֹת לְהַצְלָחָה בְּכֹל הָעִנְיָנִים, לְפָרְנֶסָה בְּרִיחָה שְׁלֵא יַחֲסֵר דְּבַר, וְלְהַפְלִיג בְּאַרְיֻכּוֹת יָמִים וְשָׁנִים וְכֹל טוֹב.

הַמְּכוּיָן וְהַזְּהִיר בְּבְרַכַּת הַמְּזוּן, יְכוּל לְזִכּוֹת לְרוּחַ הַקּוֹדֵשׁ

הַרְוֹקָח (בְּסִידוּרוֹ, בְּבְרַכַּת הַמְּזוּן עַמ' תִּשְׁד"ט) מְבִיא מֵהַמְּדַרְשׁ (אִינוּ נִמְצָא לְפָנֵינוּ) עַל הַפְּסוּקָה מֵה רַב טוֹבֶךְ אֲשֶׁר צִפְנַת לִירָאִיךְ (תְּהִלִּים לֵא, ט), שֶׁהַמְּבָרֵךְ בְּרַכַּת הַמְּזוּן בְּכוּוּנָה, זוֹכֵה לְגֵן עֵדֶן מִיּוֹחַד, עִם מֵאָה מִיָּנִי וְרָדִים בְּגֵן עֵדֶן. עַד כֵּאֵן. וְכֵן שֶׁהַמְּבָרֵךְ בְּרַכַּת הַמְּזוּן בְּכוּוּנָה, אֵזִי אֹתָן הַבְּרַכּוֹת שׁוֹמְרוֹת עֲלָיו, וּמְלוּוֹת אוֹתוֹ לְבֵית עוֹלָמוֹ, וּמְכַרְיִיזִין עֲלָיו 'זֵהוּ שְׁבִירֶךְ לְבוּרָאוֹ. גַּם הַתּוֹלְעִים בְּקַבֵּר לֹא יִנְעוּ בּוֹ, שֶׁהַמְּלֹאכִים שֶׁנִּבְרָאוּ מִבְּרַכַּת הַמְּזוּן, שׁוֹמְרִים עֲלָיו, שְׁלֵא יִנְעוּ בּוֹ שׁוֹם נֹזֵק.

בְּזוֹהַר הַקְּדוֹשׁ (זוֹהַר חֲדָשׁ ח"ב דף מ"ה ע"ב) מוֹבָא עַל יְדֵי שְׂאֵדָם מִבְּרַךְ אֶת הַקַּב"ה, הוּא זוֹכֵה לִיַּחַד וְלַחֲבֵר אֶת כָּל הָעוֹלָמוֹת וּמִמְשִׁיךְ הוּא עַל עֲצָמוֹ בְּרַכָּה מִמְעוֹן הַבְּרַכּוֹת, אֲשֶׁרֵי חֲלָקוֹ.

כְּתַב בְּסִפְרָ קַב הַיִּשְׂרָ (סוֹף פָּרָק פ"ו), מִי שֶׁמִּבְּרַךְ בְּרַכַּת הַמְּזוּן בְּכוּוּנָה, יוֹכֵה לְהַשְׁתַּתֵּף בְּשִׂמְחָה הַמִּיּוֹחַדֶּת שֶׁהַקַּב"ה יַעֲשֶׂה לְצַדִּיקִים לְעֵתִיד לְבוֹא, וְיוֹכֵה לְשִׁמּוֹעַ בְּרַכַּת הַמְּזוּן מִפִּי דוֹר הַמֶּלֶךְ ע"ה.

מוֹבָא בְּסִפְרָ קְדוֹשֶׁת יִשְׂרָאֵל (הוֹפְשִׁיין, דף ג' הַעֲרָה א') שֶׁבְּכָל בְּרַכָּה וּבְרַכָּה שְׂאֵדָם מִבְּרַךְ אֶת הַקַּב"ה, הוּא פּוֹתַח שַׁעַר לְהַשְׁפִּיעַ עֲלָיו שְׂפַע טוֹבָה וּבְרַכָּה, וּדְבָקוֹת בְּבוּרָא יִתְבָּרֵךְ שְׁמוֹ, וְהַבְּרַכּוֹת הֵן הַמִּפְתָּחוֹת שֶׁמוֹסְרִים לְנִשְׁמָה לְפִתּוּחַ שְׁעָרֵי גֵן עֵדֶן, וְאִם אָדָם זוֹכֵה לְכוּיָן אֶת פִּירוּשׁ הַמִּילּוֹת בְּבְרַכַּת הַמְּזוּן מִתּוֹךְ הַסִּידוּר, מוֹחִלִּים לוֹ עַל כָּל עוֹנְוֹתָיו וְזֶה עֵיִקֵר תִּיקוֹן הַבְּרִית. הָאֲדַמּוּ"ר מְגוֹר אֹמֵר כִּי בַּעַת שֶׁמִּבְּרַךְ בְּרַכַּת הַמְּזוּן בְּכוּוּנָה מִתְּקַן אֶת הָאֲכִילָה אִפִּילוֹ שְׁלֵא הִיתָה כְּרָאוּי.

המברך ברכת המזון בכוונה, מקרב את הגאולה

כתב בס' אור המאיר (פרשת נשא) בשם הסה"ק שראוי לכל אדם שיבחר לו איזו מצוה אחת שאותה יקיים בשלימות, ומה טוב לבחור במצות ברכת המזון בכוונה, שזו מצוה שמזלזלים בה, והיא עזובה ואין לה דורשים, וזו זכות גדולה להתחזק במצוה כזאת. ואומרים הצדיקים (האר"י אמר כן למהרה"ו בשער הגילגולים ריש הקדמה לה) כי בדורות האחרונים שלנו, על ידי הקפדה במצוות קלות, זוכים לתקן דברים גדולים מאד. **מובא** בשם המגן אברהם שאדם המברך ברכת המזון בכוונה, הרי הוא מקרב את הגאולה, מפני שעיקר אריכות הגלות היא מכיון שלא מברכים כראוי.

מי שצריך ישועה באיזה דבר יבקש אחר ברכת המזון כל מה שצריך

וכבר ידוע מה שאמר החפ"ן חיים ע"ה (על התורה דברים כו, ז כי תבא) בטעם שקבעו את תפילות "הרחמן" בסוף ברכת המזון, שכן כל תפילה שמתפללים לאחר עשיית מצוה, יש בה סגולה גדולה שתתקבל התפילה בשמים, לכן דוקא לאחר ברכת המזון שהיא ברכה מדאורייתא, יש מקום ל"הרחמן" הן התפילות והבקשות שנתקנו לאומרים שם. ולכן צריך להיזהר מאוד באמירת "הרחמן", ולא יקום ממקומו לסדר את שולחנו וכדומה ויזלזל בה.

להודות לה' בברכת המזון

הזוהר הקדוש (זוהר חדש ח"ב דף מ"ה ע"א) אומר, שחכיבה ברכת המזון לפני הקב"ה, ובעת שיהודי מברך ברכת המזון, הוא עושה שמחה בשמים ובארץ, וצריך לברך ברכת המזון בשמחה וברצון, שיהיה לבו טוב ושמח, ולהודות לבורא עולם על הזכות שיש לו לברך בשמו ולהללו בפיו.

בספר אמונה שלמה (נקר, פרשת עקב) כתב בשם חיי אדם, שצריך להזהר מאד בברכת המזון לברך מילה במילה, ולא יברך ברכת המזון במרוצה, ויתן שבה והודיה לה' יתברך שנתן לו לחם לאכול. ועוד כתוב על רבי נחמן מברסלב זיע"א שהיה נוהג לאחר אכילתו להודות לה' יתברך על כל פרט מהמאכלים שהיה אוכל, והיה אומר תודה רבה ה' שנתת לי מלפפון, תודה רבה שנתת לי עגבניה, היה טוב מאד וכו', וכך היה מודה על כל פרט ופרט ממה שאכל, וכך הרגיש הכרת הטוב, וקירבה גדולה לה' יתברך.

הראנו לדעת שגדולי הדור קוראים לנו בעת הזאת, להתחזק מאוד לברך ברכת המזון בכוונה ומתוך הסידור. נקבל על עצמנו מהיום, להקפיד לברך ברכת המזון רק מתוך הסידור, ולכוין לפחות בברכה אחת, והבא להטהר מסייעין לו מן השמים. אשרי הזהיר במצות ברכת המזון כראוי. ויזכה לישועה ולפרנסה טובה והצלחה בכל הענינים.

”וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבֵרַכְתָּ” (ה, י)
 הצדיק אוכל לשובע נפשו ללא מותרות וללא החשש מה יאכל מחר,
 והרשע להיפך

ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך. ביאר רבנו הגר"א על הפסוק (משלי יג, כה) "צדיק אוכל לשובע נפשו ובטן רשעים תחסר", הצדיק אינו אוכל אלא כדי היותו ושבועו, ולכן הוא "אוכל לשובע נפשו", אבל הרשעים האוכלים לתאותם אינם יודעים גבול, עד שקטנה בטנם מהכיל אכילתם, והרי זה כאילו חסרה להם הבטן, ובטן רשעים תחסר.

זאת ועוד, צדיק אוכל לשובע נפשו, לפי שהצדיק חי באמונתו ואינו דואג את דאגת המחר, ובוטח בקדוש ברוך הוא שימציא לו מזונותיו, על כן "אוכל הוא לשובע נפשו", בלי להרעיב עצמו ולהותיר לימים שיבואו, מדאגה פן יחסר. אך "בטן רשעים תחסר", הרשעים שאינם בוטחים בקדוש ברוך הוא, יראים כל הזמן שמא לא יוותר להם אוכל, לכן הם מקמצים וחוסכים ומותרים למחר, מבלי להנות ממה שיש להם, ובטנם חסרה תמיד.

”וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבֵרַכְתָּ” (ה, י)

איזה מענה יהיה בפיו ביום הדין על אשר לא תיקן את הפרי להעלות את הניצוץ הקדוש שבתוכו למקורה

האדמו"ר רבי שלמה מבאבוב זצ"ל סיפר שבהיותו ילד כבן שמונה, הנישה פעם אמו הרבנית ע"ה בעת ארוחת ערב סלט כרוב. והנה הוא בילדותו לא היה טעים לו אותו מאכל, ועל כל הפצרותיה של אמו לא הסכים לאכול.

כששמע אביו ה"קדושת ציון" הי"ד אודות סירובו לאכול, פתח ואמר לו, שמע בני מוסר אביך, בוא ונחשוב חשבונם של כל הפירות והירקות שבעולם, הלא פני תבל מלאו תנובה כחול הים אשר לא יספר מרוב. והנה חלק גדול ונכבד מהם כלים ונעקרים באמצע גידולם על ידי רוח סערה וזרם ומטר ושאר דברים המפסידים. וגם מן הפירות אשר נתבשלו כל צרכם וזכו שיקצרו אותם, נמכרים אלפי אלפים מהם לאומות העולם. וגם מה שכן מניע ליהודים, הרבה מהם לצערנו משוקעים בתאוות והבלי העולם הזה, ואין להם שום השגה לברך על פרי.

והנה כי כן, אם כבר זכה המאכל להנצל מכל מה שקרה לרוב פירות העולם, וכבר מונחת על שולחנו של בן ישראל השומר תורה ומצוות, איך ירהיב אדם עוז בנפשו לסלק את ידו מלברך עליו בכל נימי נפשו, הנה איזה מענה יהיה בפיו ביום הדין וביום תוכחה על אשר לא תיקן את הפרי להעלות את הניצוץ הקדוש שבתוכו למקורה!

כך משך בעבותות האהבה את בנו להציל את ניצוצות הקדושה הטמונים באוכל ושיהיה גופו בריא וחזק לעבודתו ית'.

כשמו"ר הגאון המקובל כה"ר יצחק כדורי היה מכבד במאכל היה אומר "תתקן"

ועוד אספר לך ידידי כאשר הייתי יושב עם מו"ר הגאון המקובל כה"ר יצחק כדורי יצוק"ל והיה מכבד אותנו באיזה מאכל, תמיד היה אומר "תתקן". לא היה אומר תטעם, או תתכבד וכיוצא, אלא "תתקן", כי יש ניצוצי קדושה במאכל והם ממתנינים לתיקון שלהם ע"י הברכה שלנו.

"וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מַה ה' אֱלֹהֶיךָ שֶׁאֵל מֵעַמְּךָ כִּי אִם לְיִרְאָה" (י, יב)

יראת ה' היא אוצרו

"ועתה ישראל", אומר רש"י, אע"פ שעשיתם כל זאת, דהיינו את כל התוכחות הנ"ל שהוכיח את בני ישראל אפילו שכך "עתה ישראל", עודנו רחמיו וחיבתו עליכם. ומה הקב"ה מבקש מאתנו "כי אם ליראה את ה' ללכת בדרךיו ולשמוע בקולו". עד כאן. **מצות** יראת השם היא מצוה יקרה עד מאוד, ואנו זקוקים להרבה לימוד בכדי להבינה. תחילה נבאר את הקשר בין הפסוקים כאן. הנה משה רבנו בערב בפטירתו מספר ומתאר לעם ישראל את כל ההיסטוריה הגדולה שהיתה לעם ישראל, שאבותינו ניסו את השם יתברך והם מבקשים בקשות, מן, שלו, בארה של מרים, ענני כבוד, המוליכך במדבר הגדול והנורא נחש שרף ועקרב, המוציא לך מים מצור החלמיש, שמלתך לא בלתה מעליך וכו'. ומה עם ישראל משיב על זה, "המעט כי העליתנו מארץ זבת חלב ודבש להמתינו במדבר" (במדבר טז, יג), "בשנאת ה' אותנו הוציאנו ממצרים" (דברים א, כז), כאילו ארץ מצרים היא ארץ זבת חלב ודבש, וכי מה אכלו עם ישראל במצרים, בסך הכל חציר שהוא מאכל בהמות.

כיצד יתכן שמשנה רבנו מדמה את מצות יראת ה' לדבר קל לעשייה?

הגמרא (בברכות לג:) שואלת, אטו יראה מילתא זוטרתא היא? כלומר, כיצד משה אומר לעם ישראל, מה בסך הכל השם מבקש ממכם יראת שמים. וכי יראת שמים היא בקשה קטנה? משיבה הגמרא, אין, לגבי משה מילתא זוטרתא. כלומר, אכן לגבי משה, יראת שמים היא בקשה קטנה. אולם תמהו המפרשים, הלא משה כאן דורש לכל עם ישראל, ומה לנו אם לגביו היא מלתא זוטרתא, כשהוא דורש זאת מכל עם ישראל? ופירש הגאון רבי יצחק מוולוז'ין (בהקדמתו לספרו של אביו נפש החיים), היות ומשה רבנו היה הענו מכל האדם, חשב בלבו שגם לישראל קל הדבר, כפי שלו קל ובני ישראל אינם מתקשים בזה, כי כולם גדולים וחשובים ממנו.

המגיד מדובנא (באהל יעקב כאן, עמ' קכ"ב מהדו' חדשה) כותב על פי מה ששמע מפי קדוש הגר"א, כי הזוכה להתחבר עם החכמים ולהתמיד בישיבתו עמהם, יגיע בנקל להדמות למעשיהם, ולא יקשה בידו היראה, כי ככלי המלא העובר על גדותיו, כן הצדיק משפיע על כל סביבתו יראת ה', עד כי מלתא זוטרתו היא. ומעתה מובן הדבר, שהיות ומשה היה ככלי המלא על גדותיו ומשפיע על כל עם ישראל, ממילא גם לעם ישראל היה היראת שמים קלה להשגה.

מהי יראת שמים

מהי יראת שמים? יש מסבירים דברים כפשוטם, שהאדם מפחד מן השמים שהקב"ה נקרא שמים (זוה"ק פר' האינינו רפז).

ויש מסבירים שירא שמא יפלו השמים והארץ גם יחד, כמו שכתוב (ירמיה לג, כה) "אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמת", דהיינו ללא קיום התורה יכחד העולם (שבת לג), וכיון שהוא ירא שמא יפסדו שמים וארץ, מקפיד היטב על שמירת התורה.

ובמו"ב אין מידה גדולה בכל המדות כמו מידת יראה וענוה. וזה מה שנאמר "ועתה מה ישראל מה ה' אלהיך", מפני שיראת ה' מביאה את האדם לקיום התורה, והרמז לכך הוא שיראת ה' ירא"ת בגימט' תרי"א, שזה גימטריא תורה.

יש שהסבירו שיראת שמים הושרשה בבריאה ביום שני לבריאת העולם בשעה שאמר הקב"ה 'יהי רקיע בתוך המים' (בראשית א, ו) וכפירש רש"י 'יהי רקיע – יתחזק הרקיע, שאף על פי שנבראו שמים ביום ראשון, עדיין לחים היו, וקראו בשני מגערת הקדוש ברוך הוא באומרו יהי רקיע, וזהו שכתוב (איוב מ, יא) 'עמודי שמים ירופפו' כל יום ראשון, ובשני 'יתמהו מגערתו' כאדם שמשתומם ועומד מגערת המאיים עליו. הרי שהשמים עומדים במקומם מחמת יראתם מגערתו של הקב"ה, ומאז נתייסדה מציאותה של יראת שמים.

דרגות אין סוף ביראת שמים

נתבונן באברהם אבינו ע"ה שנתנסה בעשרה נסיונות קשים מאד, ועל ניסיון העקדה שהוא הניסיון האחרון, אמר לו הקב"ה (בראשית כב, יב), "עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה". הנה רק אחר שעמד בעשרה נסיונות עצומים, ובהם כשהתכווין להקריב את בנו יחידו הנולד לו לעת זקנתו, שאין זה דבר קל, רק אז נקרא אברהם אבינו "ירא אלהים".

המצוה הראשונה בשו"ע – שויתי ה' לנגדי תמיד

האדם צריך לקיים את המצוה הראשונה בשו"ע (אוי"ה ר"ס א') שויתי ה' לנגדי תמיד. ר' ישראל מרוזין אומר שיש לנו "שני תמידים כהלכתן" א. שויתי ה' לנגדי תמיד, ב. וחטאתי נגדי תמיד. שבכל צעד וצעד ידע וירגיש שמביטים עליו מן השמים.

מצוה בכל עת ממש וקל לקיימה לשם שמים

כותב הרב בעל החינוך (בהקדמתו) שיש שש מצוות שהאדם יכול לקיימן בכל רגע ורגע: א. אהבת ה'. ב. יראת ה'. ג. אמונה בבורא וכו'. ובשעה שאדם מהרהר בהן, מקיים מצוות עשה, ממש כמו המניח תפילין ועושה צדקה וכו'. והן נוהגות ביום ובלילה. ועוד שיש בהם מעלה גדולה בהן שאף אחד אינו יודע שאתה מקיים מצוה זו, הנה לנו מצוה לשמה שאין מה להתפאר בזה בשונה מאדם הקונה אתרוג שיש לו שמחה כשבא לבית הכנסת וכל רואיו אומרים, איזה יופי, כזה ראה וקדש וכו'.

וכמו שמבארים את דברי חז"ל (ברכות לג:) הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, שרמוז בדבריהם, שכל המצוות שצריכים לקיימן, צריכים את עזרת ה', כי כדי לקיים את המצוה, נזקק אדם לאמצעים, דרך משל מצוות ציצית צריכה בגד. כדי לקיים מצוות מזוזה צריך שיהיה לו בית וכדומה. פרט ליראת שמים, שבמצוה זו אין צריך שום דבר, כי מצוה זו אפשר לקיימה בכל מקום ובכל מצב.

אין לו לקב"ה בעולמו אלא יראת שמים בלבד

מובא בילקוט שמעוני (עקב רמז תתנ"ה), אמר רבי חנינא, הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, שנאמר (י, יב) "ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה". אטו יראה מילתא זוטרתי היא? והאמר רבי חנינא אין לו לקב"ה בבית גזויו אלא אוצר של יראת שמים בלבד, שנאמר (ישעיה לג, ו) "יראת ה' היא אוצרו". אין, לגבי משה מילתא זוטרתי היא. דאמר רבי חנינא, משל לאדם שמבקשין ממנו דבר גדול ויש לו, דומה עליו בקטן. קטן ואין לו, דומה עליו כגדול. אמר רבי יוחנן משום רבי אלעזר ברבי שמעון, אין לו לקב"ה בעולמו אלא יראת שמים בלבד שנאמר (איוב כה, כה) "ויואמר לאדם הן יראת ה' היא חכמה", שכן בלשון יוגית קורין לאחת הן. אמר רבי שמעון בן לקיש מאי דכתיב (ישעיה לג, ו) "והיה אמונת עתיך חוסן ישועות חכמת ודעת" וגו', אמונת זה סדר זרעים, עתיך זה סדר מועד, חוסן זה סדר נשים, ישועות זה סדר נזיקין, חכמת זה סדר קדשים, ודעת זה סדר טהרות, ואפילו הכי, אי יראת ה' היא אוצרו, אין, ואי לא, לא. משל לאדם שאומר לשלוחו 'העלה לי כור חטים לעליה'. הלך והעלה לו. אמר לו 'ערבת לי בהן קב חומטין?' אמר לו, לאו. אמר לו מוטב שלא העליתן. דתנא דבי רבי ישמעאל, מערב אדם

קב הומטין בכור של תבואה ואינו הושש. אמר רבה בר רב הונא, כל אדם שיש בו תורה ואין בו יראת שמים, דומה לגזבר שמסרו לו מפתחות הפנימיות, וההיצונות לא מסרו לו, בהי עייל? מכריז רבי ינאי, חבל על דלית ליה דרתא ותרעא לדרתא עביד. רבי ורבי אלעזר ברבי שמעון הוו יתבי. חליף ואזיל רבי יעקב בר אחא. אמר חד לחבריה, ניקום מקמיה דגבר דחיל חטאין הוא. אמר ליה אידך, ניקום מקמיה דגבר בר אוריין הוא. תסתיים דרבי אלעזר אמר דגבר דחיל חטאין הוא, דאמר רבי יוחנן משום רבי אלעזר ברבי שמעון, אין לו לקב"ה בעולמו אלא יראת שמים בלבד, שנאמר (דברים י, יב) "ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה". דריש רבי חנינא בר פפא, אותו מלאך הממונה על ההריון לילה שמו, ונטל הטיפה ומעמידה לפני הקב"ה ואומר לפניו רבוננו של עולם טיפה זו מה תהא עליה, גבור או חלש, חכם או טיפש, עני או עשיר, אבל צדיק ורשע לא קאמר, כדרבי חנינא, דאמר רבי חנינא הכל בידי שמים וכו'.

ממשוך המדרש: היה רבי מאיר אומר, חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום, שנאמר (דברים י, יב) "ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך". רב חייא בר אויא בשבתא וביומי טבי טרח וממלי להו בבשמים ומגדי. חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום, ושאל הקב"ה מישראל שיתנו לו שני פסוקים בכל יום כל ימי חייהם. וכמה ימי חיו של אדם, שבעים שנה, שנאמר (תהלים צ, י) "ימי שנותינו בהם שבעים שנה". וכמה מנין ימים של שבעים שנה, כ"ה אלפים ות"פ. השבון ימי שנה שס"ד, טול מהם שבתות וימים טובים שאינן מן המנין, שהן ימי שמחה ותענוג, ונמצאו ימי שבתות ג' אלפים ותר"ם, ומנין ימי החגים לחשבון י"ח ימים אלף ור"ס, ונשתיירו ימי החול עשרים אלפים ותק"פ, סך הכל כ"ה אלפים ות"פ. וחשבון פסוקים של תורה חמשת אלפים ותתמ"ב, ופסוקים של נביאים ט' אלפים ורצ"ד, ופסוקים של כתובים ז' אלפים תתק"ס, סך הכל ס"ג אלפים וצ"ט, לבד מספרי החיצונים (ספרים החיצונים הנוספים על הנביאים וכתובים כגון בן סירא, ואין להם קדושת נביאים וכתובים). ורצו בני ישראל וקבלו על עצמן כדי שיוסיפו על מאה ברכות שני פסוקים בכל יום אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע. ומאן אינון ב' פסוקים, ומקבלין דין מן דין ואמריין, ונטלתני רוחא. ואומר סדר זה בשבתות ובימים טובים במנחה, ובימות החול ביוצר.

רק יראת שמים היא אוצר אצל הבורא

כתוב בישעיה (לג, ו) "יראת ה' היא אוצרו". שמעתי שאומרים בשם הנאון החסיד מוהר"א מווילנא ז"ל, שפירש בדרך צחות, הנה דרך מלך לעשות אוצר מדבר חשוב ויקר במדינתו, אבל מה שיש ומצוי הרבה אצלו, אינו נחשב אצלו לעשות ממנו אוצר אף אם בעיני ההמון אוצר חשוב הוא. כן הקב"ה שברא הכל, אין נחשב אצלו כלום

לעשות ממנו אוצר, כי הכל שלו, זולת היראה שאינה שלו, כי הכל בידי שמים הוין מיראת שמים, לכן יראת ה' היא אוצרו.

מדוע יראת שמים נמשלה לאוצר

שנינו בברכות (דף לג:) אין להקב"ה בבית גזויו אלא אוצר של יראת שמים, שנאמר (ישעיה לג, ו) "יראת ה' היא אוצרו". עד כאן. וכך גם ראינו במדרש המובא לעיל בסמוך. וצריך להבין מדוע נדמתה יראת שמים לאוצר?

ויש לבאר זאת לפי שאדם שיש לו הרבה תבואה, נחשב לעשיר גדול. אמנם אם אין לו בית אוצר בכדי לאכסן תבואה זו, הרי היא אינה שווה כלום. אותו הדבר הוא ביראת שמים, אדם שלומד תורה ועושה מצוות, אם אין לו יראת שמים, תורתו ומצוותיו אינם שווים כלל היות והכל הולך לאיבוד.

יראת ה' תוסיף היים

איתא במדרש (קה"ק ג) על הפסוק (משלי י, כז) 'יראת ה' תוסיף ימים', שרבי שמעון בן חלפתא היסב פעם בסעודת ברית, משיצא ראה את מלאך המוות שוחק, שאלו רבי שמעון מה אתה שוחק, ענהו השמן הנה בסעודה הכריזו אבי הבן שאת שארית היין מהסעודה הוא משמר לשמחת נישואיו של הרך הנימול, ואני יודע שזמנו של התינוק קצב למות בפקחות משלושים יום, ולכן אני שוחק. שאלו רבי שמעון בן חלפתא ומניין לך זאת, ענהו השמן שבידו נמצא הפנקס שבו נכתב קצבת היי הברואים וכך כתוב שם, אמר לו רבי שמעון, אם כן הגידה נא לי כמה הם ימי שנות היי, אמר לו מלאך המוות 'עלך ועל הכוותך איני יודע, כי יראת ה' תוסיף ימים', בהתגברות אחת, בשמירת עיניים אחת, נוסף לך עוד שנים והיאך אידע זמן מיתתך.

והדברים נוראים עד כמה יכול אדם להשיג על ידי יראת שמים, ואף ימי חייו עלי אדמות שנקצבו ב'פנקס' יאריכו ויתרבו, וכך אמרו חכמנו 'אמר הקב"ה עלי לשלם על עין שעצמה (במדבר רבה יד, ו).

יראת שמים של הסבא מנובהרדוק

מספרים על הסבא מנובהרדוק, שפעם היה צריך לנסוע עם אחד מתלמידיו לאיזו קהילה, בכדי לסדר שם כמה עניינים, ועבדו כל הלילה עד עמוד השחר, וכיון שהרב היה עייף ורצה לישון, לכן קרא קריאת שמע לאחר שעלה עמוד השחר והלך לישון והתפלל שחרית מאוחר, ולמחרת חזרו לעירם. לאחר 25 שנה נפגש עם אותו תלמיד, ושאל אותו, האם קרא קריאת שמע לאחר שעלה עמוד השחר, כי בליבו היה חשש שמא קרא קריאת שמע קודם עלות השחר, ואז לא יצא ידי חובת קריאת שמע.

בא וראה כל 25 שנה היה מנקר לו דבר זה בראש עד שנפגש עמו, זו יראת שמים!!!

הגנב שהחל לרעוד והודה בגניבה

מספרים על ר' זושא, שבזמנו נגנב אוצר המלך, והעלילו על היהודים שבידם המעל. בא ר' זושא אל המלך ואמר לו, אני יודע מי גנב, אם תרצה שאגלה לך מי הוא זה, תעשה מסדר ותקרא לכל שריך ועבדיך שיבואו לכאן. המלך עשה מסדר, ור' זושא עבר ואמר, "ובכן תן פחדך על כל מעשיך ואימתך על כל מה שבראת ויראוך כל המעשים" וכו'. והנה לפתע, חיל אחד החל לרעוד, והודה שהוא הגנב. רצון יראיו יעשה. ואם כך בפני עושי רצונו, עד כמה יש לנו "לרעוד" מפני בורא העולם.

המעיל של החפץ חיים ששמר את יהדות הפרופסור

סיפר רבי יוסף כהנמן זצ"ל הרב מפונבז'ו: בהיותי באמריקה, נזדמן לי להפגש עם פרופסור רחוק מיהדות, והוא גילה באזני שכמה פעמים רצה להמיר את דתו ולהשתמד, ועמד בנסיונות קשים, ורק דבר אחד היה מעכב בידו, "המעיל של החפץ חיים", וכה סיפר. בהיותו נער נסע בתחילת זמן הלימודים להתקבל לישיבת ראדין. כשבא אל ביתו של החפץ חיים, מצא בית מלא בבחורים שנאספו שם כדי להתקבל לישיבה ולטפל בסידורי האכסניה והארוחות. מפאת הדוחק, התיישב הנער בצד, חיכה זמן רב ונרדם על מזוודתו. בלילה הקיץ משנתו, והרגיש כי החפץ חיים מחזיקו בזרועותיו ברכות, ומשכיבו על מטה מוצעת, לבסוף פשט החפץ חיים את מעילו, וכיסה בו אותו, ואז נרדם שנית. מאוחר יותר התעורר, והנה החפץ חיים יושב בחדר רכון על גבי ספר לאורו של נר קטן, ללא מעילו, ולומד בלחש, כדי שלא יפריע לשנתו.

סיפר האיש, נער הייתי וגם זקנתי וגילגולים רבים עברתי בחיי, הדרדרתי מיהדותי והלכתי מדחי אל דחי, אך אותו מראה של החפץ חיים נשמר חי בקרבי, וכל אימת שאני מתחיל לחשוב על השתמדות, צפה ועולה מול עיני תמונה זו, ואני נסוג, אין ביכולתי להפרד מהאומה המכילה בקירבה אנשים טהורים וברי לב כאלה.

מה בקש דוד המלך בבקשתו "אחת שאלתי בבית ה'?"

כתוב בתהלים (כו, ד) "אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש, שבת בבית ה' כל ימי חיי, לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו".

כאן אמר דוד המלך אחת שאלתי אותה אבקש, דהיינו יש לי רק רצון אחד, כי יש השואל צורך מסויים, אך יש עוד דברים שרוצה, ודוד המלך אינו כן אחת אותה אבקש! ומה מבקש, שבת בבית ה' כל ימי חיי.

שואל מרן ראש הישיבה ר' יהודה צדקה זצוק"ל, בהכנת הפסוק הן בתחילה כתוב "שבת" בבית ה' כל ימי חיי, וישיבה היא לזמן רב. ואילו לבסוף אמר הפסוק

"ולבקר" בהיכלו, וביקור הוא לזמן קצר? ומתריץ, כל אדם שמגיע למקום חדש, הרי הוא מתפעל מכל מה שעיניו רואות. אולם כעבור זמן קצר שוב אינו מתפעל ממה שרואה, וזהו כוחו של הרגל. לפי זה נראה שביקש דוד המלך ע"ה "שבת" בבית ה', דהיינו מחד בקשתו ישיבת קבע, אך מאידך מבקש שלעולמים תהיה ישיבה זו בבחינת "ולבקר" בהיכלו, כדרך ביקור שתחושת ההתפעלות פועמת בלב האדם, כן בעת שבתו בבית השם כל ימי חייו יחוש את ההתפעלות הראשונית מפעמת בקירבו.

ובילקוט שמעוני (תהלים סוף רמז תש"ו) מובא: אחת שאלתי, אמר לו הקב"ה לדוד, בתחלה אתה אומר אחת שאלתי, ואחר כך אתה שואל כמה שאלות, שנאמר שבת בבית ה' וכו'? אמר לו, רבנו של עולם ממך למדתי, לא יהיה העבד דומה לרבנו! בתחלה אמרת (י, יב) "ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך, כי אם ליראה את ה' אלהיך" ודהיינו ה' ביקש מעם ישראל לשמור רק יראת שמים ואחר כך פתחת להם מצוות הרבה, שנאמר (שם) "ללכת בכל דרכיו", הוי דיו לעבד שיהא כרבנו.

אל תספר לי מה הקב"ה עושה לך, אלא מה אתה עושה לקב"ה

מעשה בתלמידו של בית הלוי זצ"ל, שלאחר שנות לימוד רבות עקר לעיר אחרת והחל לעסוק במסחר לפרנסת בני ביתו. בתחילה עוד הקפיד על סדרי לימוד תמידין כסדרן מתוך עמקות כפי שהורגל בשנות לימודו אצל בית הלוי, אולם ברבות השנים כשגברו עליו טרדותיו ונהפך לעשיר גדול, פסק מלימוד התורה.

והנה אירע שנודמן הבית הלוי לעירו של תלמידו. כמובן שאותו תלמיד הגיע להקביל את פני רבו האהוב. מיד שנכנס, שאלו הבית הלוי מה הנך עושה? ענהו התלמיד שהוא עוסק במסחר לצורך פרנסתו. שוב שאלו רבו, מה אתה עושה? ענהו התלמיד ביתר הרחבה על פרטי מסחרו ועל כל פועליו הגדולים.

הפסיקו הבית הלוי ואמר לו, כל מה שסיפרת לי עד עתה, אלו הם מעשיו של הקב"ה שעורך ונותן לך פרנסה, אך אנוכי שאלתיך "מה אתה עושה", מה הם מעשיך שלך, מעשים שהנך יכול לעשות ולפעול בעצמך, הם לימוד התורה ויראת השמים, שהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים (ברכות לג:).

"ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה" (י, יב)

אם נשתמש במידת היראה לרא מה' יתברך, אזי ננצל מכל היראות האחרות שיש בעולם

הגאון רבי חיים מוולאז'ין (ברוח חיים פ"ד משנה כ"ב ד"ה הילודים למות) ביאר את הפסוק, באופן זה. אדם שיש לו יראת ה', אינו ירא משום דבר אחר. אבל אם אינו ירא

מהקב"ה, אזי ירא הוא מהברואים, כמו חיות רעות וליסטים. לכן אמר משה, מה ה' שואל מעמך, כי אם ליראה, כיון שבין כך ובין כך יש לו לאדם יראה מהרבה דברים רעים, הלא טוב לו לנצל את היראה לטוב ולירא מה' יתברך, ואז ינצל מכל היראות האחרות שיש לו בעולם. וזה כבר באמת דבר קטן.

"זַעַתָּה יִשְׂרָאֵל מַה ה' אֱלֹהֶיךָ שִׂאֵל מֵעַמְּךָ כִּי אִם לִירָאָה" (י. יב)

באיזו מצוה הקב"ה יהיה כביכול "שואל מעמך"? רק במצות "כי אם ליראה"

הקשה הגאון הקדוש בעל הנודע ביהודה זי"ע בספרו צל"ח (ברכות לג:), מדוע נקט הכתוב בלשון "שואל מעמך", ולא "מבקש מעמך"? ומישב בביאור נפלא: דרשו חז"ל (ויקרא רבה, פרשה כ"ז ס" ב') שאין שום אדם בעולם שיכול להקדים טובה להקב"ה, לפי שנהפוך הוא, היות והקב"ה הקדים לעשות לו טובה, שמכוחה הוא יכול לקיים מצוות. כגון אין אדם המקיים מצות מילה, טרם נתן לו הקב"ה בן. ואין אדם העושה ציצית, אלא לאחר שהקב"ה נתן לו בגד. וכן הוא הדבר לגבי מצוות צדקה מעשרות, וברוב המצוות, האפשרות לקיימן היא רק לאחר שהקב"ה נתן לאדם דבר כלשהו, ואם כן הקב"ה הקדים לגמול לו טובה עוד בטרם זכה הוא לקיים את המצוה. וכן למדו במסכת אבות (פ"ג מ"ז) תן לו משלו, שאתה ושלך שלו, דהיינו אין כל חוב מצד הקב"ה כלפי האדם על המצוות שעשה, כי הקב"ה כבר הקדים לתת לו. אלא שהקב"ה ברוב הסדו משלם שכר לאדם כאילו האדם עשה את המצוה משלו.

שונה המצב לגבי יראת שמים, שאותה מסר הקב"ה ביד האדם מבלי שהקדים לתת לו דבר כלשהו הקשור למצוה זו, והברירה חופשית לגמרי ביד האדם אם להיות ירא שמים או לאו, ונמצא שאם האדם מקיים את מצות יראת שמים כראוי, במצוה זו הקב"ה כביכול חייב לשלם לו את שכרו, כי במצוה זו האדם הקדים כביכול להלוות לה' יתברך. וזה מה שמרמז הכתוב באומרו, מה ה' אלקיך "שואל" מעמך, כלומר, באיזו מצוה הקב"ה יהיה ה"שואל מעמך" ואתה המשאיל? אין אף מצוה שכוון, מלבד מצוה אחת: "כי אם ליראה!..."

בזכות מה נפתחו לבעל "שאגת אריה" מעיינות החכמה

ובענין הצדקה ראיתי להביא מעשה שאירע עם הגאון בעל השאגת אריה אשר נשא לאשה את בתו של אחד מעשירי המקום, ותנאי האירוסין קבעו כי השאגת אריה יאכל על שלחנו של חותנו. לאחר החתונה נתן החותן לחתנו בעל השאגת אריה, סכום של שלש מאות רובל, ואמר לו: למרות שכל מחסורך עלי, תקח לך את הרובלים הללו

למקרה שלא יהיה בידי לכלכל אותך ואת אשתך. נמל הנאון את הרובלים, הניח אותם בקופה נעולה ושב ללימודיו. באחד הלילות התדפק על דלתו של השאנת אריה הפרנס החשוב של העיר שהיה העשיר של הקהילה, וביקש לשוחח עם הרב בסוד כמוס. לאחר שנכנסו לחדר סגור, התפרץ העשיר בבכי סוער וסיפר לרב כי כל כספו ירד לטמיון, והוא שמר הענין בסוד, אבל ענין דחוף מאד יש לו, והוא כי למחר נקבעו נישואי בתו עם בנו של אחד מחשובי הקהל, והוא התחייב לשלם לחתן בעת החופה שלש מאות רובל, ועתה אין בידו אפילו פרוטה אחת. העשיר התייפה בבכי רב, וביקש לעזור לו להשיג את סך שלש מאות הרובל, אחרת לא תתקיים החופה למחר. מיד נגש הרב ופתח את קופתו הסודית בה מונחים שלש מאות הרובל שקבל מחותנו לעת צרה. בעל השאנת אריה מנה על ידו של העשיר סך מאתים ותשעים וחמשה רובל בלבד, הסכום הדרוש לו חסר חמשה רובל. לאחר שהודה העשיר עמוקות לשאנת אריה, שאל, רבנו, מכיון שהושעת אותי ועזרת לי כל כך הרבה, מה מונע ממך ליתן לי את החמשה רובל האחרונים, כי אחרת עלי ללכת להתכוזת ולספר את מצבי מאחר שחסר לי עוד חמשה רובל? אמר לו השאנת אריה בעת שנתתי לך את הרובלים השמורים לי, בא אלי יצר הרע והתחיל להכניס בי נאווה, ראה אדם גדול כמוך, כמה צדיק אתה שלקחת את כל הונך ששמרת לעת צרה, ונתת לאדם בעת צרתו, והתחיל להכניס בי נאווה, לכך אמרתי לשטן אני לא משלם לעשיר את כל הסכום רק מאתים ותשעים וחמשה רובל, והשאר ימצא במקום אחר, ואין המצוה נקראת אלא על שם גומרה, זה שישלים את הסך חמשה רובל, והמצוה שלי אינה מושלמת. ואמר השאנת אריה, מאז אותו מעשה, זכיתי להרבה שערי חכמה, שהקב"ה פתח לי והאיר עיני בתורת האמת, וחיברתי הרבה ספרים חשובים בתורה.

”זַעֲתָהּ יִשְׂרָאֵל מַה ה' אֱלֹהֶיךָ שִׂאֵל מַעֲמֶךָ כִּי אִם לְיָדָאָה” (י, יב)

רמזים נפלאים בפסוק במעלת מאה ברכות בכל יום

במסכת מנחות (דף מ:): תניא, היה רבי מאיר אומר חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום, שנאמר, ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך. ופירש רש"י, "מה" קרי ביה "מאה". והיינו, שהקב"ה שואל מעמך "מאה", דהיינו מאה ברכות, שעל ידן יתקיים המשך הפסוק "כי אם ליראה את ה' אלהיך" וכו'. וכך נפסק בשלחן ערוך (סימן מ"ו סעיף ג'): חייב אדם לברך בכל יום מאה ברכות!

וכך איתא בזוהר (ח"ג דף קע"ט ע"א) אל תקרי מה אלא מאה. והנה מספר האותיות שבפסוק שלנו, "תשעים ותשע", ואם נקרא את המילה "מה" כאשר דרש הזוהר (הנ"ל) אל תקרי "מה" אלא "מאה", אזי יהיו בפסוק מאה אותיות, ודו"ק. (תוספות במסכת מנחות שם ד"ה שואל מעמך).

כתב בעל המורים (כאן) רמז בדברני הנביא מיכה (ו, ח) הגיד לך אדם מה טוב, ומה ה' דורש "ממך". תיבת "ממך" בגימטריא, מאה. ורצונו לומר, מה ה' דורש? "ממך" דהיינו מאה ברכות בכל יום.

ובדעת זקנים מבעלי התוספות (כאן) מוסיפים, "מודים אנחנו לך", תיבת "מודים" עולה בגימטריא ק' (מאה) ורצונו לומר, מאה ברכות מברכים אנחנו כל יום לכבוד השם יתברך.

רבנו יוסף חיים זצ"ל בספרו על תהלים "חיים והשלום" הוסיף רמז נפלא במקרא קודש (תהלים פא, יא) "הרחב פיך ואמלאהו". "הרחב" את האותיות של "פה" ותברך בזה את הקב"ה. והנה האותיות "פה" במילואן כתובים כך: פ"ה ה"י, והן עולים בגימטריא: מאה. והיינו שיש לאדם להרחיב את פיו ולמלאותו במאה ברכות בכל יום, ואז יזכה שימלא הקב"ה משאלותיו לטובה, וכמו שנאמר "ואמלאהו". (להתעדן באהבתך)

מאה ברכות בסוד הספירות

כותב הרמח"ל (אדיר במרום): "ואומר לך שסוד המאה ברכות הוא סוד המאה ברכות שחייבים לנו לברך בכל יום, והוא סוד (תהלים סח, ב) ברוך אדני יום יום יעמס לנו, שאמרו (ברכות מ). בכל יום ויום תן לו מעין ברכותיו... וסוד הענין, הנה רז"ל אמרו כי אדם הראשון מן הארץ ועד הרקיע היה, וכיון שחטא הניח הקב"ה ידו עליו ומיעטו והעמידו על מאה אמה.

וסוד הענין הוא, כי באמת קומת אדם מצד עצמו הוא מאה אמה בסוד עשר ספירות [כל אחת כלולה מעשר], אלא שבהתפשטה בהתפשטות פרטי או נעשה מהלך ת"ק שנה... והנה בתחילה נברא אדם הראשון אך בסוד הפרטיות ששורשו הוא מאה אמה, והיה מתפשט והולך בסוד פרטיות עד מהלך ת"ק שנה, שהוא שיעור מן הארץ ועד לרקיע, וכיון שסרה אז העמידו דוקא מה שהיה מתפשט בפרטות גדול, העמידו על שורשו שהוא מאה אמה לבד, וזהו בסוד כ"ף היד, והוא סוד ותשת עלי כפכה, דוקא כ"ף...

נמצינו למדים שסוד הגוף בכל חלקיו אין שורשו פחות ממאה מדרגות, שהם אלה המאה אמה הנשארים... כי האדם מורכב מעשר ספירות וכל ספירה כלולה מעשר ספי' יחד הם מאה ספירות מאה אורות והנה בכל יום הקב"ה מחזיק בחינת הגוף הזה בסוד ק' אורות אלה, וכנגד זה צריך לתת לו מעין ברכותיו מאה ברכות. והנה תדע שהימים נגזרים על האדם לחיות בהם, ובכל יום צריך שיאירו כל המאה האלה, וזהו ברוך אדני יום יום יעמוס לנו, עד כאן.

מה נעשה בשבת שחסרים לנו ממאה הברכות

אמרו רז"ל (מנחות דף מג:) חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום, שנא' ועתה ישראל מה וכו' אל תקרי מה אלא מאה. ועוד אמרו רז"ל (מספר שבועות לה:): כל שלמה שנזכר בשיר השירים שלמה, קאי על ה', מלך שהשלום שלו. עוד ארז"ל כל ברכה שכרה עשרה זהובים, כדאיתא בבא קמא (דף צא:), ולפי זה שכר מאה ברכות הם אלף זהובים. וזהו שאמר שלמה המלך ע"ה בשיר השירים (ת, יב), ה"אלף" לך שלמה, וכאמור שלמה הוא השם ופירושו, אתה השם יתברך בשכר מאה ברכות של כל יום משלם אלף זהוב, ואם כן בשבת ובימים טובים שנחסר מברכות התפלה כשיעור עשרים ברכות, על ידי מה יושלמו למאה? לזה משיב הכתוב (שם) ומאתיים לנוטרים את פריו. רצונו לומר, מאתיים זהובים הנחסרים בשבת ובימים טובים בעד עשרים ברכות שחסרים, יושלמו עלי ידי ה"נוטרים את פריו" על ידי ברכות מיני פירות וריח בשמים. (מפרשים).

"וְשִׁמְתֶם אֶת דְּבַרֵי אֱלֹהִים" (יא, יח)

דברי תורה הם סם חיים, ובהם ניצלים מיצר הרע

"וְשִׁמְתֶם", נוטריקון סם תם, לפי שנמשלה תורה כסם חיים. וזהו שאמרו חז"ל (מגילה ג.) שמ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדים, כי כל האותיות יש להן בית אחיזה, ואילו השתים פורחות באויר, לרמוז על דבר זה שהתורה היא סם חיים, מעבר לגדרי הטבע.

ובמד"ש תנאים (דברים פי"א פסוק י"ח) על פסוקנו כתוב, בראתי לכם יצר הרע שאין רע ממנו, היו עסוקין בדברי תורה ואיננו שולט בכם. ואם פורשין אתם מדברי תורה, הרי הוא שולט בכם, שנאמר (בראשית ד, ז) "לפתח חטאת רובץ ואליך תשוקתו". אבל אם רוצה אתה, ממשיך הפסוק "ואתה תמשל בו".

מעשה פלא עם הגאון ר' עקיבא איגר

ודע, שהאדם לומד ועוסק ועומל בתורה הקדושה, לא די שגורם לו שלא ישלוט בו יצה"ר, אלא שגם לכל הסובבים אותו גורם שיתעלו ויעלו בקדושה ובטהרה ויצליחו להתגבר על היצה"ר שבהם. וכמו שמסופר על הגאון הגדול ר' עקיבא איגר וזה דבר המעשה, עלמה כבדה אפפה את העיר פוזנא, שמי העיר כוסו בעננים שחורים ושלג כבד ניתך ארצה. בשעה זו שלאחר חצות, לא נראתה נפש חיה ברחוב, רק בביתו של רבי עקיבא איגר הבליח אור קטן בחלון. ליד השלחן ישבו אב ובנו, האב הוא רבן של כל ישראל הגאון רבי עקיבא איגר, והבן הוא הגאון רבי שלמה איגר בעל גליון מהרש"א. הם גמעו דפי גמרא מבלי לחוש בקור ובשעות החולפות, כשהם מתעכבים מדי פעם

להבין ענין עמוק. דפיקות חזקות נשמעו לפתע מן הדלת. רבי שלמה איגר התנער מלמודו, מי יכול לבוא בשעה כזו מאוחרת ובמוזג אויר כה קשה? שמא נוי שונא ישראל זומם לעשות רע לאב ובנו? בעוד רבי שלמה איגר חוכך בדעתו אם לפתוח, גברו הדפיקות ביתר עוז. רבי עקיבא איגר זקף ראשו מן הספר ואמר, כמדומני מישהו נוקש בדלת אמר לבנו, חוששני שיהודי שרוי באיזו צרה, שהרי מי מסוגל לדפוק על הדלת כה מאוחר.

רבי שלמה ניגש אל הדלת, אך פתח אותה, ואל החדר התפרצו שתי נשים בוכות. רבנו הקדוש הושיעא נא, צעקו בקולות מזויעים. רבי עקיבא איגר נרעד כולו, מה אירע? שאל בקול רך. נרגעו שתי הנשים קמעא, הצעירה ביניהן אמרה, זאת חמותי, אם בעלי שיחיה, ואני אשתו, ובגללו אנחנו כאן, הפרייץ... קולה נחנק, היא פרצה בבכי קורע לבבות.

במטותא לספר הדברים לפי סדר, בקש רבי עקיבא איגר. כבשה הצעירה במאמץ רב את בכיה, ואחר פתחה וסיפרה, אנו גרים בכפר קטן לא הרחק מפוזנא, לפרייץ יש אחוזות רבות, ואחת מהן החכיר לבעלי בו הקים פונדק ובית הארחה, מהם אנו שואבים את פרנסתנו. הפרנסה מצומצמת אמנם, אבל שבת לאל, אנו חיים. תקופה ארוכה חיינו בטוב, אך מזה כמה שנים החל הגלגל לשוב אחורנית, הפרנסה נתמעטה והלכה, עד שכמעט ולא היה לנו כדי חיותנו, קל וחומר לא לשלם את דמי החכירה לפרייץ, והחוב הלך ותפת. כאשר ראה הפרייץ שהחוכר היהודי לא משלם את החוב, שלח כמה התראות שיודרו לשלם לו את חובו, ואם לא, רע ומר יהיה גורלו. הלך בעלי אל הפרייץ ושפך לפניו תחנונים, אינני גולן חלילה, לא אשתמט מן התשלום, אך מזלי הביש גרם לי שאיני יכול לעמוד בנטל לעת עתה. אני מבקש רק להרויח לי זמן, כדי שאוכל להשיג את הכסף. הפרייץ נעתר, אתה מקבל בזאת ארכה, התשלום נדחה לעוד שלשה חדשים, אך לא יותר אפילו יום אחד.

מצבו של החוכר לא השתפר כבי הוא זה, ובכלות הזמן, לא עלה בידו לגייס אפילו מעט מזעיר מן הסכום הגדול. פקעה סבלנותו של הפרייץ, וללא משפט תפס את החוכר היהודי והשליך אותו לבור כלא, שם משרתיו מענים אותו עינויים קשים.

היום בא הפרייץ והתרה בבעלי, כי אם עוד יומים לא יוסדר החוב, גורלו נחרץ, הוא יוציא נשמתו מתוך יסורים קשים ביותר. סיימה האשה לספר את סיפורה הנורא, ופרצה היא וחמותה בבכי מר, ובבקשה מהרב הקדוש שיושיען.

צער רב הצטער רבי עקיבא איגר באותה שעה, חפץ הוא בכל מאודו לעזור להן, כי שאלה של פיקוח נפש כאן, אך מה יעשה, אל מי יפנה בשעה כה מאוחרת. ואף

אם יתעכב למחר וינסה לעורר את לבם של עשירי פוזנא, ספק רב אם יוכל להמציא סכום גדול כזה. מרובים צרכי עם ישראל, מדי פעם הוא בא אליהם ומתרים, הפעם ימענו כנגדו ענני עירך קודמין. חשב רבי עקיבא איגר, וחיפש מוצא מן הסבך, ופתאום הבריק במוחו הגדול רעיון נאוני. קם רבי עקיבא איגר מתלמודו, התעמף בלבושו הרבני, נטל עימו את שבעים שנותיו ויצא לדרך.

להיכן הולך אבי מורי? שאל בנו רבי שלמה. נתחיל ללכת, ואחר כך נראה, ענה האב. לא שאל הבן שאלות, ופסע לצידו של אביו. השנים בוססו בשלג העמוק שנערם ברחובות פוזנא, שירכו רגליהם עד שיצאו מרחובותיה המרכזיים של העיר, הלכו בין תולדות שלג ובוץ בסמטאות הצרות שבפאתי העיר. התקרבו אל משכנות הפשע, שם סובבו אנשי העולם התחתון, שסכנה לעבור שם אפילו באור היום.

לאחר שעה ארוכה של הליכה בבוץ ובשלג, הגיעו לסמטה השוכה ומפחידה, כאן היו בתי המרוח וההימורים של העיר, שם שיחקו במשחקי מזל וכדומה. רבי עקיבא איגר עצר לרגע, אחר טיפס במדרגות של אחת המאורות החשוכות, והקיש בדלת הנעולה.

הדלת נפתחה כדי הרך צר, ראש מגודל שיער הציץ החוצה, היה זה אחד מפוחי העיר. כאשר ראה את האורח, פרצה קריאת תדהמה מפיו. הוא סגר את הדלת ואץ רץ פנימה בצהלה פרועה. חברה, נחשו מי הוא האורח החשוב שהגיע אלינו? כל הפרועים נדהמו לרגע. "הרבינר של העיר", רבי עקיבא, צחק הפוחח, כנראה גם הוא רוצה לבלות איתנו ולחליץ עצמותיו. הם, גערו בו החברים, דרך ארץ, רבי עקיבא איגר ראבין חשוב הוא, מענין מה הוא רוצה מאתנו. ראשי החבורה ניגשו אל הדלת, לקבל בכל הכבוד את פניהם של הרב ובנו.

בפנים היו יישובים סביב שולחנות, עליהם נערמו סכומי כסף גדולים ששימשו להימורים משולחי רסן. צהלות שיכורים ושאגות פראיות עליונות של הוללים גסי רוח מילאו את החלל המצחין של המסבאה המעופשת. ענני עשן התמרו, אדי האלכוהול של המשקאות החריפים התמוזגו יחד ותרמו למחנק כללי. אל מאורת צפעונים זו נכנס בצעדים שקולים גדול ענקי הרוח, הנאון הקדוש רבי עקיבא איגר. פתאום כמו נמוג העשן, אדי היין והשכר נתפוגגו וצהלות הצחוק נדמו באחת. שתי הדמויות המאירות נראו שונות כל כך, כשמש הזורחת מתוך ערימת רפש.

רצינות פתאומית כבשה את אוירת ההוללות, וסביב הרבנים הצטופפו עשרות לצים שלא הסכימו למראה מעין זה. תהיה רבה היתה על פניהם, מה רוצה הרב? שמא מבקש להטיף להם מוסר על מעשיהם הרעים? מן הסתם יעמוד ויאמר בפניהם דברי

כיבושין כאילו יום הכיפורים היום. נגשו החבריא אל רבי עקיבא איגר ודברו אליו מתוך הכנעה גמורה. כבוד גדול הוא לנו היום שהרבי הגדול טרח ובא לכבדנו בנוכחותו. מבינים אנו שאם רבי קדוש כמו כבודו בא אלינו, אות הוא שיש לו דבר מה חשוב ביותר לדבר בפנינו, יאמר נא הרבי את דברו.

פסע רבי עקיבא איגר בצעדיו המתונים אל השולחן המרכזי שעמד באמצעה של המסבאה, ונשא דברו בפני קהל השומעים הבלתי שגרתיו. במילים קצרות סיפר להם על גורלו המר של החוכר היהודי, ועל האסון הכבד שאירע לשתי הנשים העומדות בשעה זו ממש בביתו ומצפות לישועה. הוא גם הכביר במילותיו ותיאר את גודל המצוה הקדושה, "יכולים אתם לקנות את עולמכם בשעה אחת", סיים נרגשות.

דבריו הקדושים שבקעו מלבו הטהור, הצבו מסילות בלב האבן של פושעי ישראל. פתאום נבקעו החומות ומתוך הלבבות החלה נושבת רוח של טהרה. ההוללים החלו מפשפשים בצרורות כספם, ואותן מעות שנאגרו על השולחן, התגלגלו עתה לעברו של רבי עקיבא איגר. איש לא נותר אדיש, גורלו של אחי יהודי לא מוכר, נגע פתאום לכל הלבבות, והכל תרמו ותרמו. תמה מלאכת ההתרמה, אחד הנוכחים ספר את הכסף בדיקנות, וראו זה פלא, הסכום שהצטבר, היה זהה בדיוק לסכום שהחוכר חייב לפרייז, המי פדיון שבויים בדיוק נמריז.

רבי עקיבא איגר לא הסתיר את התרגשותו ושמחתו, ואפילו ההוללים כולם ראו עין בעין את יד ה', כיצד משמים נתגלגל הדבר שכל הסכום בדיוק נאסף, מבלי שנתכוונו לכך! צרור הכסף נמסר לידי הקדושות של רבי עקיבא איגר, והנוכחים ציפו לשמוע דברי תודה, והיו בטוחים שהביקור הסתיים לאחר שהוכתר בהצלחה מלאה. למרבה הפליאה, נותר האורח על עמדו, רוצה אני לומר לפניכם עוד כמה מילים. הלילה, אינני רוצה לקחת מכם אף פרוטה נוספת, אני מבקש לומר לכם דברי תוכחה! דעו לכם, כי מעשיכם הרעים הגדישו את הסאה, אתם עומדים עתה בפתחו של גהינם, אם תשובו עתה מוטב, ואם לאו, הלילה אתם כולכם אובדים וטובעים בשאול תחתית. האנשים כולם התאבנו לשמע דברי התוכחה הנוקבים והקשים ששמעו אי פעם בחייהם.

קלסתרן הטהור של רבי עקיבא איגר עטה רצינות עמוקה, מעיניו זלגו דמעות רותחות, והוא פנה אל הנוכחים ואמר בניגון מלא רגש ועדנה, רבותי, דעו לכם, כי אני רבה של העיר, מרגיש מחויבות למצבו וגורלו של כל אחד מכם, האם יודעים אתם כמה פעמים ביום אני הושב עליכם? האם תוכלו לשער זאת בנפשכם? הלא תדעו כי רב אינו מיועד רק לפסוק הלכה לשואלים, אלא הוא גם מצווה לתת את דעתו על המצב הרוחני של כל אנשי עירו. כשאני רואה את מצבכם הרוחני הירוד, הסביר רבי עקיבא איגר וקולו

נחנק בדמעות, עד כמה קרובים אתם אל עברי פי פחת, כלום יכולני לשתוק, והרי תפקידי להשיבכם למוטב. עתה שזכיתם והצלחתם נפש מישראל, וכבר אמרו חכמים כל המציל נפש אחת מישראל כאילו הציל עולם מלא, פעלה המצוה בלבכם הקשה, וסדקה בו סדק רחב, עתה ידעתי שעת כושר היא, וראוים אתם לשוב בתשובה. שובו בנים שובבים, שובו לפני שתאחרו את המועד, רבי עקיבא איגר פרץ בבכי סוער, שובו בתשובה טרם יהיה מאוחר.

אותן בכיות ודמעות של רבי עקיבא איגר לא נותרו יחידות, אליהן הצטרפו עוד דמעות רבות שניגרו מעיניהם של רבים מן ההוללים שהרהרו בתשובה באותו מעמד. זעקות שבר רבות נשמעו במסבאה. כמה מראשי השועלים הוקירו רגליהם מאותו היום והלאה מאותו מקום והחלו נראים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות.

וְלִמְדָתְם אַתֶּם אֵת פְּנִיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ" (יא, יט)

חינוך טוב הוא דוגמה האישית של ההורים וכן של המחנכים

בספר בנועם שיח (מועדים) כתב כי אין לך חינוך טוב יותר לילד מאשר כשהוא רואה את אביו מתחנך בקביעות וצועד בדרכי ההשתלמות. מאידך, אין לך חינוך שלילי יותר מאשר זה הנובע ממי שהתנהגותו נוגדת את הנשמע מפיו. את דרשת רבותינו (יבמות קיד). "...להזהיר גדולים על הקטנים" פירשו הקדמונים כך: 'להזהיר' מלשון זוהר. דהיינו ש'הגדולים' צריכים להזהיר, להאיר ולהקריץ מאישיותם 'על הקטנים'! סיפור עם עתיק יומין מספר על מוכר כובעים שעבר ביער והתנמנם מתחת לאחד העצים. כשהתעורר גילה שכל כובעיו נעלמו, מלבד כובעו שלו. על ענפי העצים שסביבו הריעו בקול גדול קופים חבושי כובעים. מוכר הכובעים נופף באגרופיו והקופים חזרו אחריו. הוא רקע ברגליו והקופים אחריו. הוא איים בזעקות והקופים ניסו לחקות את קולו. ואז מרוב זעם ותסכול את השליך לקרקע את כובעו, הקופים חזרו אחריו והשליכו לרגליו את כל הכובעים... אמר פעם מחנך גדול להורים: "ילדים מעולם לא הצטיינו בקשב להוריהם... אבל אף פעם לא הפסיקו לחקות אותם. הם מוכרחים, כי אין להם דגמי חיקוי אחרים קרובים יותר". מכאן נובל ללמוד – אומר הגרי"ש אלישיב זצ"ל – שכדי להיות מחנך טוב ולהורות את בניו ובני ביתו בדרך ה', אין צורך להרבות במילים, העיקר זה הדוגמא האישית. כשילד רואה את אביו מתנהג כראוי והולך בדרכי המוסר והמידות הטובות, אין לך חינוך טוב מזה.

מסופר כי בתלמוד תורה אחד נתנו לילדים הרכים שיציירו את אביהם. אחד צייר את אביו עושה קידוש, שני צייר את אביו יושב מול מחשב, אחד צייר את אביו

יושב על כורסא ושותה קפה, אחד צייר את אביו מתקן את הבית, ואחד צייר יושב עם סמנדר ולומד תורה. כל ילד מתרשם מאביו בצורה אחרת. עלינו לדעת איזה ציור אנו מורשים לבנינו.

הפירות מעידים על העץ, הבנים מעידים על האדם

הסיפור הבא אשר התרחש באירופה בשנים שלפני השואה יבהיר לנו דברים אלו היטב. באותן שנים התפשטה בקרב חוגים מסויימים תופעה מדאיגה מבחינה רוחנית. יהודים שומרי תורה ומצוות לא הקנו תשומת לב ראוייה לחינוך היהודי של ילדיהם. מסיבות חברתיות הם העדיפו לשלוח אותם ללמוד במסגרות נטולות חינוך יהודי. התוצאות ניכרו מיידית. הצעירים התרחקו ממסורת אבותיהם וחדלו לקיים מצוות. באחד ממקרים אלו התרחש האירוע הבא: יהודי שלא עמד בלחצי החברה, שלח את בנו ללמוד במסגרות מרוחקות מבחינה רוחנית. רבו של אותו יהודי הוכיחו על כך ותבע ממנו במפגיע להוציא משם את בנו, אך הלה לא נענה. הקפיד הרב על הסירוב ועל חוסר ההתחשבות וציווה עליו לבל יראה את פניו עד שיציית לדבריו. חשב הלה בלבו: אסע לויז'ניץ. הן הרבי הוא אוהב ישראל ולא יוכיח אותי. עשה כן, ואומנם האדמו"ר רבי ישראל מויז'ניץ (בעל "אהבת ישראל") קיבלו בסבר פנים יפות. נמצא מי שסיפר לרבי כי יהודי זה גורש מחצר רבו בגלל החינוך המרוחק מיהדות שהוא מעניק לילדיו, אך הרבי לא הגיב ולא שינה את הנהגתו כלפיו. להיפך, הוא הזמינו שיצטרף אליו לטיולו היומי. הם טיילו בשדה. הרבי הצביע על העצים וסיפר: בילדותי, בפרוס חג הפסח, יצאנו ללמוד בחצר, אך תשומת ליבנו הוסחה מן הלימודים. ראה זאת המלמד והחליט לרתק את תשומת ליבנו לנפלאות הבריאה. העצים סביבנו החלו להוציא עלים לאחר החורף המושלג, והמלמד מסביר לנו כיצד ניתן להכיר את סוג העץ לפי צורת הגזע והעלים. הנה, עלים אלו הם של עץ התפוח ועלים אלו הם של עץ השזיף. אנחנו הילדים, בקושי הבנו את דבריו, קשה היה לנו להבחין בין סוגי העלים. מתי ידענו כל עץ מהו כאשר הגיעה השעה והעץ הוציא את פירותיו! אז ידענו שעץ הגדלים עליו תפוחים – עץ תפוח הוא, ועץ שגדלים עליו שזיפים – עץ שזיף הוא. הרבי לא הוסיף כל הסבר, אולם ללבו של אותו אדם חדר מסך ברור: הפירות מעידים על העץ, והבנים מעידים על האב. אם הוא מחנך אותם בדרך כה מרוחקת מיהדות, סימן שגם הוא מרוחק! אלא שהדבר עדיין לא ניכר, כי טרם צמחו הפירות המנוכרים של עצו... אותו יהודי הבין, שאין כל אפשרות שבניו יתחנכו בהשראתו בחינוך רחוק ומנוכר, אבל ליבו שלו יחשב ללב זך ונקי. מסתבר מאוד שהפגם מתחיל בלבו פנימה. הרבי, לא הזכיר את עניין חינוך הבנים, אולם

אותו אדם שב לביתו והוציא את בניו ממסגרות לימוד אלה. הפיץ היה ש'פירותיו' יהיו פירות הראויים לאכילה, שהרי הוא עצמו נקרא על שם פירותיו.

ההסתר שבהסתר בודאי הוא לטובת האדם

היה מעשה לפני כמאה שנה, באשה אחת שהיתה דרה בעי"ת ווילאמסבורג יצ"ו, והיתה שרויה בעוני גדול ומחפיר, והי היום חלה בנה יקירה והווקקה לקחת אותו לרופא, ופשפשה אחר הפרוסות האחרונות שהיו בביתה, ובקושי גדול הצליחה להשיג תשלומי שכר הרופא, הלה בדקו ומצא את סיבת המחלה, ורשם לה 'רעצעפט' (מרשם) ובו סממני רפואה, משעמדה לפני הרוקח נתוודעה שתרופה זו דמיה יקרים ביותר, החלה האשה להתחנן ולדבר על ליבו של הרוקח, שיעניק לה את הרפואה בחינם, באמרה, אנא רחם עלי ועל בני שנפשו תלויה בתרופה זו, כי פיקוח נפש יש בדבר, ואין בידי אפילו שוה פרוטה, אך כל תחנוניה ודמעותיה לא הצליחו להבקיע את לבבו הערל, עד שבאטימות לב הציע לה, שמוכן הוא לתת לה את התרופה ובתנאי שתתחייב לנקות את בית המרקחת מדי לילה בלילה במשך שנתיים וחצי... בלית ברירה אחרת הסכימה האשה לכך, כשהמוכר עורך עמה שטר 'כתוב וחתום' על התחייבותה לעמוד לשרת בכל לילה בניקוי החנות, ובלב שותת דם חתמה ושיעבדה עצמה לעבודת פרך זו.

בדרכה לביתה שבווילאמסבורג נאלצה לעבור דרך שכונת הגוויים, ולפתע התנפל עליה 'שחור' וביקש לשדוד אותה, לעומתו זעקה האשה שיניחנה לנפשה כי אין בידה משאת מאומה, אך הלה לא שמע לזעקותיה ונטל שקה ברצותו למצוא בו כסף או תכשיטים, והנה נתקלו עיניו בבקבוק היקר – שבו היה משקה המרפא, והיה נדמה בעיניו שזהו בקבוק המכיל 'טיפה המרה' ומשקה משובח ורצה 'לטעום' הימנו, אמרה לו האשה אין זה 'משקה' אלא תרופה, והנח לי להביאה אל בני המוטל במיטתו, אך ה'שחור' לא האמין לה, פתח את הבקבוק והחל לשתות... וכשהרגיש את טעם התרופה בפיו קצף עד מאוד וירק את כל מה ששתה עליה, ובחמתו הרבה נטל את הבקבוק ונפצו על הארץ לשברי שברים.

באותה שעה חשך עולמה, לא די בכך שהתחייבה לעבוד כל לילה לשנתיים וחצי הרי גם אין בידה את התרופה שמסרה נפשה להשיגה, ובפחי נפש שבה על עקבותיה וחזרה לבית המרקחת, סיפרה לו דברים כהווייתן ובקשה ממנו את הנייר בו נכתב ה'הסכם' שביניהם, הרוקח שחשב שהיא חוזרת בה, גער בה, לא יועיל לך מאומה, אף אם נשבר הבקבוק התחייבותך במקומה עומדת, הסבירה לה האשה שברצונה להתחייב לעוד שנתיים ומחצה, העיקר שתקבל לידה בקבוק נוסף מאותו משקה 'מחיה

מתים!... אדהכי והכי, הבחין הרוקח כי צבע המשקה שנתן לה מתחילה – והוא שפוף ועומד כעת על בגדי האשה אינו דומה לצבע של התרופה הנכונה, והבין שבמקום לתת לה את התרופה הנדרשת נתן לה רעל וסם המוות, אשר אם היתה נותנת אותו לבנו הרי היה נגזר דינו מיד ל... וירץ אליה וביקש ממנה שתקרע את השטר לגזרים, ויוסיף לתת לה את התרופה בחינם אין כסף ובלבד שלא תגלה לאיש בעולם את אשר אירע עמה, ולא תתבע אותו לשלטונות...

ונתברר כי אותו 'הסתר שבתוך הסתר' ששדד ממנה הכושי את בקבוק התרופה ושברו לא היה אלא לטובתה, להציל את בנה מאותו סם המוות, ולתת בידה את ה'תרופה' הנכונה מבלי שתצטרך לשלם אפילו פרוטה אחת, ולהציל אותה מכל שנות העבדות...

וְלִמְדָתָם אֲתָם אֵת פְּנִיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּכֶם בְּבֵיתְכֶם וּבְלִבְתְּכֶם בְּדֶרֶךְ וּבְשִׂכְבְּכֶם וּבְקוּמְכֶם"
(י"ט, יא)

הגיע הזמן שנרחיב את הפתח ליותר שעות של תורה, ובמקום למהר לגמור את תפילת העמידה בחמש דקות, אפשר להרחיב אותה בעוד שתי דקות לכבוד הקב"ה

מעשה שהיה אצל מנהלי החברה הגדולה של משחת השניים "קולגייט", שעשו ישיבה דחופה למה ומדוע הרווחים ירדו בצורה משמעותית, וכמה שניסו להשיא עצה שתשפר את המצב לא היתה עצה שהניחה את הדעת.

והנה הגיע אדם זר שלא משתייך לחברה כלל, וביקש להיכנס לאסיפה ואמר שיש לו עצה מובטחת וכדאי להם לשמוע. ובתחילה המאבטחים ניסו לסלקו משם, אך לאחר הפצרות מרובות ניא אותו והכניסו אותו פנימה. אמרו לו: מה בפיך? אמר להם אני מגלה לכם עצה וזה בתנאי שהרווחים שיבואו מהעצה שלי אני מקבל חמישים אחוז, אם תשתמשו בעצה שלי! הבה ונשמע מה יש לך להציע? אמר להם האיש בסך הכל מה שאני מציע זה להגדיל את הפתח של המשחת שיניים, וכך כל פעם שהאדם יצחצח את שיניו הכמות תצא בריווח ולא בצמצום, וכך הוא יצחצח גם את כיסו וכספו הרבה יותר מהר. והאיש הזה יושב היום רגל על רגל ומרוויח מיליונים.

אבל מה זה הענין שלנו? שאם הפתח שלנו לתורה זה שעה ביום, הרווחים והאושר שלנו קטנים למדי. הגיע הזמן שנרחיב את הפתח ליותר שעות של תורה, ובמקום למהר לגמור את תפילת העמידה בחמש דקות, אפשר להרחיב אותה בעוד שתי דקות לכבוד הקב"ה, והרווחים יהיו עצומים.

ערכה של דקה

הנה זה ידוע כי מעלת הזריזות מבטאת ביטוי לערך החיים של כל רגע ורגע, כי המכיר במעלת החיים, ממילא הוא מזדרז להספיק עוד ועוד. עוד רגע של לימוד תורה, עוד רגע של תפילה, ועוד רגע של מצווה וחסד.

נתבונן בסיפור יונה הנביא אשר ביקש מהמלחים אנשי האוניה "שאוני והטילוני אל הים וישתוק הים מעליכם" (יונה פרק א פסוק יב), לכאורה מדוע מבקש הוא שאוני והטילוני, ומדוע לא קפץ אל תוך הים בעצמו ומתרץ הגאון רבי יהודה לייב הסמן זצ"ל, שכל חפצו ורצונו של יונה היה, לנצל כל דקה וכל שניה, עד שיצטרכו להרימו ולהטילו למצולות, הוא בינתיים יפשפש במעשיו ויתוודה ברגעיו האחרונים, כי חיים של עולם הבחירה יקרים הם לאין ערוך.

שעון החיים מתקתק, תכננו כיצד לנצל את הזמן של היום על מנת להשיג ממנו את המיטב. וזהו שכתב רבי שמעון פראנקפורט זצ"ל ב"ספר החיים" את המימרא – "אדם דואג על איבוד דמיו, ואינו דואג על איבוד ימיו, ימיו אינם חוזרים, ודמיו אינם עוזרים". אמנם, מלאכת ניצול הזמן אינה קלה כלל ועיקר. היצר הרע מנסה לאבד מן האדם את המתנה היקרה ביותר שבידיו – הזמן הקצוב שהועמד לרשותו. לעיתים הוא נוסך באדם תרדמה, כדי שלא יחוש בחלוף הימים, ולעיתים, להיפך, הוא מעמים עליו מרדות רבות. יש ההולך במל, ומחשבותיו נסבות על אודות השאלה: איך "להרוג" את הזמן, ויש מי שאף פעם אין לו זמן. אולם כשתבדוק תמצא, שתמיד הוא עסוק בעניינים שאינם אלא השחתת זמן. על מנת לחיות נכון, ובשביל הנשמה, יש לקבוע עיתים לתורה. הבעיה היא שלמרות הידיעה בדבר החשיבות של הדבר, רבים אומרים לעצמם: 'כשיהיה לי זמן, אקפוץ לשיעור בשכונת'. על זה בדיוק אומר לנו הלל הזקן. בפרקי אבות: 'אל תאמר לכשאפנה אשנה, שמא לא תפנה.

הסיפור הבא שלפנינו יבהיר לנו דברים אלו היטב. הסטודנטים ישבו דרוכים על מקומם, בעוד שתי דקות אמור להרצות איזה פרופסור מפורסם בכל העולם. הקורס עסק בנושא ניצול נכון של הזמן. שעת ההרצאה: 11:50 עד 11:55 הישוב פשוט מראה על הרצאה של 5 דקות בלבד! "הוא יודע לנצל את הזמן ממש טוב, אם הוא יודע להעביר את המסר שלו ב-5 דקות". השעה היא 11:50 בדיוק, הדלת נפתחה ואל אולם ההרצאות נכנס הפרופסור הקשיש כשבידיו הוא מחזיק... אקווריום, מיד אחריו נכנסו עוד שני עוזרים כשהם נושאים בידם שני שקים גדולים. הוא הניח את האקווריום על השולחן שלפניו והעוזרים הניחו את השקים על הרצפה שלידי. עיני המשתתפים התענגלו

בהפתעה מול המראה המוזר שנגלה אל מול עיניהם, הם לא הספיקו לחשוב הרבה בעוד הפרופסור בלי להוציא מילה מפיו פותח את אחד השקים ומוציא ממנו אבנים גדולות במיוחד. הוא החל להכניס את האבנים אל תוך האקווריום במשך דקה עד שהאקווריום היה מלא לחלוטין. 'האם האקווריום מלא?' שאל הפרופסור. הסטודנטים הנהנו בראשם לאות 'הן'. הוא התכופף שנית והפעם הוציא שקית גדולה מלאה בחציץ. בעודו משמיע קולות פצפוןץ, גלש החציץ בינות לאבנים עד שגם הוא מילא את האקווריום עד תומו. 'האם האקווריום עכשיו מלא?' שאל שנית הפרופסור הנכבד. הפעם ההנהונים היו חלשים יותר, 'מי יודע מה הדימיטריוס הזה ישלוף הפעם מאמתחתו' חשבו הנוכחים. הוא פתח את השק השני ומול עיני הנוכחים המשתהים שלף ממנו שק קטן מלא ב...חול. הוא רוקן את תכולת השק אל תוך האקווריום, והחול פילס לעצמו אט אט דרך בין האבנים והחציץ. עד מהרה היה האקווריום מלא לחלוטין. לשאלתו היבשה של הפרופסור: 'האם הפעם האקווריום מלא!' ענו כולם ב'כן, בוודאי', וכי מה עוד ניתן להכניס אל תוך האקווריום המלא הזהו להפתעת כולם שלף הפרופסור מן השק שלשה בקבוקי מים והחל לרוקן את תוכנם אל תוך האקווריום, לאחר שסיים את מלאכתו הודיע חגיגית כשסוף סוף חיוך עולה על פניו: 'טוב, הפעם האקווריום באמת מלא'. 'צעירים יקרים' פנה הפרופסור לציבור השומעים ואמר 'אם הייתי משנה את הסדר של הדברים, למשל, שם את החול לפני החציץ או את החציץ לפני האבנים הגדולות, האם הייתי יכול להכניס את כל תכולת השקים פנימה?'. הסטודנטים הרהרו שניה וענו: 'וודאי שלא'. 'המסר שלי הוא שאתם יכולים להספיק הרבה מאד דברים בחיים, גם משפחה, גם קריירה, גם לטייל מדי פעם, וגם להתנדב בארגוני חסד. אבל בכדי להצליח לעשות הכל, צריך לדעת לסדר את סדר העדיפויות בצורה הנכונה. אם העיקר אצלנו הם טיולים ובילויים – לא נצליח בעבודה, אם נמקם את העבודה לפני המשפחה – לא נצליח להקים משפחה, וכן הלאה'. 'בשביל הדברים החשובים ביותר נקבע לעצמנו זמן, ואת הקביעות הזאת לא נדחה בשום פנים ואופן, ולאחר מכן נקבע זמן לדבר השני בחשיבותו וגם ממנו לא נזוז, וכן הלאה. כך נצליח בכל המשימות שהצבנו לפנינו'. פרופסור קונסטנטוס קד קידה קלה ויצא מן האולם. השעה הייתה 11:55 בדיוק.

ובעקבות הפרופסור המכובד נשאל את עצמנו מה אנחנו מכניסים למוח שלנו?! המוח הוא צעיר רענן, קרקע פוריה להכניס בה תורה, חכמה, מוסר וערכים. אם בעודנו צעירים נמלא את המוח בהבלים, (ובאלה לצערנו לא חסר, עולם התקשורת והבידור מציעים אותם בשפע), לא יישאר מקום לדברים החשובים באמת, וכשנערבב את השמויות עם המים – מי החכמה, מה שישאר זה בויץ עכור, מלוכלך, וחוסר בהירות, וכשנתבגר ונרצה לנקות את שאריות הרפש שהכנסנו בלא משים, נמצא שהדבר לא פשוט. אז מה

אנתנו בוחרים להכניס שם?!

כמובן, לא צריך להיות סטודנט למנהל עסקים כדי לדעת שכל אחד חייב למקד את עצמו על מנת שיגיע להישגים בחיים. הלימודים, המחויבויות כלפי המשפחה, וכמובן צריך גם קצת 'להשתחרר' כדי שיהיה כוח להמשיך הלאה. אבל לפעמים בלהט החיים שוכחים את הנשמה שיש לה צרכים רוחניים משלה. וכדי שאדם יהיה עם סיפוק עצמי אמיתי הוא זקוק למזון רוחני.

ביאור ההפטרה

הפטרת עקב הקשר בין ההפטרה לפרשה

הפטרה זו היא השניה משבעה שבתות של נחמה שמפטירין החל משבת שאחרי תשעה באב.

תוכן ההפטרה

ציון חושבת שבגלל אורך הגלות, ה' שכח ועזב אותה, אבל ה' אומר לה שלא שכחה ותמיד היא לנגד עיניו להטיב לה, ובסופו של דבר יגאלנה גאולת עולם.

בניה ישובו לתוכה ויבנו את הערים החרוכות ועם ישראל יהא מרובה, עד שהמקום יהא צפוף ודחוק, שכל אחד יאמר לשני, התרחק קצת שגם אני אוכל לשבת.

מלכי אומות העולם יגדלו את בני ישראל, השָׁרוֹת יניקו את בני ישראל, ואומות העולם יכנעו ויושפלו לפני בני ישראל.

הגוים שחשבו שאין תקומה לעם ישראל, יתן ה' את בשרם מאכל לחיות השדה ולעוף השמים.

ואז כולם יכירו שישראל הם עם ה', ולא גירש אותם לצמיתות, כאשר שקבלה גט בריתות מבעלה, אלא היא דומה לאשה שבעלה כעס עליה ועתיד להחזירה. בן ישראל גורשו בפשעיהם, וכשישובו בתשובה יוושעו מיד.

ולכן ה' מתרעם מדוע אינכם שבים בתשובה וכי מטילים אתם ח"ו ספק ביכולתו יתברך? והלא במאמרו יתברך קרע את הים לפני בני ישראל, וביכולתו לשים נהרות למדבר.

הנביא ישעיה אומר שקיבל מאת ה' לשון צהה, ללכת ולהוכיח את ישראל, והוא מעיד על עצמו שכל יום ה' פותח את אזניו להבין את הנבואה, והוא לא חשש ממכות ולא

מכלימות שיכוהו או יכלימוהו, אלא בטח בה', לא פחד מהם והוכיחם בלשון קשה כי ה' אתו, וכל אלו שאינם חפצים לשמוע בקול ה', הם יאבדו, והעבירה שעשו היא תיסר אותם, וימותו בעצבון וביגון. אך הסובל את השכבת הצרות והגלות והולך בדרך ה', הרי בטח בה' והוא יצילו.

כמו כן אומר הנביא לישראל שיסתכלו מהיכן באו, מאברהם ושרה שה' בירך אותם ונידלם, וכך יעשה לבניהם שה' ינחם אותם, ויהפוך את ציון וערי ישראל החרבות לגן עדן, ששון ושמחה ימצא בהן, תודה וקול זמרה.

ישעיה פרק מ"ט פסוק י"ד – פרק נ"א פסוק ג'.

יד כיון שארץ זמן הגלות וישראל לא שבו לציון [ותאמר ציון לעצמה, סבורה אני, כי [א] עֲזַבְנִי

עיונים והארות

עזיבה ושכיחה, והשיבו הקב"ה על מאיסה וגעילה ולא השיבו על עזיבה ושכיחה, התחילה תובעת שתיים, ותאמר ציון עזבני ה' וה' שכחני. דבר אחר ותאמר ציון עזבני ה' ושכחני אינו אומר כן, אלא עזבני ה' וה' שכחני, מהו ה' וה'? אמרה לו אפילו שתי מדות של רחמים שכתוב בך ה' ה' א"ל רחום וחנון עזבו אותי ושכחו אותי. דבר אחר עשה אותי הפקר לכל האומות, לקט שכחה ופאה, כמו שנאמר ובקצרכם את קציר ארצכם וגו' לעני ולגר תעזוב אותם. דבר אחר עזבני ה' – טען אותי כמה פורעניות, כמו שכתוב עזוב תעזוב עמו...

...אמר לו הקב"ה תורעמנין בני תורעמנין, אדם הראשון עסוק אני עמו לעשות לו עזר, שנאמר אעשה לו עזר כנגדו, והוא מתרעם עלי, האשה אשר נתתה עמדי היא ותנה לי... אף ציון כך היא עושה לי, אני עסוק להעביר את המלכיות מן העולם, ולא כבר העברתי בבל מדי ויון, ועומד אני להעביר מלכות הרביעית, והיא מתרעמת לפני ואומרת עזבני ושכחני. (ילק"ש)

דבר אחר ותאמר ציון עזבני ה' וה' שכחני, היינו

[א] ותאמר ציון עזבני ה' – מה כתיב למעלה מן הענין, פרשת מלך המשיח, בה אמר ה' בעת רצון עניתיך וגו', לאמר לאסורים צאו וגו' לא ירעבו ולא יצמאו וגו'... כי נחם ה' עמו וענייו ירחם, ואחר כך ותאמר ציון עזבני ה', לא היה צריך לומר אלא ותאמר ציון ואחר כך פרשת מלך המשיח, אלא כיון שראתה ציון שגליות מתכנסים וכל ישראל והשמים והארץ שמחים, והיא אינה נזכרת, התחילה אומרת ותאמר ציון עזבני ה' וה' שכחני, אמר ליה יש כלה בלא חופה, שאי סביב עיניך וראי וגו' (פסיקתא רבתי).

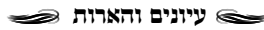
ארבעה דברים שאל ירמיה את הקב"ה בשעה שפירש הימנו, על שתיים השיבו ועל שתיים לא השיבו, ואלו הם מאיסה וגעילה, עזיבה ושכיחה... אמר לו לך לרבה ולרבו של רבה משה רבן של כל הנביאים, כך אמרתי לו בסוף כל התוכחות, ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים. הרי על שתיים השיבו ועל שתיים לא השיבו, כיון שראתה ציון שד' דברים שאל ירמיה מאת הקב"ה מאיסה וגעילה

יְהוָה וגם נדמה לִי כְאִילוֹ (רש"י ורד"ק) **וְאֶדְנִי שְׂכַחְנִי:** טו והשי"ת אומר לה, ח"ו שכך הוא: וכי

הַתְּשַׁכַּח אִשָּׁה עוֹלָהּ עולל שלה, ולד רך שלה, וכי תקשה לבה **מֵרַחֵם** ולא תרחם על

בֶּן-בְּטָנָהּ, ואפילו אם יתכן באיזו פעם ש**גַּם-אֵלֶּה תְּשַׁכַּחְנָה** ויעזבו בניהם, בכל זאת

וְאֶנְכִי לֹא [ב] **אֲשַׁכַּחְךָ:** (רש"י): טז **יְהֵן עַל-כַּפַּיִם** [ג] **חֲקַתֶּיךָ:** רשמתי והקקתי

האדון המרחם על עבדו ומשיב, "התשכח אשה
עולה" — דהיינו בנה הגדול כמו עולל (ילד רך),
או אפשר שתשכח מלרחם בן בטנה שהוא הילד
הקטן היונק ודבוק תמיד בבטנה — ואם גם אלה
אפשר שתשכחנה איזה פעם, אנכי מעולם לא
אשכחך (נשמת חיים לרבי חיים משאש זצ"ל).

[ב] ואנכי לא אשכחך, הן על כפיים וכי — רבי
סימון בשם רבי יוחנן, אמר הקב"ה לא אתם ולא
נביאיכם שאלתם כראוי, אלא אם בקשתם
לשאל הן על כפיים חקותיך, כשם שאי אפשר לו
לאדם לשכוח כפות ידיו, כך גם אלה תשכחנה
ואנכי לא אשכחך. דבר אחר ואנכי לא אשכחך,
דכתיב אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני
(פסיקתא).

ובתרגום יונתן פ"י בענין אחר וז"ל: האפשר
דתתנשי אתתא ברה מלרחמא על בר מעהא
מתיבא כנשתא דישראל ואמרת אם לית
קדמוהי אתנשאה דלמא לא מתנשי לי ית
דעבדיית עגל דרהב אמר לה נביא אף אלון
אתנשין מתיבא ואמרה ליה אם אית קדמוהי
אתנשאה דלמא מתנשי לי ית דאמרית בסני
נעבר ונקבל מיתבי ואמר לה מימרי לא
ירחקינך.

[ג] יש מי שפירש י'הן על כפיים' על מצוות הצדקה
הנעשית בכפיים, 'חקתיך', דבגלות הצדקה היא
כמו קרבנות ומקרכת הנאולה, ועל זה 'חקתיך',
כי גדלה מעשה הצדקה מאד מאד, ומה גם
בגלות החיל הזה היא העולה למעלה, עכ"ל.

עזובה היינו שכוחה, א"ר אלעזר אמרה כנסת
ישראל לפני הקב"ה, רבונו של עולם אדם נושא
אשה על אשתו וזכר מעשה ראשונה, ואתה
עזבתני, אמר לה הקב"ה בתי, י"ב מזלות בראתי
ברקיע כנגד י"ב שבטים, ועל כל מזל ומזל
בראתי לו שלשים חיל, ועל כל חיל וחיל בראתי
לו שלשים ריהטון, ועל כל ריהטון בראתי לו
שלשים לגיון, ועל כל לגיון בראתי לו שלשים
נסתרא, ועל כל נסתרא בראתי לו שלשים
קירטון, ועל כל קירטון בראתי לו שס"ה כוכבים
כמנין ימות החמה, וכולם לא בראתי אלא
בשבילך, ואת אומרת שכחתני ועזבתני.
התשכח אשה עולה, כלום אשכח עולות ופטרי
רחמים שהקרכת לפני. אמרה לפניו רבונו של
עולם, הואיל ואין שכחה לפני כסא כבודך, שמא
לא תשכח לי מעשה העגל, אמר לה גם אלה
תשכחנה, אמרה לפניו, רבונו של עולם, הואיל
ויש שכחה לפני כסא כבודך שמא תשכח לי
מעשה הר סיני, אמר לה ואנכי לא אשכחך
(ברכות ל"ד).

ותאמר ציון וכי' — כלומר במה שהסתיר פניו
ממני, הרי כאילו עזבני ואמר שם הוי"ה ברוך
הוא — מה שְׁהוּהוּ והתקין אותי כְּאֵב המהוה
ומתקן את בנו, עזבני דהיינו, עוב הוייתו וְתִקְוִי
מה שקראני בני, ו"אֶדְנִי שְׂכַחְנִי" — כלומר ואף
אם לא הייתי חשובה בעיניו אלא כעבד, שלכך
נקט כאן שם אדנות (אֶדְנִי) שהוא אדון הכל, עם
כל זה שכחני שאני עבדו ואינו מרחם עלי כדרך

אותך על ידי הגלויה לזוכך תמיד [ד"א על כפים - מעל ענני כבוד] (רשי) **חומתיך** (ההרסות (ד"ק) הם

נגדי תמיד כדי לבנותן שוב (מ"ד): **יו מחרו בניך** כאשר ימהרו בניך לשוב בתשובה, אז אותם

הפושעים שהם **מחרסיד ומחרביך**: שהרסו והחריבו וגרמו לחורבן ולגלות **ממך יצאו**

שִׁיכְלוּ, שלא יהיה בך עד רשע ופושע (ד"ק): (יח) אומר השי"ת לציון: **שאי-סביב עיניך** [ד]

עינים והארות

ואומר הקב"ה יעברו כל אומה ואומה היא ופסל שלה על הגשר של גיהנם ואז יעברו כולם וכיון שמגיעין על תוכה יהיה הגשר לפניהם כמו חוט ונפלין לתוך הגיהנם האלילים ועובדיהם וכיון שמגיעין לתוך הגיהנם הם ופסיליהם ורואין ישראל את כל העכו"ם ופסיליהם בתוך הגיהנם מיד מתייראין ישראל, ואומרים לפני הקב"ה רבונו של עולם שמא כשם שעשית עם אלו כך תעשה עמנו, ואומר להם הקב"ה מי אתם ואומרים לפניו אנחנו עמך ונחלתך ישראל, ואומר להם הקב"ה מי מעיד עליכם, ואומרים ישראל להקדוש ברוך הוא אבינו אברהם יעיד עלינו וכיו באותה שעה מביא הקב"ה את התורה ומניחה בחיקו ומבטיק זיוון של ישראל מסוף העולם ועד סופו ואומר לו גבראל לפני הקב"ה, רבש"ע אם הוא רצונך יבואו כל העכו"ם ויראו בטובתן של ישראל, ואומר לו הקב"ה גבראל לא יבואו לראות כי כן אמר ישעיה הנביא (ישעיה כו) ה' רמה ירך כל יחזיון, ואמר גבראל לפניו רבונו של עולם לא כמו שאמר ישעיהו, אלא יבואו ויראו ויבושו שנאמר (שם) יחזו ויבושו קנאת עם אף איש צריך תאכלם, ואף כנסת ישראל אמרה לפני הקב"ה רבונו של עולם יבואו ויראו ויבושו שנאמר (מיכה ז) ותרא אויבתי ותכסה בושה. באותה שעה פותחת גיהנם את פיה ויוצאין כל העובדי כוכבים ומזלות ממנה ורואין בטובתן של ישראל ונפלין על פניהם ואומרים כמה נאה אדון וכמה נאה

ויתיישב היטב לפי מה שכתבו גורי האר"י החי זצ"ל דעבירה אינה מכבה צדקה, ועל זה אמר 'הן על כפים' על אשר אתה עושה צדקה בכפים, 'חקתיך' בסוד וצדקתו עומדת לעד. [ותיבות 'הן על כפים' גימטריא כפרה, לרמוז שהצדקה מכפרת, ואמרו רז"ל (דברים רבה פרשה ה' אות ג) שמכפרת אף על המזיד. והו' 'עשה צדקה וגו' נבחר לה' מזבח' (משלי כא, ג), שהקרבנות אינם אלא על השוגג.] (נחל שורק אות ב.).

[ד] בשעה שיאמר הקב"ה לציון קומי אורי כי בא אורך יאמר לפניו רבונו של עולם עמוד אתה בראש ואני עומד אחריו ואומר לה הקב"ה יפה אמרת שנאמר (תהלים יב) עתה אקום יאמר ה' ובמה היא שמחה בקיבוץ בניה לתוכה בשמחה שנאמר (ישעיה מט) "שאי סביב עיניך וראי כלם נקבצו באו לך חי אני נאם ה', כי כלם כעדי תלבשי ותקשרים ככלה" באותה שעה מביא הקב"ה את אליהו ובן דוד צדקנו וצלוחת של שמן המשחה ומקלו של אהרן בידיהם ונקבצין כל ישראל בפניהם והשכינה לפניהם והנביאים מאחריהם והתורה מימנים ומלאכי השרת משמאלם ומוליכין אותם אל עמק יהושפט ונקבצים כל העמים שם שנאמר (יואל ד, ב) וקבצתי את כל הגוים והורדתיים אל עמק יהושפט ונשפטי עמם שם על עמי ונחלתי ישראל אשר פזרו בנזים ואת ארצי חלקו ואל עמי ידו גורל... באותה שעה מביא הקב"ה את אליליהם של עכו"ם ונותן בהם רוח ונשמה

וְרֵאִי אִיךְ כֵּלִים כָּל בְּנֵיךְ נִקְבְּצוּ בְּאוֹ-לֶךְ מִכָּל ד', רווחת העולם לציון חֵי-אֲנִי נשבע
אני (רד"ק) נֶאֱמַר-יְהוָה כִּי כֵלִים תתפארי בכל בְּנֵיךְ כְּעַדִּי [תכשיט יפה (מ"ז)] תִּלְבְּשִׁי
כמלבוש יפה (מ"ד) [משובץ ביהלומים] וְתִקְשְׁרִים וְתִקְשְׁרִי אוֹתָם עֲלֶיךָ בְּקֶשֶׁר אֲמִיץ כִּפְלָה השומרת
תכשיטה שנתן לה החתן לטם קידושין (מלבי"ם): יט כִּי מַעֲתָה לֹא תִדְאָגִי עַל חֶרְבַּתֶּיךָ וְשִׁמְמַתֶּיךָ
ההרים החרבות והשוממות וְאַרְצֵךְ הֶרְסִיתִיךָ ועל ארצך ההרוסה כִּי יִהְיוּ כֹלָם עֲתָה מְיוֹשְׁבוֹת
ומאוכלסות, עד שיהיה תִּצְרִי צַר לְךָ מְיוֹשֵׁב לִשְׁבֹּת בְּהֵן מַחֲמַת הַצִּפּוֹת וְרַחֲקוּ בְּקֶצֶה הָאָרֶץ
מִבְּלָעֶיךָ הַמִּשְׁחִיתִים אוֹתְךָ, והיינו שלא יבא בגבולך משחית (רד"ק): כַּעֲזוֹד יֵאֱמְרוּ וְתִשְׁמְעֵי (מ"ד)
בְּאַזְנוֹיְךָ מִזֶּה שִׁיאֱמְרוּ בְּנֵי שִׁפְלֵיךָ הַבְּנִים שְׂחִית שְׂכֹלָה מִזֶּה צַר-לִי הַמָּקוֹם מְרֹבֵב
העם גְּשָׁה-לִּי גֵשָׁה הַלְּאָה בַּעֲבוּרִי וְאַשְׁבָּה שְׂאוּכֵל לִשְׁבֹּת גַּם אֲנִי (רש"י, רד"ק): כֹּא וְאַמְרַת
בְּלִבְבְּךָ מִי יֵלֶד-לִי אֶת-אֱלֹהִים מֵהֵיכַן בָּאוּ עִם רַב כֹּזֵה, הָרִי יָמִים רַבִּים וְאַנִּי
שְׂכֹלָה [בלוי בנים] וְגַלְמוּדָה וְיַחֲיִידָה [בלוי אֲנָשִׁים] [וְיִ"א מִבְּעַל (מלבי"ם)] גְּלָהּ | וְסוֹרָה בְּנֵי
גָלוּ וְסָרוּ מִמֶּנִּי וְאַלֹהִים מִי גָדֵל הֵן אֲנִי נִשְׁאַרְתִּי לְבָדִי אֱלֹהִים הַבָּאִים מֵאִיפָה
הֵם (מ"ד): כַּבֶּה-אֶמֶר אֲדַנִּי יְהוָה הֵנָּה אֲשָׂא אֲרִים אֶל-גּוֹיִם יָדַי לִרְמוֹ
לָהֶם שִׁיבִיאוּ אֶת בְּנֵי מִהַגְּלָהּ וְאַל-עַמִּים [אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמְעוּ מִיָּד (מלבי"ם)] אֲרִים נֶפְסִי דָגֵל לִרְמוֹ

עיונים והארות

מהעבירות שנהפכו לזכויות, כלם נקבצו באו
לך, חי אני נאם ה'— כי הוא מקבץ נדחי עמו
ישראל, כי כלם— בין המ"ע שאתה מקיים ובין
העבירות שנהפכו לזכויות, כעדי תלבשי—
הלוקא דרבנן, ותקשרים— לניצוצי הקדושה
ליחדם יחוד גמור, ככלה— העליונה, שכינת
עווינו המלקטת ומבררת ניצוצי הקדושה. (נחל
שורק אות ג).

אומה זו שהקדוש ברוך הוא אוהב אותם ביותר
שנאמר (תהלים קמד) אשרי העם שככה לו
אשרי העם שה' אלהיו (תנא רבי אליהו זוטא –
פרק כא).
שאי סביב עיניך וראי כלם— כל ניצוצות
הקדושה וכל המלאכים הנעשים מהמצות,
נקבצו— ניצוצות הקדושה מהקליפות יצאו
קבוצים, והסניגורים בין ממצות עשה ובין

לָהֶם שִׁבִּיאוּ בְּנֵי מְדַגְלוּהָ (רש"י), וַיִּזְמַן נֶס מְלַחֲמַת גּוֹג וּמִגּוּג שֶׁשֶׁם יַפְלוּ בְּנוֹפְלִים, וְאָז **וַהֲבִיאוּ בְּנֵיךָ**
בְּחֵצֶן בַּכְּסָא שְׁנוּשָׂאִים בּו הַשְּׂרִים [בַּמְטוֹסִים מְשׁוּכְלִים] **וּבְנֵתֶיךָ** שִׁמְפַחְדוֹת לְשִׁבְתָּ בַכְּסָא הַנּוֹ
עַל-כִּתְּךָ הַנְּשָׂאָנָה יִשְׂאוּ אוֹתָם בַּכִּתְּךָ בַּכְּבוֹד גְּדוֹל וּבַעֲדֵינֹת לְאַרְצָם (מַלְבִּי"ם): כֵּן **וְהָיוּ**
מְלָכִים [ה] **אֲמִנֶיךָ** יִהְיוּ עֲסוּקִים בְּגְדוֹל בְּנִיךְ (מ"צ) [יַעֲשׂוּ בִּבְנֵי סִינַי] **וְשָׂרֹתֵיהֶם** וְהַשְּׂרֹת
שֶׁלָּהֶם **מִיִּנְקַתֶיךָ** יִנְקוּ אֶת בְּנִיךְ [וַיִּזְמַן שֶׁהֵם יִגְנוּ בַעֲדֶךָ מִכָּל פֶּגַע] (מַלְבִּי"ם) עַד שֶׁלְּבַסּוֹף **אֲפִים אֶרֶץ**
יִכְרְעוּ וַיַּפְלוּ לְאַרְץ וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לָךְ וַעֲפַר רַגְלֶיךָ יִלְחֲכוּ יִכְנְעוּ לָךְ כְּאִילוּ מַלְחָכִים עַפְר רַגְלֶיךָ
וַיִּדְעֵתְ אִז תִּדְעֵי **כִּי-אֲנִי יְהוָה** וְהִיכֹלֶת בְּיָדִי **אֲשֶׁר לֹא-יִבְשׂוּ** מַעַתָּה **קוֹנֵי יִשְׂרָאֵל**
הַבּוֹטְחִים בִּי (רד"ק): כִּד הַקְּב"ה [ח] אֹמֵר: **יִיָּקַח מִגְּבוּר** כַּסְבּוּרִים אֲתָם, שְׂאֵי אִפְשֵׁר לְקַחַת מַעֲשׂוֹ הַגִּיבּוֹר
אֶת הַמְּלָקוֹחַ [ט] הַשְּׂבִי שֶׁלְקָח מֵיעֶקֶב אֲבִינוּ, וּכְפַל וְאָמַר **וְאִם וְכִי שְׂבִי צִדִּיק יִמְלֹט**
[בַּתְּמִיחַ], וְכִי סְבוּרִים אֲתָם שְׂאֵי לְמַלֵּט מִמֶּנּוּ הַשְּׂבִי שֶׁל יַעֲקֹב הַצִּדִּיק, לֹא כֵךְ הוּא: **כִּה־כִּי-כֹה | אָמַר**
יְהוָה גַּם-שְׂבִי שְׂבִי שְׂבִיד [י] הַגְּבוּר יִקָּח מִמֶּנּוּ, כִּי אֲנִי גְבוּר מִהֶם וּמְלָקוֹחַ וְגַם שֶׁלְקָחוּ
עָרִיץ בַּעֲרִיצוֹת בְּלִי צַדִּיק **יִמְלֹט** וַיֵּצֵא מִיַּד הָעָרִיץ (רד"ק בְּשֵׁם אֲבִיו) **וְאֶת-יְרִיבֶךָ** אֵלּוּ שֶׁדַּבְּרוּ אֶתְךָ
וְהִצְרוּ לָךְ (ע"פ מ"ד) **אָנֹכִי אָרִיב** עִמָּהֶם **וְאֶת-בְּנֵיךָ אָנֹכִי אוֹשִׁיעַ:**
כִּי וְהֵאֲכִלְתִּי אֶת-מוֹנֵיךָ אֵלֶּה שֶׁקִּינְטְרוּ אוֹתְךָ [הַבְּבַלְיִים], אֲתָן **אֶת-בְּשָׂרָם** לַחַיִּית הַשָּׂדֶה
(רש"י) **וְכַעֲסִים** וְכִיּוֹן עֲנָבִים אוֹ כִיּוֹן פִּירוֹת, יִשְׁתַּנוּ הָעוֹפּוֹת מִדָּמָם (רד"ק) וַיִּשְׁכְּרוּן וַיְהִיוּ שִׁיכּוּרִים מִזֶּה

עיונים והארות

הכי ע"ש.
 [ח] ובתרגום יונתן כתב וז"ל: ארי כדנן אמר יי
 אף עדאה דעדא מניך עשו גברא יתנסב מנה
 ושבאי דשבא מניך ישמעאל גיתנא דאמיר עלה
 ערוד באנשא ישתיויב וית פורענותיך אנא
 אתפרע וית בנך אנא אפרוק.

[ה] הגחיד"א בקונטרס התפילות כתב שלמציאת
 תזיכיון לשם מפריש היוצא מפסוק זה ע"ש.
 [ו] והרד"ק פירש שאומות העולם כביכול
 אומרים היוקח וכו' והקב"ה משבת כי כה אמר
 ה' וכו'. ע"ש.
 [ז] מלקוח - במ"ד פירש שבי בהמה נקרא
 מלקוח, אמנם במלבי"ם בפס' כ"ה לא משמע

וַיִּדְעוּ כָּל-בְּשָׂר כִּי אֲנִי יְהוָה מוֹשִׁיעַךְ וְגִבְאֲלֶךָ אֲבִיר (רש"י) הוא חוזקו

ותוקפו (מ"ד) של יַעֲקֹב: א מוכיח את ישראל שיעשו תשובה, כֹּה | אָמַר [ט] יְהוָה אמנם הרחקתי

את כנסת ישראל (ע"פ מ"ד), אבל אֵי זֶה סֵפֶר כְּרִיתוֹת אִמְכֶם [י] קבלה ממני אֲשֶׁר

שִׁלַּחְתִּיהָ בּוֹ אֲנִי מִי הֵם מְנוּשִׁי המלווים שלי אֲשֶׁר-מָכַרְתִּי אֶתְכֶם לֹו כִּי

לשלם אתכם כפרעון חוב [האם יש לי חוב למישהו?] הֵן בַּעֲוֹנוֹתֵיכֶם נִמְכַרְתֶּם

וּבַפְּשָׁעֵיכֶם ובעבור הפשעים שלכם (מ"ד) שִׁלַּחְהָ אִמְכֶם ואין השילוח מחמת שמאסתי בכם

חלילה, אלא מחמת שמרדתם כנגדי (מלבי"ם) וכשתיבו מעשיכם ותחזרו בתשובה, תיפדו (מ"ד): ב מְדוּעַ אתם

מעכבים את הגאולה, שהרי אני מזומן לקבל אתכם בתשובה אם תשובו, וא"כ מדוע כי בְּאֵתִי להתקרב אליכם

עיונים והארות

"אי זה ספר כריתות", כלומר כי קרובים אתם לשוב אלי כאשר שבתם פעם אחרת כי אין ביני וביניכם ספר כריתות ובשובכם ישונו גם כן שאר השבטים כי דוד ימלוך על ישראל כלו, וכן אמר יחזקאל הנה אני לוקח את עין יהודה אשר ביד אפרים ושבטי ישראל חבריו ונתתי אותם עליו את עין יהודה ועשיתים לעין אחר, ואע"פ שנתן להם ספר כריתות כבר היה הכריתות גדול וארך גלות מאד והנה ישיב אותם עם שבט יהודה, והאם היא הכנסה והכלל והבנים הם הפרט והנה לא נמכרתם ואינכם צריכים לכסף בפרדותכם אלא עונותיכם היו דמי המכירה והתשובה תהיה כסף הפדות.

[י] אי זה ספר כריתות – אמר שמואל באו עשרה בני אדם וישבו לפניו, אמר להם חזרו בתשובה, אמרו לו עבד שמכרו רבו והאשה שגרשה בעלה יש לזה על זה כלום, אמר לו הקב"ה לנביא, כה אמר ה' אי זה ספר כריתות אמכם אשר שלחתיה (סנהדרין ק"ה).

[ט] והרד"ק כתב וז"ל: כה אמר ה' אי זה ספר כריתות אמכם – הנה אמר ירמיהו שלחתיה ואתן את ספר כריתותיה אליה, פירשו המפרשים כי ירמיהו דבר כנגד עשרת השבטים שנתן להם ספר כריתות שלא יהיה מהם עוד מלך כי בקבוץ גלויות נאמר ועבדי דוד נשיא להם, ואמר ולא יחצו עוד לשתי ממלכות, אבל ליהודה לא נתן ספר כריתות אלא כבעל שמוציא אשתו מביתו שקצף עליה אבל לא נתן לה ספר כריתות לפי שעתיד להחזירה אליו כן יהודה עתיד להחזיר המלכות לו, ונוכל לפרש גם כן לפי שעשרת השבטים לא שבו בשוה הגלות מבבל ועוד שמשגלו לא יצאו ממקום גלותם וארך להם הגלות מאד הרי הם כאלו נתן להם ספר כריתות ובני יהודה שבו לארצם אחר שבעים שנה וישבו בארצם ארבע מאות ועשרים שנה, ואע"פ שיהודה לא נלה עדין הנביא דבר על העתיד ונחמה שמנחם את ישראל שהם בזה הגלות ישוּבו כי לא נמכרו כי אם בעונותיהם ובשובם האל ישיב שבותם, ואמר כנגד יהודה

וַאֲיֵן אִישׁ [יא] מִכֶּם פּוֹנֵה אֵלַי קְרָאתִי לָכֵן לָשׁוּב בַּתְּשׁוּבָה עֲשֵׂי הַנְּבִיאִים [שׁוּבוּ אֵלַי וְאִשׁוּבָה אֲלֵיכֶם] וַאֲיֵן עֹנֶה מִי שֶׁמְשִׁיב לִי שִׁישׁוּב בַּתְּשׁוּבָה, וְכִי הִקְצֹר קִצְרָה יְדֵי מִפְּדוּת מִלְּפִדוּת אַתְּכֶם וְאִם-אֵינ-בִּי כֹחַ לְהַצִּיל אַתְּכֶם הֵן בְּנִעְרַתִּי הָרִי כְּשֶׁאֲנִי גּוֹעֵר אֶתְרִיב אֵיבֵשׁ אֶת הַיָּם אֲשֵׁים נְהָרוֹת לְמִדְבָּר יֵבֵשׁ תִּבְאֵשׁ יְדָנְתֶם יִסְרִיחוּ הַדְּגִים מֵאֵינ מַיִם וְתָמַת בַּצָּמָא [יב] (רד"ק): גְּכִשְׁאֲנִי רֹצֵחַ אֶלְבִּישׁ [יג] שָׁמַיִם קְדָרוֹת [יד] [חֹשֶׁךְ] כְּמוֹ שֶׁשְׁעִיתִי בְּמִצְרַיִם שְׁהִיָּה לָהֶם חֹשֶׁךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים, וְלֹא רָאוּ אֹרֶךְ מִן הַשָּׁמַיִם כְּאִילוֹ וְשָׁק אֲשֵׁים בְּסוֹתָם הִשָּׁק מִכֶּסֶה אוֹתָם (רד"ק): ד' יִשְׁעִיָּה הַנְּבִיא אוֹמֵר: אֲדַנִּי יְהוָה שְׁלַחֲנִי לְהַתְּנַבֵּא וְנָתַן לִי לְשׁוֹן צַח הִרְאוּ לִלְמוּדִים כְּדִי לְדַעַת לְעֹת לֹמֵר דְּבַר בְּעִיתוֹ אֶת-יַעֲרָ לְהֵאֵב לְשִׁמּוֹעַ אֶת דְּבַר ה' (רד"ק), וְהִיָּה יַעֲרָ מְעוֹרֵר אוֹתִי | בְּבִקְרָ בְּבִקְרָ [טו] לְלַכֵּת לְהַתְּנַבְּאוֹת יַעֲרָ וְהִיָּה מְעוֹרֵר לִי אֶת הָאֵזֶן לְשִׁמּוֹעַ הַנְּבִאוּהָ בְּלְמוּדִים כְּרַב הַמְּעוֹרֵר אֶת תַּלְמִידָיו לְשִׁמּוֹעַ אֶת דְּבָרָיו (ט"ד): ה' אֲדַנִּי [טז] יְהוָה פָּתַח-לִי אֵזֶן לְשִׁמּוֹעַ דְּבָרֵי הַנְּבִאוּהָ [שְׁאִמֵּר "אֶת מִי אִשְׁלַח"]

עֵינִיּוֹם וְהָאֲרוֹת

בנבואות מהם (רד"ק).
 [יד] אלביש שמים קדרות, אמר רפרם בר פפא א"ר חסדא מיום שחרב בית המקדש לא נראה שמים בטהרו שנאמר אלביש שמים קדרות (ברכות ז').
 [טו] והרד"ק פירש בענין אחר וז"ל: יעיר בבקר בבקר - אולי היו נבואותיו במראות הלילה והיה כאלו האל העירו בבקר והנבואה, או פי' בבקר בבקר יום אחר יום כי לא היתה הפסקה בנבואתו שיהיה בלא נבואה חדש או ימים. יעיר לי און - הנה תקן פי לדבר ואוני לשמוע כלמודים, כמו שאמר ה' אלהים נתן לי לשון למודים.
 [טז] אדני, אלהים - אמר שני פעמים ה' אלהים ועוד אמר וה' אלהים, הן ה' אלהים, לפי שהיה

[יא] מדוע באתי ואין איש, א"ר יוחנן בשעה שהקב"ה בא לבית הכנסת ולא מצא שם עשרה מיד כועס, שנאמר מדוע באתי ואין איש קראתי ואין עונה (ברכות ו').
 [יב] ובמצודת דוד פירש בענין אחר, וז"ל: בנערתי - כשאני גוער בים נעשה חורב ויבש והנהרות נעשות יבשות כמקום מדבר ר"ל אחריב העכו"ם הנמשלים למים רבים. תבאש דגתם - קבוצת הדגים תבאש מחסרון המים כי תמות בצמא ותבאש ורצה לומר אנשי העכו"ם יאבדו ולפי שהמשלים לנהרות אמר לשון הנופל ביובש הנהרות, עכ"ל. ועיין ברד"ק פסוק ג' שמשם המצודות חפר אוכל.
 [יג] וזכר המים (בפס' שעבר) והאור (שבפס' זה) לפי שהם יסודות, ואם ביסודות יעשה הפצו כ"ש

וְאֶנְכִי לֹא מָרִיתִי לֹא סִירַבְתִּי מִלִּלְךָ בְשִׁלְחוֹתַי אַחֲזֹר לֹא נִסְוֹגְתִי לֹא חֲזַרְתִּי לְסֹרֵב
 דבר, אלא אמרתי 'הנני שלחנך' (רש"י): ואת גְּוִיִּי הגב שלי (ת"י) וגופי (פ"ד) נִתַּתִּי לְמַכִּים וְלַחֲטָיִ
 ושער לחיי וְזָקְנִי לְמַרְטָיִם [לתולעים] ולא חששתי מלהוכיחם (רד"ק) פָּנִי לֹא הִסְתַּרְתִּי עִיִּי
 יְדִי מִבְּלִמּוֹת וְרֶקַע [זי] מידי המחרפים והיורקים עלי (מלבי"ם): וְאֶדְנִי יִהְיֶה יַעֲזָר—לִי
 אם יקומו עלי (רש"י) א"צ לזקקים את נבואתי עַל-כֵּן לֹא נִבְלַמְתִּי התביישתי בדברי נבואתי לאמרם
 בפרהסיא (רד"ק) עַל-כֵּן שָׁמַתִּי פָּנִי בַחֲלָמִישׁ [כסלע חזק] לדבר איתם קשות (פ"ד) וְאֶדְעָה
 כי ידעתי כִּי-לֹא אֶבּוֹשׁ אתבייש, כי ידעתי שיתקיימו דברי (רד"ק): חֲהַקְבִּי קָרוֹב לִי
 מִצְדִּיקִי לְזַכּוֹתִי בְדִין (רש"י) מִי שְׂרוּצָה יִרְיֵב אֶתִּי נַעֲמָדָה יַחַד אני והוא, וכפל ואמר

עיונים והארות

אם כן, תירקי לי בעין שבע פעמים, ויהא לי
 לרפואה. לאחר שירקה אמר לה: לכי ואמרי
 לבעלך: אתה אמרת לי לירוק פעם אחת, ואני
 ירקתי שבע פעמים.
 וזהו שרמוז כאן בפסוק: "ה' אלקים נתן לי לשון
 לימודים" — שיש לי לשון לימודים לדרוש בפני
 הצבור, "יעיר לי אוזן לשמוע" — שבאים לשמוע
 את דרשתי, "אחור לא נסוגותי" — אפילו
 שהדרשה נתאחרה לא נסוגותי אחור עד גמר
 הדרשה, ועד שיעור כזה ש'פני לא הסתרת
 מכלימות ורוק", אלא אדרבה אני בקשתי ממנה
 ושמתני פני שתרוק עלי.
 ומה שאמר "גוי נתתי למכים ולחיי למורטים",
 פירושו הוא שלפעמים האדם נכנס לתוך שלום
 כשיש ריב בין איש לרעהו, ולפעמים מכים אותו
 בעצמו באמצע הריב, אף על פי שכל כוונתו
 לעשות שלום ביניהם, וזה דומה לכלימות ורוק
 של המעשה של רבי מאיר (תנופה חיים).

מדבר על הנבואה והנבואה תבא לנביא
 באמצעו המלאכים הנקראים אלהים (רד"ק).
 [זי] יש לפרש את הפסוקים על פי המסופר
 בתלמוד ירושלמי (סוטה פ"א ה"ד): רבי מאיר
 היה נוהג לדרוש בבית הכנסת של חמת בכל
 ליל שבת, והיתה שם אשה שנוהגת היתה
 לשמוע את הדרשה, פעם אחת האריך רבי מאיר
 בדרשה, וכשהלכה האשה לביתה ורצתה
 להיכנס מצאה שהנר כבה. אמר לה בעלה: היכן
 היית? אמרה לו: הלכתי לשמוע את הדרשה.
 אמר לה בעלה: כה יעשה לי אלקים וכה יוסיף,
 שאת לא תכנסי לבית עד שתלכי ותירקי בפני
 הדרשן. צפה זאת רבי מאיר ברוח הקודש ועשה
 את עצמו כחושש בעיניו ואמר: כל אשה היודעת
 ללחוש על העין תבוא ותלחוש, אמרו לה
 שכונתיה: הנה הגיע הזמן שתשובי לביתך; עשי
 את עצמך לוחשת על עינו ותרקי לתוך עינו.
 באה לרבי מאיר: אמר לה: כלום יודעת את
 ללחוש על העין? מרוב פחד אמרה: לא. אמר לה:

וכן **מי-בעל משפטי** שרוצה לבא עימי במשפט **יגש אלי** ובטוח אני שלא יוכל לי (מ"ד):
 ט הן באמת **אדני יהוה יעזר-לי** וא"כ **מי-הוא** אשר **ירשיעני** ויחייב אותי
 הן **כלם** העומדים עלי' לשתור דברי (רד"ק) **כפנוד יבלו** ותבלו וירקבו (מצודות) **עש** [תולעת הבגדים
 (רש"י)] **יאכלם**: **י מי בכם** אשר הוא **ירא יהוה שמע בקול עבדו** [יח] הנביא,
 ואף **אשר** עד עתה | **הלקי חשכים** בחשכת הצרות והגלות ולא הלך בדרך ה' **ואין נגה**
 [אור] **לו יבטח בשם יהוה** שתבא לו הישועה **וישען באלהיו** ויהיה טוב לו (רד"ק):
 יא הן **כלכם** היינו רובכם (רד"ק) אינכם שומעים בקול הנביא **וקדחי אש** מבעירים חמת ה'
מאזרי מזיקים זיקות בניצוצות אש גדולים **לכו** | והסתלקו מן העולם **באור אשכם**
 כי באש שבערתם **ובזיקות** ובאותן ניצוצות ש **בפערתם** ע"י עברותיכם, היא תשרוף אתכם **מידי**
היתה-זאת הרעה לכם [ולא במקרה (מ"ד)] **למעצבה** בעצבון וביגון **תשפכו**
 תמותו, ולא יהיה לכם כח לקום לפני אויבכם (רש"י ורד"ק): א **שמעו אלי רדפי צדק** המחזירים

עיונים והארות

עבדו, שהיה עבדו של אברהם איבנו, אשר הלך חשכים בשעה שהלך לביא את רבקה, ואין נוגה לו, ומי היה מאיר לו, הקב"ה מאיר לו בזיקים וברקים. יבטח בשם ה', ויאמר ה' אלקי אדוני אברהם. דבר אחר מי בכם ירא ה', בשעה שישראל נכנסים לצרה הם אומרים להקב"ה גאל אותנו, והקב"ה אמר להם יש ביניכם ירא שמים, והם אומרים לשעבר בימי משה, בימי יהושע, בימי דוד, בימי שמואל, אבל עכשו כל שאנו הולכים היא מחשבת לנו והולכת, שנאמר אשר הלך חשכים. אמר להם הקב"ה בטחו בשמי והוא עומד לכם, שנאמר יבטח בשם ה', ולמה שכל מי שבוטח בשמי אני מצילו, (ילק"ש).

[יח] מי בכם ירא ה' שומע בקול עבדו - אמר רבין בר רב אדא אמר רב חסדא, כל הרגיל לבוא לבית הכנסת ויום אחד לא בא הקב"ה משאיל עליו, שנאמר מי בכם ירא ה' שומע בקול עבדו אשר הלך חשכים ואין נוגה לו יבטח בשם ה' וישען באלקיו, אם לדבר מצוה הלך נוגה לו, ואם לדבר הרשות הלך אין נוגה לו, מאי טעמא דהוה ליה לבטוח בשם ה' ולא בטח. דבר אחר, מי בכם ירא ה' שומע בקול עבדו, זה אברהם, אשר הלך חשכים, ממספוטמיא ומחברותיה, ואין נוגה לו, ומי היה מאיר לו, הקב"ה היה מאיר לו בכל מקום שהוא הולך. יבטח בשם ה', ומצאת את לבבו נאמן לפניך. דבר אחר מי בכם ירא ה' זה אליעזר, שומע בקול

לעשות צדק **מִבְּקֵשֵׁי יְהוָה הַבֵּיטוּ אֶל-צוֹר** הסלע אשר **חֲצַבְתֶּם** ממנו, והוא אברהם **וְאֶל-מִקְבַּת נְקוּבַת הַבּוֹר שֶׁנִּקְרְתֶם** [יט] שנבקעתם ויצאתם ממנו, והיא שדה (רשי"י ורד"ק): **בַּהֲבִיטוֹ אֶל-אֲבָרְהָם אֲבִיכֶם וְאֶל-שָׂרָה תַחֲזוּלְכֶם** אשר ילדה אתכם **כִּי-אַחַד** היה בעולם מאמין באלהי עולם ו**קָרָאתִיו וְאַבְרָהָהּ** וברכתי אותה **וְאַרְבֶּהוּ** והרבתי אותה, וכשם שהוא היה יחיד וגדלתיו, כן אגדל אתכם שאתם יחידים לי (רשי"י): **כִּי-נָחַם יְהוָה צִיּוֹן** ה' ינחם את ציון **נָחַם כָּל-חֲרִבְתֶּיהָ** ישוב ויכונן כל המקומות החרבות בה **וַיִּשֶׂם מִדְּבָרָהּ הַשּׁוֹמֵם כְּעֵדֶן** כגן הנטוע והפורח כגן עדן, וכפל ואמר **וְעֲרַבְתִּיהָ** [כמו מדברה (רשי"י)] השומם שגדלים בו קוצים וסנאים ודרדרים, יהפך להיות **כַּנְּז-יְהוָה וְשִׁשׁוֹן** ושמחה [כ] **יִמְצָא בָּהּ בְּצִיּוֹן תּוֹרָה** והודאה על הנסים והנפלאות **וְקוֹל זְמִירָה** שישבחו את המקום ב"ה (ע"פ מלבי"ם):

עיונים והארות

כשנתיישבה דעתו אמר אדרבה בזה אמצא ניהום ותקוה. משל למה הדבר דומה למינקת שחלה תינוקה, הנה בודאי שהיא עושה כל מאמץ לשמור על חלב דדיה שלא יפסק, אבל אם חלילה התינוק מת אז עושה כל כדי שהחלב ייפסק, והנמשל אילו רצה הי"ת לעזוב אותנו חלילה עד נצח, היה מסיר את השפע מהארץ אבל כאשר אנו רואים שלא פסק ולא חדל השפע, זאת לנו לעד נאמן שישב ה' את שבותינו להשיבנו על אדמתנו ולהניקו מברכתו, והוא שאומר הכתוב "כי ניהם ה' ציון" ע"י שמקיים "וישם מדברה כעדן וערבתה כגן ה'", ומזה ראייה כי לעתיד "ששון ושמחה ימצא בה" (פתח השער).

[יט] מסופר על המניד ממזויץ, שכאשר היה ילד בן חמש שנים, פרצה שריפה בבית הוריו וכלתה את כל אשר בו. ראה הילד את אמו הממרת בכבי ואמר לה: מדוע בוכה את על רכוש שנשרף? הן ה' נתן וה' לקח. לא על הבית והרכוש אני בוכה — השיבה האם — מצטערת אני על מגילת היוחסין שלנו שנשרפה, במגילה זו מיוחסת משפחתנו עד לרבי יוחנן הסנדלר, מצאצאי דוד המלך. אל תצטערי אמא — ניהם אותה הפעוט — מבטיח אני לך מגילת יוחסין חדשה שתתחיל ביו... [כ] יש לדרקק מדוע פתח הכתוב בלשון עבר וסיים בלשון עתיד? ונראה לבאר ע"פ המסופר על הרמב"ן ז"ל שכאשר עלה לארץ ישראל וראה רוב השפע אשר שם, נצטער מאוד עד שנתעלף,